

T.C.
KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

**HALK ELİNDE KÜÇÜKBAŞ HAYVAN
ISLAHI ÜLKESEL PROJESİ KAPSAMINDA
ANKARA (TİFTİK) KEÇİSİ ALT
PROJELERİNDE YER ALAN
YETİŞTİRİCİLERİN SOSYO-EKONOMİK
YAPILARININ BELİRLENMESİ**

PINAR ALGÜL KARADAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR

2023

T.C.
KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

**HALK ELİNDE KÜÇÜKBAŞ HAYVAN
ISLAHI ÜLKESEL PROJESİ KAPSAMINDA
ANKARA (TİFTİK) KEÇİSİ ALT
PROJELERİNDE YER ALAN
YETİŞTİRİCİLERİN SOSYO-EKONOMİK
YAPILARININ BELİRLENMESİ**

PINAR ALGÜL KARADAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. HASAN GÖKHAN DOĞAN

KIRŞEHİR

2023

YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ONAYI

Bu Yüksek Lisans Tezi 14/06/2023 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından Değerlendirilmiş ve Oy Birliği / Oy Çokluğu ile Kabul Edilmiştir.

Doç. Dr. Hasan Gökhan DOĞAN (Danışman)

Doç. Dr. Mustafa KAN

Dr. Öğr. Üyesi Esra KAPLAN

Bu Tez Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında hazırlanmış ve onaylanmıştır.

Tez No:

Prof. Dr. Rüştü HATİPOĞLU
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, tablo ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI
ETİK BEYANI

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesini okuduğumu ve anladığımı ve Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Tez olarak sunduğum bu çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir , aksi bir durumda bu konuda hakkımda yapılacak tüm yasal işlemleri ve aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 06/07/2023

Pınar ALGÜL KARADAŞ

ÖNSÖZ

Türkiye'de küçükbaş hayvan varlığı yıllar içinde önemini kaybederek yerli ırkların varlığında ciddi azalmalar yaşanmıştır. Özellikle Ankara iline özgü Ankara (tiftik) keçisi, değeri anlaşılamamış ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Tarım ve Orman Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü, küçükbaş popülasyonunu artırmak, türün yok olma tehlikesini ortadan kaldırmak, yetiştiricilerin gelirini artırmak, üretimi sürdürülebilir hale getirmek ve elde edilen tiftiğin miktarını ve kalitesini iyileştirmek amacıyla 2005 yılında Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Projesi'ni başlatmıştır. Bu proje Ankara (tiftik) keçisi ve Akkaraman koyunu başta olmak üzere toplamda 31 keçi ırkında ülke genelinde yetiştiricilerin elinde desteklenmektedir.

Bu tez çalışması, 2022 yılında Halk Elinde Islah Projesi'ne dahil olan Ankara'da Ankara (tiftik) keçisi yetiştiriciliği yapan işletmelerin sosyo-ekonomik yapılarını incelemeyi, projeye dahil olunduktan sonra hayvancılık faaliyetlerinde meydana gelen değişiklikleri belirlemeyi ve desteklerden duyulan memnuniyeti tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Bu çalışmayı gerçekleştirirken bana destek olan TAGEM Küçükbaş Hayvancılık Araştırmaları Çalışma Grubu Sorumlusu Dr. Serdar YAĞCI'ya, saha çalışmaları ve verilerin toplanmasında Uluslararası Hayvancılık Araştırma ve Eğitim Merkezi Müdürlüğü Sayın Enstitü Müdürü Engin ÜNAY'a ve Enstitü liderliğindeki proje ekibine destekleri için teşekkürü borç bilirim.

Kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Hasan Gökhan DOĞAN'a en içten teşekkürlerimi iletmek isterim. Tezin şekillenmesinde ve nihai haline gelmesinde katkıları olan değerli jüri üyelerim Doç. Dr. Mustafa KAN ve Dr. Öğr. Üyesi Esra KAPLAN'a içtenlikle teşekkür ederim.

Hayatımın önemli adımlarında yanımda olan ve bana koşulsuz destek veren kıymetli eşim Haydar KARADAŞ'a ve sevgili oğlum Ali Haydar KARADAŞ'a ve sevgili kayınvalidem Melahat KARADAŞ'a, sevgili annem Ülker ALGÜL'e, sevgili babam Durali ALGÜL'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

İÇİNDEKİLER DİZİNİ.....	I
TEŞEKKÜR	III
ÖZET	IV
ABSTRACT.....	V
TABLolar DİZİNİ.....	VI
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	VIII
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	IX
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Amaç	5
1.2. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi	6
1.2.1. Dünyada Ankara Keçisi Yetiştiriciliği ve Tiftik Üretimi	6
1.2.2. Türkiye’de Küçükbaş Hayvan Varlığı, Ankara Keçisi Varlığı ve Tiftik Üretimi	10
1.2.3. Türkiye Küçükbaş Kesilen Hayvan Sayısı ve Kırmızı Et Üretimi	11
1.2.4. Türkiye Küçükbaş Sağılan Hayvan Sayısı ve Süt Üretimi	12
1.2.5. Türkiye Küçükbaş Kırkılan Hayvan Sayısı ve Yün, Kıl, Tiftik Üretimi ..	14
1.2.6. Küçükbaş Hayvan Fiyatları	15
1.2.7. Hayvansal Ürün Fiyatları.....	16
1.2.8. Türkiye’de Ankara Keçisi Varlığı ve Tiftik Üretimi	16
1.2.9. Ankara İli ve İlçelerinde Ankara Keçisi Varlığı ve Tiftik Üretimi.....	20
1.2.10. Tiftik Dış Ticareti	22
1.2.11. Hayvancılığa Yönelik Yapılan Destekler	28
1.2.12. Türkiye’de Küçükbaş Hayvancılığa Yönelik Mevcut Destekleme Uygulamaları.....	30
1.2.13. Sürü Yöneticisi İstihdam Desteği	31
1.2.14. Anaç Koyun-Keçi Desteği	31
1.2.15. Sürü Büyütme ve Yenileme Desteği.....	31
1.2.16. Küçükbaş Soy Kütüğü Desteği	32
1.2.17. Yem Bitkileri Desteği	32
1.2.18. Tiftik Üretim Desteği.....	33
1.2.19. Ankara Tiftik Keçisi Yetiştiriciliğinin Geliştirilmesi Projesi	34
1.2.20. Atık Desteği	34
1.2.21. Hayvan Hastalığı Tazminatı Desteği	35

1.2.22. Hayvan Gen Kaynakları Desteği	35
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR	42
3. MATERYAL VE METOT	50
3.1. Materyal	50
3.2. Metot	50
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	52
4.1. Yetiştiricilere Ait Genel Bilgiler	52
4.2. İşletmelerin İşletme, Üretim ve Hayvan varlığı	56
4.3. İşletmelerin Örgütlenme ve Pazarlama Yapısı	64
4.4. İşletmelerin Küçükbaş Yetiştiriciliğine Yönelik Eğitim Alma Durumu ve Yetiştiricilik, Islah, Seleksiyon ile ilgili Bilgi Edinme Yolları.....	67
4.5. İşletmelerin Küçükbaşa Yönelik Desteklerden Faydalanma Durumu	68
4.6. İşletmelerin Kredi Kullanım Durumu	70
4.7. Proje Hakkında Bilgiler ve Değerlendirmeler.....	71
4.8. Yetiştirmeye Etki Eden Faktörler.....	74
4.9. Yetiştiricilikte Yaşanan Sorunlar	74
4.10. Yetiştiricilerin Projenin Gelişmesine Katkı Sağlayacak Beklentileri	75
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	76
6. KAYNAKÇA	82
ÖZGEÇMİŞ	88

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim ve tez çalışmam süresince her zaman güler yüzünü, sabrını, güvenini desteğini ve kıymetli katkılarını hiç esirgemeyen değerli danışman hocam Doç. Dr. Hasan Gökhan DOĞAN'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Tezin şekillenmesinde ve nihai hale gelmesinde katkıları olan değerli jüri üyelerim Doç. Dr. Mustafa KAN ve Dr. Öğr. Üyesi Esra KAPLAN'a teşekkürlerimi içtenlikle sunarım.

Tez konumu seçerken ve tez çalışmam için gerekli materyali temin edebilmek için Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğündeki görev döneminde Küçükbaş Hayvancılık Araştırmaları Çalışma Grubu Sorumlusu Dr. Serdar YAĞCI'ya, Uluslararası Hayvancılık Araştırma ve Eğitim Merkezi Müdürlüğü liderliğinde yürütülen proje lideri ve proje ekibinde yer alan arkadaşlara, Sayın Enstitü Müdürü Engin ÜNAY'a destekleri için teşekkür ederim.

Yüksek lisansa başlamam konusunda ve bugüne kadar her zorlukta ve sorunda ki mücadelede yanımda olan motive eden ve bana koşulsuz destek veren meslektaşım kıymetli eşim Haydar KARADAŞ'a, ailemizin küçük üyesi benim motivasyon kaynağım, hayat neşem, sevgili oğlum Ali Haydar KARADAŞ'a, sevgili kayınvalidem Melahat KARADAŞ'a, sevgili annem Ülker ALGÜL'e, sevgili babam Durali ALGÜL'e destekleri için sonsuz teşekkür eder ve onlara ithaf ederim.

Temmuz, 2023

Pınar ALGÜL KARADAŞ

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HALK ELİNDE KÜÇÜKBAŞ HAYVAN ISLAHI ÜLKESEL PROJESİ KAPSAMINDA ANKARA (TİFTİK) KEÇİSİ ALT PROJELERİNDE YER ALAN YETİŞTİRİCİLERİN SOSYO-EKONOMİK YAPILARININ BELİRLENMESİ

Pınar ALGÜL KARADAŞ

KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

Danışman: Doç. Dr. Hasan Gökhan DOĞAN
Yıl: 2023, Sayfa: 88
Jüri: Doç. Dr. Hasan Gökhan DOĞAN
Doç. Dr. Mustafa KAN
Dr. Öğr. Üyesi Esra KAPLAN

Bu çalışma, Halk Elinde Hayvan Islahı Ülkesel Projesi kapsamında Ankara ilinde Ankara Keçisi 5 alt projesinde yer alan yetiştiricilerin sosyo-ekonomik yönlerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın materyalini 2022 yılında projede yer alan 61 yetiştirici ile tam sayım yöntemine göre, yüz yüze görüşmeler yapılarak elde edilen veriler oluşturmıştır.

Çalışma sonucunda, küçükbaşaya yönelik verilen destekler yetiştiricilerin %80,30' unun beklentilerini karşılamadığı, %16,40' ının beklentilerini karşılamaya yakın olduğu bildirmişlerdir. Islah projesi desteğinden, proje teknik elemanlarının ziyaretlerinden, sağladıkları teknik bilgi ve desteklerinden işletmelerin tamamı memnun olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak destek miktarının artması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Islah projesine dahil olduktan sonra yetiştiricilerin %93,40 hayvancılık faaliyetlerinde değişiklik olduğunu bildirmiştir. Projeye birlikte işletmedeki alt yapı, hayvan varlığı, elde edilen kazanç, tiftik kalitesi ve damızlık kalitesinin artmasında ve gelişmesinde katkı sağladığı ifade edilebilir. Yetiştiricilerin %41,00' inin ıslah projesi olmazsa Ankara keçisi yetiştirmeyi sürdürmeyi devam edeceğini, %59,00' unun devam etmeyeceği tespit edilmiştir.

Projenin kazanımları hem ülke için hem de yetiştiriciler için oldukça önemlidir. Bu çalışmada elde edilen bulgular ile Ankara keçisinin varlığının yeniden artması ve yok olma sürecinden uzaklaşmasında projenin etkisinin olduğu ifade edilebilir. Tiftik üretiminin Ankara keçisi varlığına bağlı olduğu, tiftik verim ve kalitesinin ise ıslah ve seleksiyonla mümkün olduğu, bu kapsamda ıslah projesinin varlığının devam etmesi, uygulanan destekleme politikalarının etkinliğinin ve kapsamının artması, bakım ve besleme şartlarının da iyileştirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Halk Elinde Islah, Tiftik Üretimi, Ankara Keçisi, Destek

ABSTRACT

MSc THESIS

DETERMINATION OF THE SOCIO-ECONOMIC STRUCTURES OF THE BREEDERS IN THE ANKARA (MOHAIR) GOAT SUB-PROJECTS WITHIN OF THE SMALL RUMINANT BREEDING NATIONAL PROJECT IN THE HANDS OF PUBLIC

Pınar ALGÜL KARADAŞ

**KIRŞEHİR AHI EVRAN UNIVERSITY
INSTITUTE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES
DEPARTMENT OF AGRICULTURAL ECONOMICS**

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Hasan Gökhan
DOĞAN
Year: 2023 **Pages:** 88
Juries: Assoc. Prof. Dr. Mustafa KAN
Assist. Prof. Dr. Esra KAPLAN

This study was carried out in order to determine the socio-demographic aspects of the breeders in Ankara Goat 5 subproject within the scope of the National Animal Breeding Project in the Hands of Public. The research material was formed by face-to-face interviews with 61 breeders in the project in 2022, according to the full count method.

As a result of the study, it was reported that the supports provided for sheep and goats did not meet the expectations of 80.30% of the breeders, and 16.40% of them were close to meeting their expectations. All of the enterprises stated that they were satisfied with the improvement project support, the visits of the project technical staff, and the technical information and support they provided. However, they stated that the amount of support should be increased.

After being involved in the improvement project, 93.40% of breeders reported that there had been a change in their livestock farming activities. Together with the project, it can be stated that it contributes to the improvement and development of the infrastructure, animal presence, earnings, mohair quality and breeding quality in the enterprise. It has been determined that 41.00% of the breeders will continue to raise Angora goats if there is no improvement project, and 59.00% will not.

The project's achievements are very important both for the country and for growers. In light of these findings, it can be said that the project affects the re-increase in the existence of the Angora goat and its distance from extinction. In this context, the existence of the improvements project should be continued, the effectiveness and scope of the applied support policies should be increased, and the maintenance and feeding conditions should be improved.

Key Words: Angora Goat, Improvement In The Hands of The Public, Mohair Production, Support

TABLolar DİZİNİ

Sayfa No

Tablo 1.1. 2000-2013 Yılları Arasında Dünya Tiftik Üretimi	7
Tablo 1.2. 2013 yılına göre 2019-2021 yılları Dünya Ham Tiftik Üretimi Değişimi.....	8
Tablo 1.3. Türkiye’de Küçükbaş Hayvan Varlığı (TÜİK, 2023).....	11
Tablo 1.4. Yıllar İtibariyle Küçükbaş Kesilen Hayvan Sayısı ve Et Üretim Miktarı) ...	12
Tablo 1.5. Küçükbaş Sağılan Hayvan Sayısı ve Süt Üretim Miktarı	13
Tablo 1.6. Türkiye’de Kırkılan Hayvan Sayısı ve Yün, Kıl, Tiftik Miktarı.	14
Tablo 1.7. Türkiye’de Küçükbaş Hayvan Fiyatları TL/Baş (2008-2022).....	15
Tablo 1.8. Türkiye’de Hayvansal ürün Fiyatları TL/kg (2008-2022).....	16
Tablo 1.9. 1991-2021 Yılları Arasında Ankara Keçisi Varlığı ve Tiftik Üretimi.....	18
Tablo 1.10. Ankara Keçisi Varlığının Başlıca İllere Göre Dağılımı.....	19
Tablo 1.11. 2004-2022 Yılı İtibariyle Ankara’da Ankara (Tiftik) Keçisi Varlığı ve Tiftik Üretimi.....	21
Tablo 1.12. Ankara Keçisi Varlığının Ankara İli Başlıca İlçelerine Göre Dağılımı (2004-2022)	21
Tablo 1.13. Tiftiğin Dahil Olduğu Ürünler ve GTIP Kodları	24
Tablo 1.14. Dünya’da 2019-2021 Yılları Arasında Karde Edilmiş veya Taranmış Tiftik İhracat Miktar Ve Değerleri	24
Tablo 1.15. Dünya’da 2019-2022 Yılları Arasında Karde Edilmiş veya Taranmış Tiftik İthalat Miktar ve Değerleri	25
Tablo 1.16. Türkiye’nin 2017-2022 Yıllarında Tiftik ve Tiftik İpliği İhracatı ve İthalatı	26
Tablo 1.17. 2020-2021 Yılı Tarımsal Destek Miktarı.....	29
Tablo 1.18. Küçükbaş Hayvan Yetiştiricilerine Yönelik 2022 Yılı Desteklemeleri.....	30
Tablo 1.19. Yem Bitkileri Üretim Desteği.....	32
Tablo 1.20. 2007-2022 Yılları Arasında Tiftik Üretim Desteği (TL/kg)	33
Tablo 1.21. Proje kapsamında dağıtılan damızlık teke ve kırkım makinası sayısı	
Tablo 1. 22. 2022 Yılı Hayvan Gen Kaynakları Destekleri	36
Tablo 1. 23. Hayvan Genetik Kaynakların Yerinde Korunmasına İlişkin Irklar ve İller, 2022 Hayvancılık Desteklemeleri Uygulama Tebliği	37
Tablo 1. 24. Hayvan Genetik Kaynakların Yerinde Geliştirilmesi Projesi yeni başlatılacak ve önceki yıllarda başlatılan ve devam edecek alt projeler	39
Tablo 1. 25. Halk Elinde Ülkesel Hayvan Islahı Projesi yıllara göre ırk, il, proje, yetiştirici ve hayvan sayısı.....	40
Tablo 3.1. Çalışma Yapılan İlçeler ve İşletme Sayıları	50
Tablo 3.2. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Dağılımı	51
Tablo 4. 1. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Cinsiyet Dağılımı.....	52
Tablo 4.2. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Yaşlarının Ortalama Dağılımı.....	52
Tablo 4.3. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Medeni DurumuDağılımı	53
Tablo 4.4. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Öğrenim Durumu Dağılımı.....	54
Tablo 4.5. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Sosyal Güvence Durumu	55

Tablo 4.6. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Toplam Gelir İçerisindeki Tarımsal Gelir Paylarının Dağılımı	55
Tablo 4.7. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre İşletmelerinde Aile Bireylerinin Çalışma Durumu	56
Tablo 4.8. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre İşletmelerinde Bitkisel Üretim Faaliyeti Gerçekleştirme Durumu	57
Tablo 4.9. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Bitkisel Üretim Faaliyeti Deneyim Süresi (yıl).....	58
Tablo 4.10. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Hayvancılık Faaliyeti Deneyimi Süresi (yıl)	58
Tablo 4.11. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Çoban Çalışma Durumu	59
Tablo 4.12. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre İşletmelerde BBHB Cinsinden Hayvan Varlığı	60
Tablo 4.13. Yetiştiricilerin Üretime Ait Genel Bilgiler	61
Tablo 4.14. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Elde Ettikleri Tiftiğe İlişkin Bazı Bilgiler	63
Tablo 4.15. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Kooperatiflere Üyelik Durumları	64
Tablo 4.16. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Elde Ettikleri Tiftiklerini Pazarlama Kanalları.....	65
Tablo 4.17. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Tiftik Pazarlama Memnuniyet Durumu Dağılımı	66
Tablo 4.18. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Küçükbaş İle İlgili Yetiştiricilik Eğitimi Alma Durumları	67
Tablo 4.19. Yetiştiricilerin Hayvancılık Faaliyetleriyle İlgili Bilgi Edinme Yolları	67
Tablo 4.20. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Küçükbaş Yönelik Desteklerden Faydalanma Durumları.....	68
Tablo 4.21. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Küçükbaş Hayvancılık Desteklerinin Beklentiyi Karşılama Durumu	69
Tablo 4.22. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Kredi Kullanma Durumları	70
Tablo 4.23. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına göre Projede yer aldığı süre (yıl)	71
Tablo 4.24. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Proje Sonrası Hayvancılık Faaliyetlerinde Değişiklik Olup Olmama Durumu	71
Tablo 4.25. Proje Sonrası Hayvancılık Faaliyetleri Bakımından İşletmede Oluşan Unsurlar	72
Tablo 4.26. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Islah Desteği Olmazsa Yetiştiriciliğe Devam Etme Durumları	72
Tablo 4.27. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Projeye Katılım Şartlarını Değerlendirmesi.....	73
Tablo 4.28. Yetiştirmeye Etki Eden Faktörler	74
Tablo 4.29. Ankara Keçisi Yetiştiriciliğinde Yaşanan Sorunlar	75

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Dünya Tiftik Üretimi.....	6
Şekil 1.2. Ankara Keçisi Varlığı 1936-2021 Yılları Arasındaki Değişimi.....	17
Şekil 1.3. 2022 Yılı Ankara Keçisi Varlığının İllere Göre Dağılımı.....	20
Şekil 1.4. Türkiye'nin 2022 Yılı Tiftik İhracat yaptığı Ülkelerin Miktar ve Değerleri .	27
Şekil 1.5. Türkiye'nin 2022 Yılı Tiftik İhracat yaptığı Ülkelerin Miktar ve Değerleri..	27

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Simgeler	Açıklama
F	: Varyans Oranı
P	: Anlamlılık düzeyi
df	: Serbestlik derecesi (sd)

Kısaltmalar	Açıklama
TAGEM	: Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TOB	: Tarım ve Orman Bakanlığı
ÇKS	: Çiftçi Kayıt Sistem
TİM	: Türkiye İhracatçılar Birliği
TKS	: Tiftik Kayıt Sistem
BBHB	: Büyükbaş Hayvan Birimi
ESK	: Et ve Süt Kurumu
GTİP	: Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu
ADKKYB	: Ankara İli Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiricileri Birliği
TÜDKİYEB	: Türkiye Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği
TİFTİKBİRLİK	: Tiftik ve Yapağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği
RMS	: Responsible Mohair Standard (Sorumlu Tiftik Standardı)
HS	: Harmonize Sistem

1. GİRİŞ

Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği, büyük çoğunlukla güçsüz çayır ve meralar ile nadas gibi anız ve bitkisel üretim yapılması mümkün olmayan yerleri kullanarak et, süt, yapağı, kıl, tiftik ve deri gibi hayvansal ürünlere dönüştürülerek kullanılmasına imkan sağlayan bir üretim faaliyetidir. Türkiye'nin ormanlar, tarım alanları gibi doğal kaynaklarca zengin olması, özellikle çayır-meraların küçükbaş hayvan türlerine daha uygun olması, kırsal bölgelerde bulunan ailelerin önemli bir tüketim ihtiyacını karşılaması gibi nedenlerden dolayı koyun ve keçi yetiştiriciliği için uygun bir ortam hazırlamıştır (Kaymakçı, 2006).

Bu yetiştiricilik faaliyeti, kırsal ve ormanlık alanlarda yaşayan, gelir seviyesi düşük olan aileler için son derece önemli bir geçim kaynağı olmasının yanı sıra ihtiyaç duyulan hayvansal kaynaklı besinleri de sağlamaktadır. Özellikle dağlık bölgelerde yaşayan ailelerin farklı türde hayvansal ve bitkisel üretim için gereken şartlara sahip olmamasından dolayı özellikle keçi yetiştiriciliği daha uygundur. Aynı zamanda diğer çiftlik hayvanlarına göre bakım ve beslenme açısından daha kolay olması, elde edilen ürünlerin özellikle sütünün besin değeri açısından zengin olması, son dönemde keçi sütüne olan talebin artmasıyla önem kazanmıştır.

Keçi yetiştiriciliği az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde geleneksel bir hayvansal üretim faaliyeti olup yüzyıllardır yapılmaktadır. Keçi yetiştiriciliği yapıldığı bölgeye ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan büyük ölçüde katkı sağlamaktadır (Kaymakçı ve Engindeniz, 2010; Dellal ve ark., 2010). Bu nedenle keçi yetiştiriciliğinin azaltılması, yasaklanması veya vazgeçilmesi durumunda o bölgelerdeki aileler için ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan yıkıcı etkileri olabilir.

Türkiye, sahip olduğu coğrafi yapısı, doğal kaynakları, ekonomik şartları, tarımsal yapısı, gelenekleri gibi özelliklerinden dolayı keçi yetiştiriciliği için oldukça elverişlidir (Kaymakçı ve Engindeniz, 2010). Türkiye’de başlıca yetiştiriciliği yapılan yerli keçi ırkları, Kilis Keçisi, Norduz Keçisi, Honamlı Keçisi, Türk Saanen Keçisi, Malta (Maltız) Keçisi, Kıl Keçisi (Kara Keçi), Ankara (Tiftik) Keçisi ve Damaskus Keçisi (Şam Keçisi) olmak üzere toplamda 8 keçi ırkı bulunmaktadır (ESK, 2023).

Yerli gen kaynaklarına sahip olan bu ırkların, hastalıklara karşı dirençli olmaları, olumsuz çevre koşulları ve iklim değişikliğinden daha az etkilenmeleri, kendi ortamlarında beslenmeleri gibi konularda daha az bakıma ve özel ilgiye ihtiyaç duyan ırklara göre koşullar değiştiğinde uyum konusunda daha avantajlı oldukları bilinmektedir. Yerli ırklar, beslenme yetenekleri ve sahip oldukları anatomik ve fizyolojik yapıları sayesinde aşırı sıcaklara karşı vücut ısılarını dengeleyebilme özelliğine sahiptirler. Yapılan çalışmalar, yerli keçi ırklarının

soğuğa ve sığağa karşı daha dayanıklı olduklarını ortaya koymuştur (Darcan ve Daşkıran, 2010). Ancak yerli keçi ırklarının bu özelliği uzun süre ihmal edilmiş, yerli ırkların sayısında ciddi azalmalar yaşanmış ve bazı ırkların yok olma tehdidiyle karşı karşıya kalmıştır. Yerli keçi genetik kaynakları açısından, Kıl ve Kilis keçileri için tehdit bulunmadığı, Ankara Keçisinin tehdit altında olduğu, Malta ve Norduz keçilerinin ise ağır tehdit altında olduğu değerlendirilmektedir (Ertuğrul, 2010).

Ankara keçisinin anavatanının Orta Asya olduğu ve 13. yüzyılda Osmanlılar tarafından Anadolu'ya getirildiği kabul edilmekte olup, Orta Anadolu platosunun doğal ortam ve koşullarında değişikliğe uğrayarak en iyi şekilde uyum gösterdiği bilinmektedir (Örkiz, 1980). Türkiye'de ilk yayıldığı yer olan Ankara ilinden ismini almış ve dünya çapında Angora Goat olarak tanınmıştır.

Tiftik keçisi olarak da bilinen Ankara keçisi (*Capra hircus ancyrensis*), 1838 yılına kadar sadece İç Anadolu bölgesinde bulunmaktayken daha sonra Güney Afrika Cumhuriyeti, Arjantin, Avustralya, ABD gibi ülkelere de götürülerek yetiştirilmeye başlanmıştır (Taşlıgil ve ark., 2010). Dünyanın birçok ülkesinin Ankara keçisi yetiştiriciliğine başlaması ve tiftik sektöründe gelişim göstermeleriyle birlikte Ankara keçisi pazarda lider konumunu kaybetmiştir. Dünya tiftik borsası Güney Afrika'da bulunmakta ve bu borsa tiftik sektöründe belirleyici bir rol oynamaktadır.

Türkiye'de 2022 yılında toplam büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığı 73.289.541 baştır. Bu hayvan varlığının 56.265.750 başı (%76,77) küçükbaş hayvanlardan oluşmaktadır ve küçükbaş hayvan varlığı içinde keçilerin payı %20,58'dir. Türkiye'de %97,77 oranıyla en yaygın olarak kıl keçisi, %2,23 oranıyla ise Ankara (tiftik) keçisi yetiştirilmektedir (TÜİK, 2023).

Ankara (tiftik) keçisi, iklim koşulları açısından İç Anadolu Bölgesi'nin karasal iklimine en iyi şekilde uyum sağlayan türdür. Ancak genellikle nemli bölgelerde yetiştiricilik için uygun iklim koşulları bulunmamaktadır. Bu nedenle, kıyı bölgelerimizde Ankara keçisi yetiştirilme olasılığı çok düşüktür. İç Anadolu bölgesinden uzaklaştıkça, elde edilen tiftiğin yumuşaklık, ipeksilik ve kıvrımlılık gibi özelliklerini kaybetme eğiliminde olduğu görülmektedir (Taşlıgil ve Şahin, 2010). Türkiye genelinde Ankara keçisi yetiştiriciliği, Ankara, Konya, Karaman, Eskişehir, Afyon, Çankırı, Çorum, Kastamonu, Kırşehir, Kütahya, Niğde, Yozgat, Bolu, Siirt, Mardin, Bitlis ve Van illerinde yapılmaktadır (Tarım ve Köyişleri, 2004). 2023 yılı TÜİK verilerine göre, ülkenin bütün Ankara keçisi varlığının %76,40'sına Ankara ili sahip olup en iyi ırk özelliklerini burada sergilemektedir. Ankara ilinin tüm ilçelerinde yetiştiricilik yapılmakta olup Gündül, Ayaş ve Beypazarı ilçeleri en yoğun yetiştirme bölgeleridir.

Ankara ilinde yetişen tiftik keçileri, beyaz renkte, yağsız ve uzun bukleli yapağa sahip küçük bir keçi türüdür. Bu keçiler, Ankara çevresindeki vadilerde ve yüksek yaylalarda bulunurlar. Harika güzelliğe sahip, zarif ve narin küçük hayvanlar olarak tanımlanırlar. Tiftikleri göz kamaştırıcı beyaz renkte olup, ince, yumuşak, ipeksi ve çok parlak tiftik elde edilmektedir (Shelton, 1993). Ankara keçilerinin yaşam süresi 8 ile 15 yıl arasında değişmektedir. Erkek keçilere "teke", dişilere ise "keçi" denilmektedir. Erişkin bir keçinin ağırlığı 30-45 kg arasında değişirken, erişkin bir tekenin ağırlığı 45-55 kg arasındadır. Hem dişileri hem de erkekleri sakallı ve boynuzlu olup, bu da en belirgin karakteristik özellikleridir. Ancak bazı keçilerde sakal ve boynuz bulunmayabilir ve bu tür keçiler kırsal bölgelerde "kabak keçi" olarak anılmaktadır (Şahin, 2013).

Ankara ve çevresinde yetiştirilen tiftik keçileri beyaz renkte olmasının yanı sıra, diğer iller ve bölgelerde farklı renklere de sahip olabilirler. Konya ve çevresinde yetişen tiftik keçileri krem ve sarı renkte iken, Siirt, Batman, Şırnak illeri ve çevresinde bulunan renkli tiftik keçileri gri, kahverengi ve siyah renktedir. Doğu ve Güneydoğu illerinde bulunan renkli tiftik keçileri genellikle "Siirt keçisi" olarak bilinir.

Tiftik keçilerinin yetiştirilmesindeki asıl amaç tiftik elde etmek olup, tiftik, tekstil sanayisi için önemli bir hammadde olarak kullanılmaktadır. Değerli bir hayvansal lif olan tiftik, yumuşak, ince, parlak ve beyaz renktedir, ayrıca içerisinde kemp kıl bulunmaz. Beyaz renkteki tiftik, ticaret ve sanayide büyük talep görmektedir. Renkli tiftik ise bulunduğu bölgede iç piyasada battaniye üreticileri veya turistik amaçlar için halı, kilim, şapka, eldiven gibi geleneksel ürünlere dönüştürülerek değerlendirilmektedir.

Ankara (tiftik) keçisi varlığı 1936 yılında 4.3 milyon başken, 1960 yılında 6 milyona kadar çıkmıştır. Ancak son 50-60 yılda çeşitli nedenlerden dolayı ciddi bir azalma yaşanmış ve sayıları 1991 yılında yaklaşık 1.2 milyona, 2022 yılında ise 257.654 başa kadar düşmüştür. Bu azalmada, yetiştiriciliğin yeterli ilgiyi görememesi, kırsal bölgelerden kentlere göçlerin artması, sentetik liflere olan talebin artması, orman tahribatının etkisi, yasaklama politikalarının uygulanması, diğer üretim alanlarının desteklenmesi, tiftiğin fiyat ve pazarlama sorunları, düşük et verimi gibi politik ve sosyoekonomik sebeplerden dolayı yetiştiricilik giderek azalmıştır.

Aynı zamanda, tiftik üretiminden yeterli ekonomik kazancı elde edemeyen yetiştiriciler, Ankara keçisini kıl keçisi ile melezlenerek et ve süt üretiminden daha fazla gelir elde etmeyi amaçlamışlardır. Bu melezleme çalışmalarıyla saf Ankara (tiftik) keçisinden uzaklaşmış ve tiftik verimi ile kalitesi düşmüştür.

Türkiye’de, 1994-1999 yılları arasında tiftik üreticilerine doğrudan herhangi bir destek verilmemiştir. Bununla birlikte, dokuma sanayisi için önemli hammaddeler olan merinos yapağısı ve tiftiğin üretimini desteklemek amacıyla 1955 yılında Yapağı ve Tiftik A.Ş. kurulmuştur. Bu şirket, 1994 yılına kadar tiftik üreticilerinden destekleme alımı yoluyla tiftik satın almıştır. Ancak 1995 yılında bu şirket kapatılmıştır (Şahinli, 2011). Destekleme alımlarının sona ermesi, üreticilerin tiftik yerine daha karlı gördükleri et üretimine yönelmeleri, fiyatların üreticilerin çıkarlarına uygun olmaması ve pazar fiyatlarında tüccarların etkili olması gibi nedenler, tiftik üretiminde azalma eğilimine yol açmıştır.

Ankara keçisi gibi yok olma tehdidi ile karlı karşıya olan ırkların korunması, sayılarının azalmasına engel olmak amacıyla, 1997 yılında Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (günümüzde Tarım ve Orman Bakanlığı olarak ismi değiştirilmiştir) ve Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü tarafından evcil hayvan gen kaynaklarının korunması projeleri yürütülmüştür. Bu kapsamda Ankara (tiftik) Keçisi, Ankara Lalahan Uluslararası Hayvancılık Araştırma ve Eğitim Merkezi Müdürlüğü'nde koruma sürüleri halinde koruma altına alınmıştır (Erol ve ark., 2014).

Azalmaların önüne geçebilmek amacıyla 2000-2005 yılları arasında Ankara (tiftik) keçisi yetiştiricilerine Doğrudan Gelir Desteği verilmesiyle birlikte destekleme kapsamına yeniden alınmıştır (Ankara Kalkınma Ajansı, 2018). Ancak bu destekleme önlemi, tiftik varlığının azalmasını engelleyememiştir.

2005 yılında, Tarım ve Orman Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü tarafından Hayvan Genetik Kaynaklarının Yerinde Korunması ve Geliştirilmesi adı altında ülke çapında Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Ülkesel Projesi başlatılmıştır. Proje ile önemli yerli genetik kaynaklarımızdan biri olan Ankara keçisinin tehdit altındaki varlığını korumak, sayısını arttırarak yok olma tehlikesini ortadan kaldırmak ve saf bir şekilde verim ve kalite açısından geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Proje kapsamında, projeye gönüllü olarak katılan yetiştiricilere her yıl destekleme ödemeleri yapılmaya devam etmektedir.

2006 yılında, hayvancılık destekleri kapsamına tiftik üretimi için Tiftik Üretim Desteği de eklenmiş ve bu destek kilogram başına tiftik miktarı üzerinden Tiftik Birlik aracılığıyla sağlanmaya başlanmıştır. 2016 yılında ise Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliğine desteklere aracılık etme yetkisi verilmiş ve günümüzde bu iki birlik, tiftik üreten yetiştiricilere kilogram başına tiftik üretim desteği sağlamaktadır (Anonim, 2020).

Türkiye’de küçükbaş hayvancılığın sürdürülebilirliği ve artan nüfusa bağlı olarak hayvansal ürün ihtiyaçlarının karşılanması için devlet müdahaleleri, politikalar ve desteklerin önemi büyüktür. 2009 yılından itibaren uygulanan tarım politikaları ve destekler sayesinde

büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığında bir artış yaşanmıştır. Ankara keçisi varlığındaki artışlar, türün yok olma kritik eşiğinden uzaklaşmasına katkıda bulunmuştur. Tiftik üretimindeki potansiyeline ulaşması, tiftiğin değerlendirilebilmesi ve diğer ülkelerin seviyesine ulaşabilmesi için genetik iyileştirme, teknik destek, ekonomik destek ve teşvikler, alt yapı iyileştirmeleri, pazarlama ve ticaret imkanlarının artırılması, araştırma ve geliştirme ile mümkün olacaktır.

Türkiye'de Ankara keçisi sayısının artırılması, yok olma tehdidinin ortadan kalkabilmesi, yetiştiricilerin ekonomik kazancının artırılması, üretimden vazgeçilmelerin önüne geçilmesi ve elde edilen tiftiğin miktarı ve kalitesinin iyileştirilmesi, genetik ve çevresel ıslah çalışmalarının geliştirilmesiyle birlikte ekonomik destek ve politikaların uygulanmasıyla sağlanabilir. Bu bağlamda, bu çalışma ile Tarım ve Orman Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Ülkesel Projesi kapsamındaki Ankara keçisi alt projelerde yer alan yetiştiricilerin sosyoekonomik yapılarının belirlenmesini amaçlamaktadır.

1.1. Amaç

Bu çalışmanın amacı, TAGEM tarafından yürütülen Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Ülkesel Projesi kapsamında Ankara ili Ankara (tiftik) keçisi yetiştiricilerinin sosyoekonomik yapılarını belirlemektir. Bu çalışma ile işletmelerin sosyo-demografik yönlerinin ortaya konulması, işletmelerin sermaye yapısının belirlenmesi, yetiştiriciliğin temel amacının ortaya konulması, pazarlama imkanlarının tespit edilmesi, projeye dahil olunduktan sonra hayvancılık faaliyetlerinde meydana gelen değişikliklerin belirlenmesi, desteklerden duyulan memnuniyetin tespit edilmesi, yetiştiricilikte yaşanan sorunların ve yetiştiriciliği etkileyen faktörlerin incelenerek yetiştiriciler üzerindeki etkisinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

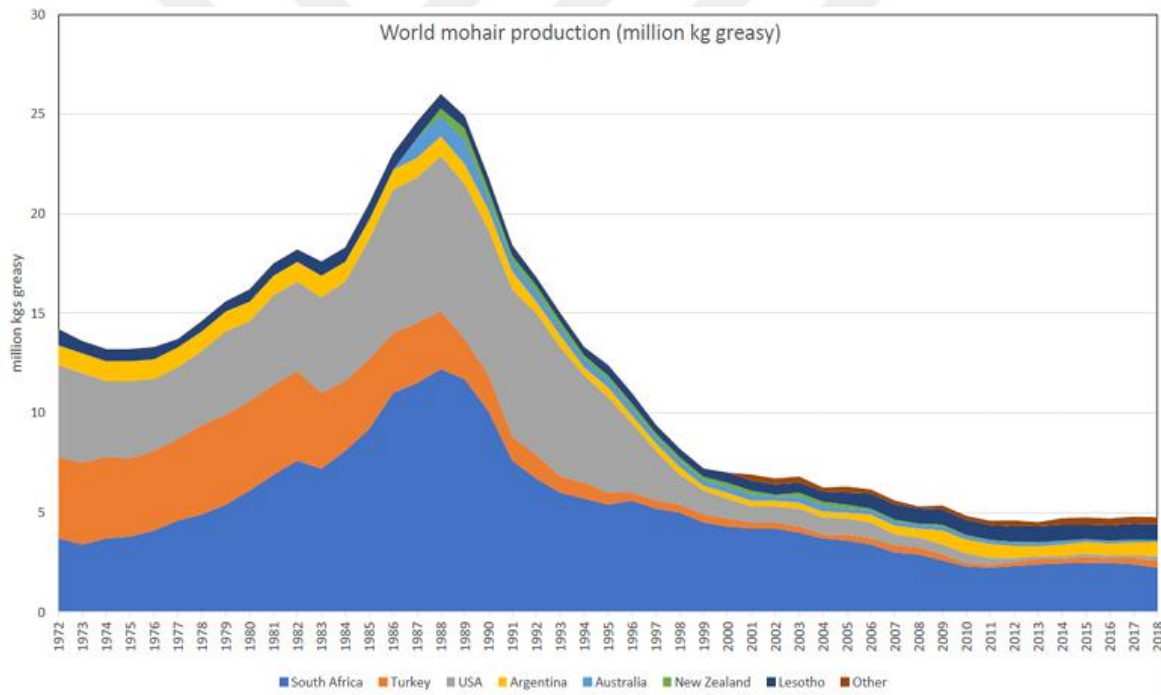
Bu amaç doğrultusunda öncelikle dünyada ve Türkiye'de ki tiftik varlığı ve üretimine odaklanılmış ve daha sonra sosyal ve ekonomik yapılar incelenmiştir. Islah Projesine dahil olduktan sonra işletmelerde meydana gelen değişiklikler ve memnuniyet düzeyleri ölçülmüştür. Son olarak mevcut sorunlar ve çözüm önerileri sunulmuştur.

1.2. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi

1.2.1. Dünyada Ankara Keçisi Yetiştiriciliği ve Tiftik Üretimi

Dünyadaki başlıca tiftik üreticileri Türkiye, Güney Afrika Cumhuriyeti, ABD, Lesoto, Arjantin, Yeni Zelanda ve Avustralya'dır. Ankara keçisinin anavatanı olan Anadolu'ya rağmen, maalesef 1836'dan sonra diğer ülkelerde Ankara keçisi yetiştiriciliği başlamasıyla birlikte Türkiye, tiftik üretiminde ve ihracatında geri planda kalmıştır.

1835 yılında İngiltere'de tiftik iplikçiliğinin kurulmasıyla birlikte tiftik talebi artmış ve diğer ülkelerin Ankara keçisi yetiştiriciliğine olan ilgisi artmıştır. 1838 yılında Güney Afrika'ya, 1849 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ne Ankara keçisi götürülmesiyle yetiştirme çabaları başarılı olmuş ve ticari girişimlerle tiftik endüstrisinin temelleri atılmıştır. Daha sonra Avustralya ve Yeni Zelanda'da da ticari ölçekte girişimler başarıyla sonuçlanmıştır (Yalçın, 1976).

Şekil 1.1. Dünya Tiftik Üretimi (Woodward, 2022; Hunter, 2020, pg. 336)

Dünya tiftik üretimi 1972-2018 yılları arasındaki değişimleri Şekil 1.1'de gösterilmiştir. Bu eğilime göre, dünya tiftik üretimi 1998 yılına kadar artarak en yüksek seviye olan 25.95 bin tonu görmüştür. Ancak 1989 yılında 23.89 bin tona gerilemiş ve 1990'lı yıllarda keskin bir düşüş yaşanmıştır. Sonraki yıllarda da bu düşüş devam etmiştir. Son 20 yılda ise üretim rakamları daha istikrarlı bir seyir izlemiştir ve günümüzde yaklaşık olarak beş milyon kg civarında tiftik üretilmektedir (Woodward, 2022; Petrie, 1995).

Dünya tiftik üretim verileri 2014 yılına kadar Mohair Rewiev tarafından paylaşılmıştır, ancak sonrasında paylaşım durmuştur (Anonim, 2020). En son paylaşılan verilere göre, 2000-2013 yılları arasında dünya tiftik üretimi Tablo 1.1'de verilmiştir. 2000 yılında toplam dünya tiftik üretimi 6.9 bin ton iken, 2013 yılında %35 oranında azalarak 4.5 bin tona gerilemiştir. Bu dönemde, tiftik üretimi Güney Afrika'da %44 azalmış, Türkiye'de %35 azalmış, ABD'de %85 azalmış, Avustralya'da %43 azalmış, Yeni Zelanda'da %85 azalmış, Arjantin'de ise %67 artmış ve Lesoto'da %60 artmıştır.

Tablo 1.1. 2000-2013 Yılları Arasında Dünya Tiftik Üretimi (Anonim, 2020)

Ülkeler	Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Güney Afrika	Miktar (bin ton)	4,3	4,2	4,2	4	3,7	3,6	3,4	3	2,9	2,6	2,3	2,23	2,32	2,4
	Endeks	100	98	98	93	86	84	79	70	67	60	53	52	54	56
Türkiye	Miktar (bin ton)	0,4	0,3	0,3	0,3	0,2	0,3	0,3	0,35	0,35	0,3	0,17	0,15	0,19	0,26
	Endeks	100	75	75	75	50	75	75	88	88	75	43	38	48	65
ABD	Miktar (bin ton)	1	0,8	0,8	0,9	0,85	0,8	0,8	0,55	0,5	0,5	0,48	0,35	0,21	0,15
	Endeks	100	80	80	90	85	80	80	55	50	50	48	35	21	15
Arjantin	Miktar (bin ton)	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,45	0,45	0,7	0,7	0,7	0,6	0,5
	Endeks	100	100	100	100	100	100	133	150	150	233	233	233	200	167
Avustralya	Miktar (bin ton)	0,3	0,3	0,2	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,18	0,15	0,16	0,17
	Endeks	100	100	67	100	100	67	67	67	67	67	60	50	53	57
Yeni Zelanda	Miktar (bin ton)	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,05	0,1	0,05	0,04	0,05	0,03
	Endeks	100	100	50	100	100	100	50	50	25	50	25	20	25	15
Lesoto	Miktar (bin ton)	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6	0,75	0,75	0,75	0,75	0,75	0,75	0,77	0,8
	Endeks	100	100	100	100	100	120	150	150	150	150	150	150	154	160
Diğer	Miktar (bin ton)	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,3	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2
	Endeks	100	100	100	100	67	100	67	67	33	67	67	67	100	67
Toplam	Miktar (bin ton)	6,9	6,8	6,6	6,6	6,1	6,2	6,1	5,6	5,3	5,3	4,8	4,6	4,6	4,5
	Endeks	100	99	96	96	88	90	88	81	77	77	70	67	67	65

Dünya genelinde ham tiftik üretimi 2013 yılından beri yaklaşık olarak 4.500 ton civarındadır. Textile-Exchange'in Mohair Rewiev'den aldığı verilere göre, 2019 yılında 4.550 ton, 2020 yılında ise 4.430 ton ham tiftik üretilmiştir. 2021 yılında dünya tiftik üretimi şu şekildedir: Güney Afrika Cumhuriyeti 2.160 ton, Letonya 740 ton, Türkiye 460 ton, Arjantin 360 ton, ABD 230 ton, Yeni Zelanda 30 ton, Avustralya 10 ton ve diğer ülkeler toplamda 330 ton olmak üzere toplam 4.590 ton tiftik üretilmiştir (Textile-Exchange, 2021).

Güney Afrika, dünya tiftik üretiminin yarısından fazlasını gerçekleştirmektedir. 2013 yılında 2.400 ton ham tiftik üretimi olan Güney Afrika'da bu rakam, 2021 yılında yaklaşık %3 oranında azalarak 2.330 tona gerilemiştir. 2013 yılında dünya tiftik üretiminin %53'ünü elinde bulunduran Güney Afrika'nın payı, 2021 yılında %51'e düşmüştür. Türkiye ve ABD dışındaki

diğer ülkelerin tiftik üretimi azalmıştır. Türkiye'nin tiftik üretimi, 2013 yılında dünya tiftik üretiminin yaklaşık %6'sını (260 ton) karşılamaktaydı. Ancak 2021 yılında bu rakam yaklaşık %81 artışla 470 tona yükselmiştir ve Türkiye'nin dünya tiftik üretimindeki payı %6'dan %10'a çıkmıştır. ABD ise 2013 yılındaki 150 tonluk tiftik üretimini %67'lik bir artışla 250 tona çıkarmış ve dünya tiftik üretimindeki payı %3'ten %5'e yükselmiştir. Avustralya'da tiftik üretimi neredeyse yarı yarıya azalmış, Yeni Zelanda'da yaklaşık %33, Lesotho'da ise yaklaşık %6 oranında azalmıştır (Tablo 1.2).

Tablo 1.2. 2013 yılına göre 2019-2021 yılları Dünya Ham Tiftik Üretimi Değişimi (Anonim, 2020; Textile-Exchange, 2021)

Ülkeler	2013 Yılı Tiftik Üretim Miktarı (ton)	2013 Yılı Dünya Tiftik Üretimindeki Payı (%)	2019 Yılı Tiftik Üretim Miktarı (ton)	2020 Yılı Tiftik Üretim Miktarı (ton)	2021 Yılı Tiftik Üretim Miktarı (ton)	2013- 2021 Değişim (%)	2021 Yılı Dünya Tiftik Üretiminde Sahip Olduğu pay (%)
Güney Afrika	2.400	53	2.080	2.160	2.330	-2,92	51
Türkiye	260	6	380	460	470	80,77	10
ABD	150	3	230	230	250	66,67	5
Arjantin	500	11	660	360	360	-28,00	8
Avusturalya	170	4	50	10	80	-52,94	2
Yeni Zellenda	30	1	30	30	20	-33,33	0
Lesoto	800	18	700	740	750	-6,25	16
Diğer	200	4	330	330	330	65,00	7
Toplam	4.510	100	4.460	4.320	4.590	1,77	100

Türkiye ile diğer tiftik üreticisi olan ülkeler arasında farklılık sadece sahip oldukları hayvan varlığıyla değil aynı zamanda tiftik verimi yönünden de önemli derecede farklılıklar bulunmaktadır. Ankara keçisinden hayvan başına Güney Afrika Cumhuriyeti 3,2-3,5 kg, Amerika Birleşik Devletleri ise 3,5-4,0 kg tiftik elde etmektedirler. Türkiye’de ise ortalama 1,5-1,7 kg/baş tiftik verimi normal olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda diğer ülkelerde yılda iki kez kırkım yapılırken Türkiye’de tek kırkım yapılmaktadır (Anonim, 2020).

Dünya ham tiftik üretiminin azalmasının başlıca nedenleri arasında hayvancılığa yönelik politikalar, uygulanan destekleme ödemeleri, girdi maliyetlerinin artması, Ankara keçisinin varlığındaki azalmalar, artık daha ucuz sentetik hammaddelerin tiftiğin yerine kullanılıyor olması, tüketicilerin tercih ve zevklerindeki değişim ve bu değişimin tekstil sektörüne yansımaları vb. gibi nedenler sayılabilir (Şahinli ve ark., 2018).

Güney Afrika Cumhuriyeti'nin tiftik üretimi incelendiğinde, 2016 yılında 2.5 bin ton, 2017 yılında 2.5 bin ton, 2018 yılında 2.2 bin ton, 2019 yılında 2.1 bin ton ve 2020 yılında 2.2 bin ton olarak gerçekleştiği görülmektedir (Pretoria Department of Agriculture, 2022).

Güney Afrika'da Toplam Angora keçisi sayısının 1989 yılında 2.9 milyon olduğu ancak zaman içinde ciddi bir azalma yaşandığı ve günümüzde yaklaşık 830.000 baş olduğu belirtilmektedir. Keçi sayısının ve keçi başına veriminin önemli ölçüde düştüğü ifade edilmektedir. Bu düşüş kısmen iklim değişikliği etkilerinden kaynaklanmaktadır; zira bazı hastalıklar tiftik üretim bölgelerinde daha yaygın hale gelmiş ve kuraklıklar daha sık ve şiddetli bir şekilde yaşanmıştır. Ayrıca, avcılık ve hayvan hırsızlığı gibi çeşitli sorunlar da Ankara keçisi yetiştiricilerini etkilemiştir (USAID/Southern Africa, 2020).

Ancak Güney Afrika, küresel tiftik üretimindeki azalmalardan ve zorluklardan diğer ülkelere göre nispeten daha az etkilenmiştir. Güney Afrika'daki Mohair Trust örgütlenmesi, tiftik endüstrisi için fiyat dalgalanmalarını engellemeyi amaçlayan bir yapılandırma. Bu örgüt, pazarlamada havuz sistemi ve taban fiyat uygulaması gibi yöntemler kullanmaktadır. Bu sayede Güney Afrika, yaşanan düşüşlerden daha az etkilenmektedir (Anonim, 2020).

Sosyal medya kanalları aracılığıyla Güney Afrika'daki çiftliklerde hayvanlara yapılan zulüm ideaları nedeniyle Zara, H & M, Gap, Topshop, Lacoste ve daha fazla markalar artık tiftik giyim satmayacağı yönünde karar almışlardır (Bhattarai, 2018). Bu haberler doğrultusunda sektörde tiftiğe olan ilgi azalmıştır. Güney Afrika 2020 yılında Mohair Güney Afrika, Textile Exchange ile birlikte Sorumlu Tiftik Standardını (RMS) geliştirerek sürdürülebilir ve etik tiftik üretimi için tiftik endüstrisini başka bir boyuta taşımıştır (Textile Exchange, 2021).

Amerika Birleşik Devletleri de önemli bir tiftik üreticisidir ve çoğunlukla Teksas'ta üretim gerçekleştirilmektedir. 2020 yılında toplam 117 bin baş Ankara keçisi bulunurken, 2021 yılında bu sayı 121 bin başa çıkmıştır. 2022 yılında ise yaklaşık 110 bin baş keçi olduğu tahmin edilmektedir. 2020 yılında tiftik üretimi 619 ton iken, 2021 yılında %11.8 oranında azalarak 546 tona düşmüştür (USDA, 2022).

Türkiye, Ankara keçisi yetiştiricisi olarak köklü bir geçmişe sahip olmasına rağmen üretimde üçüncü sıradadır. Dünya tiftik üretimi toplamında 2013 yılında 0,26 tona sahipken günümüzde daha fazla desteklenmekte ve uygulanan politikaların olumlu sonuçlarıyla tiftik üretimi %62 oranında artış göstererek 2022 yılında 417 tona yükselmiştir.

Dünyada tiftik üretiminde küresel bir azalma yaşanırken, Türkiye'de artış ivmesi kazanarak hayvan sayısını, tiftik üretimini, tiftik kalitesini ve verimini artırmaya devam etmektedir. 2013 yılında yaklaşık olarak dünya tiftik üretiminin %6'sına sahipken 2022 yılında %10'luk bir paya ulaşmasıyla da tiftik sektöründe önemli bir üretici olduğunu kanıtlanmaktadır.

1.2.2. Türkiye’de Küçükbaş Hayvan Varlığı, Ankara Keçisi Varlığı ve Tiftik Üretimi

Türkiye’de 1991-2022 dönemini küçükbaş hayvan varlığı Tablo 1.3’te sunulmuştur. 1991 yılında toplam küçükbaş hayvan sayısı 51.2 milyon olarak kaydedilirken, 2009 yılına kadar düşüş göstermiş ve en düşük seviye olan 26.9 milyona kadar gerilemiştir. Ancak 2009 yılından itibaren küçükbaş hayvan sayısı artış göstermeye devam etmiştir. 2020 yılında toplam küçükbaş hayvan varlığı yaklaşık 54.1 milyon olarak kaydedilmiştir. Bu sayede 29 yıl sonra hayvan varlığı 1991 seviyesine geri dönmüş ve hatta aşmıştır. Yerli koyun, merinos ve kıl keçisi varlığı artmışken, maalesef Ankara keçisi varlığı önemli ölçüde azalmış ve hatta neredeyse yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır.

2007-2008 yılları arasında küçükbaş hayvan varlığı azalmıştır ve bu durumun temel nedenlerinden biri kuraklık olmuştur. Kuraklık, arpa ve diğer yem bitkilerinin üretiminde azalmaya neden olmuş ve fiyatların %100 artmasına yol açmıştır. Bu kriz döneminde yüksek fiyatlarla yem ithalatı gerçekleştirilmiştir. Küresel gıda fiyatlarının artışıyla başa çıkabilmek için ihracat kısıtlamaları getirilmiş, tarımsal destekler ve iç piyasa düzenlemeleri yapılmıştır. Ancak bu dönemde Türkiye’de çiftçilere yönelik desteklemelerde bir değişiklik yapılmamıştır (Ergun ve Bayram, 2021; DAKA, 2012; Saygın ve Demirbaş, 2017; Yıldırım, 2008).

Bu kriz döneminde anaç hayvanlar kesime gönderilmiş ve bu durum 2009 yılına kadar etkisini sürdürmüş, küçükbaş hayvan varlığının azalmasına sebep olmuştur (Ergun ve Bayram, 2021). Bu azalma koyun ve keçi varlığında paralel olarak yaşanmıştır. Ancak keçi varlığı, koyun varlığına kıyasla daha fazla azalmıştır. Ankara (tiftik) keçisi varlığı ise kıl keçisi varlığına göre daha büyük bir düşüş yaşamış ve 2009 yılında en düşük seviyeye, yani 146.9 başa kadar düşmüştür. Ancak 2009 yılından sonra uygulanan teşvikler, desteklemeler ve politikalar başarılı sonuçlar vermiş ve hayvan varlığı tüm ırklarda artış göstermiştir.

2021 yılında 57 milyon 519 bin baş toplam küçükbaş hayvan varlığı bulunurken, 2022 yılında %2,18 azalarak 56 milyon 266 bin başa gerilemiştir. Bir önceki yıla göre koyun varlığı %1,1 oranında azalırken, keçi varlığı %6,2 oranında azalmıştır. Küçükbaş hayvan varlığının azalmasının en büyük nedeni kırmızı et fiyatlarının artması ve yetiştiricilerin hayvanlarını kesime göndermiştir. Toplam hayvan varlığı içinde küçükbaş hayvan varlığı %76,77 paya sahiptir.

Küçükbaş hayvan varlığı içinde, koyunlar %79,42, keçiler ise %20,58 paya sahiptir. 2022 yılında 11.578 bin baş keçi mevcut olup, Bu keçilerin %97,77’si kıl keçisi, %2,23’ü ise Ankara (tiftik) keçisidir (Tablo 1.3). Geçmiş süreçte keçi ve koyun varlığı arasındaki oranın pek değişmediği, ancak Ankara keçisinin toplam keçi varlığı içindeki payının önemli ölçüde azaldığı görülmektedir.

Tablo 1.3. Türkiye’de Küçükbaş Hayvan Varlığı (TÜİK, 2023)

Yıl	Yerli Koyun (bin baş)	Merinos (bin baş)	Kıl Keçisi (bin baş)	Ankara (Tiftik) Keçisi (bin baş)	Küçükbaş içinde koyun varlığı (%)	Küçükbaş içinde keçi varlığı (%)	Toplam Küçükbaş Hayvan Varlığı (bin baş)	Toplam Keçi Varlığı içinde Ankara Keçisinin Payı (%)
1991	39.590	842	9.579	1.185	78,97	21,02	51.197	11,01
1992	38.576	840	9.440	1.014	79,04	20,96	49.870	9,70
1993	36.709	832	9.192	941	78,75	21,25	47.674	9,29
1994	34.823	823	8.767	797	78,85	21,15	45.210	8,33
1995	32.985	806	8.397	714	78,76	21,24	42.902	7,84
1996	32.234	838	8.242	709	78,70	21,30	42.023	7,92
1997	29.376	862	7.761	615	78,31	21,69	38.614	7,34
1998	28.560	875	7.523	534	78,51	21,49	37.492	6,63
1999	29.425	831	7.284	490	79,56	20,44	38.030	6,30
2000	27.719	773	6.828	373	79,83	20,17	35.693	5,18
2001	26.213	759	6.676	346	79,34	20,66	33.994	4,93
2002	24.474	700	6.519	261	78,78	21,22	31.954	3,85
2003	24.689	742	6.516	256	78,97	21,03	32.203	3,78
2004	24.438	763	6.380	230	79,22	20,78	31.811	3,48
2005	24.552	752	6.284	233	79,52	20,48	31.822	3,58
2006	24.801	815	6.434	210	79,40	20,60	32.260	3,16
2007	24.491	971	6.095	191	80,20	19,80	31.749	3,04
2008	22.956	1.019	5.435	158	81,08	18,92	29.568	2,82
2009	20.722	1.028	4.981	147	80,92	19,08	26.878	2,87
2010	22.003	1.086	6.141	153	78,58	21,42	29.383	2,43
2011	23.811	1.221	7.127	151	77,47	22,53	32.310	2,07
2012	25.893	1.533	8.199	158	76,65	23,35	35.783	1,89
2013	27.485	1.799	9.059	166	76,04	23,95	38.510	1,80
2014	29.034	2.106	10.167	178	75,06	24,94	41.485	1,72
2015	29.302	2.206	10.210	206	75,16	24,84	41.924	1,98
2016	28.833	2.151	10.138	208	74,97	25,03	41.329	2,01
2017	31.257	2.420	10.419	216	76,00	24,00	44.312	2,03
2018	32.513	2.682	10.699	224	76,32	23,69	46.117	2,05
2019	34.199	3.077	10.964	241	76,89	23,11	48.481	2,15
2020	38.580	3.547	11.699	287	77,85	22,15	54.113	2,39
2021	41.183	3.995	12.052	290	78,54	21,46	57.519	2,35
2022	40.729	3.959	11.320	258	79,42	20,58	56.266	2,23

1.2.3. Türkiye Küçükbaş Kesilen Hayvan Sayısı ve Kırmızı Et Üretimi

Hayvansal ürünlerden kırmızı et ve süt üretiminde büyükbaş hayvanlar öne çıksa da bir kısmı da küçükbaş hayvanlardan sağlanmaktadır. Tablo 1.4'te, yıllara göre küçükbaş hayvan kesim sayısı ve kırmızı et üretim dağılımı verilmektedir. 2001-2022 döneminde küçükbaş kırmızı et üretimi incelendiğinde, kesilen hayvan sayısı ve et üretimi 2010 yılında en düşük seviyeye ulaşmış ve sonraki yıllarda artış göstermiştir. 2001 yılında toplam kırmızı et üretimi 783.341 ton olup bunun %36,14'ü küçükbaş hayvanlardan elde edilmiştir. Koyun eti, toplam kırmızı et üretiminin %28,79'unu oluştururken, keçi eti ise %7,35 paya sahiptir. 2022 yılında koyun eti payı %22,33'e, keçi eti payı ise %5,29'a düşmüştür. 2022 yılında büyükbaş hayvanlar da dahil olmak üzere toplam kırmızı et üretimi %179,77 artarak 2.191.625 tona ulaşmıştır ve bunun %27,62'si küçükbaş hayvanlardan elde edilmiştir. Koyun eti üretimi 2001-2022 yılları

arasında paralel bir artış göstermiştir. 2001 yılında 225.555 ton olan koyun eti üretimi, %117 oranında artarak 489.354 tona yükselmiştir. Keçi eti üretimi ise 2001 yılında 57.537 tondan %102 oranında artarak 115.938 tona yükselmiştir. Küçükbaş hayvan kesim sayısı ve kırmızı et üretimi, 2001-2022 yılları arasında en fazla artışı 2022 yılında göstermiştir. 2022 yılında bir önceki yıla göre koyun kesim sayısı %2,92, koyun eti üretimi %26,80, keçi kesim sayısı %24,50 ve keçi eti üretimi ise %22,61 artmıştır. Bu artış, tüketim alışkanlıklarındaki değişimi ve son yıllardaki fiyat artışından kaynaklanan talep artışını göstermektedir.

Tablo 1.4. Yıllar İtibariyle Küçükbaş Kesilen Hayvan Sayısı ve Et Üretim Miktarı (TÜİK, 2023)

Yıllar	Kesilen Koyun sayısı (bin baş)	Koyun Eti üretim miktarı (ton)	Toplam Kırmızı Et Üretimi İçinde Koyun Etinin Payı (%)	Kesilen Keçi sayısı (bin baş)	Keçi Eti üretim miktarı (ton)	Toplam Kırmızı Et Üretimi İçinde Keçi Etinin Payı (%)	Toplam Kırmızı Et Üretimi İçinde Küçükbaş Etinin Payı (%)	Toplam Kırmızı Et Üretim Miktarı (Ton)
2001	12.451	225.555	28,79	3.135	57.537	7,35	36,14	783.341
2002	11.755	219.311	28,15	2.978	57.707	7,41	35,56	778.945
2003	11.052	204.441	27,05	2.890	56.820	7,52	34,56	755.880
2004	10.726	190.105	25,83	2.837	52.460	7,13	32,95	736.074
2005	10.731	190.539	25,85	2.802	50.492	6,85	32,69	737.220
2006	10.704	187.236	24,81	2.748	48.906	6,48	31,29	754.625
2007	10.793	191.428	24,05	2.755	50.712	6,37	30,42	796.000
2008	10.826	192.647	23,25	2.707	50.254	6,07	29,32	828.527
2009	10.478	188.496	22,26	2.487	46.240	5,46	27,72	846.939
2010	9.691	186.121	21,15	2.245	42.846	4,87	26,02	879.819
2011	10.701	210.171	21,68	2.391	44.840	4,63	26,30	969.443
2012	10.756	220.359	20,64	2.841	53.133	4,98	25,62	1.067.553
2013	11.195	236.186	21,49	3.273	59.532	5,42	26,91	1.099.081
2014	11.992	238.670	21,25	3.681	63.711	5,67	26,92	1.123.059
2015	12.809	249.863	21,05	4.097	69.757	5,88	26,93	1.187.018
2016	13.278	266.675	20,46	4.347	75.322	5,78	26,23	1.303.648
2017	13.245	262.825	18,25	4.347	77.794	5,40	23,65	1.440.327
2018	14.133	291.179	17,52	4.392	82.839	4,98	22,51	1.661.767
2019	14.547	316.170	18,16	4.513	87.126	5,01	23,17	1.740.616
2020	15.801	345.639	19,35	4.692	90.443	5,06	24,42	1.785.952
2021	17.125	385.933	19,77	4.907	94.555	4,84	24,61	1.952.038
2022	21.564	489.354	22,33	6.112	115.938	5,29	27,62	2.191.625

1.2.4. Türkiye Küçükbaş Sağılan Hayvan Sayısı ve Süt Üretimi

Türkiye'deki küçükbaş hayvanlardan sağlanan süt miktarı ve üretim dağılımı Tablo 1.5'te verilmektedir. 1991 yılında toplam süt üretimi 10.239.942 ton olup, üretilen sütün %11,01'i koyun sütü ve %3,27'si keçi sütüdür. 2019 yılında ise toplam 22.960 bin ton süt üretilmiş olup, bu miktarın %6,62'si koyun sütü ve %2,51'i keçi sütüdür. Diğer türlerden elde edilen süt miktarı artarken, Ankara (tiftik) keçisinden elde edilen süt miktarı azalmıştır.

Küçükbaş hayvanlardan elde edilen sütün toplam üretim içindeki payı %9,14'e kadar düşmüştür.

Elde edilen keçi sütü miktarı 577.208 ton olup, bunun 3.423 tonu Ankara (tiftik) keçisinden elde edilmiş, 573.285 tonu ise kıl keçisi ve diğer ırklardan sağlanmıştır. 1991 yılında hayvan başına ortalama süt verimi yerli koyunda 48,85 kg, merinos ırkında 34,48 kg, kıl keçisinde 61,05 kg ve Ankara (tiftik) keçisinde 21,02 kg olarak kaydedilmiştir. 2019 yılında ise ortalama süt verimi artarak yerli koyunda 78,99 kg, merinos ırkında 48,45 kg, kıl keçisinde 106,68 kg ve Ankara (tiftik) keçisinde 36,91 kg seviyelerine yükselmiştir. Hayvan başına alınan ortalama süt verimindeki artış, başarılı ıslah çalışmalarının sonucudur.

Ancak 2019 yılından sonra süt üretim verileri koyun, keçi, inek, manda şeklinde toplam olarak paylaşılmaya başlanmıştır. Ankara keçisi sütü bir keçi ırkı olmadığı için 2019 yılından sonraki verilere ihtiyaç duyulmamıştır.

Tablo 1.5. Küçükbaş Sağılan Hayvan Sayısı ve Süt Üretim Miktarı (TÜİK, 2023)

Yıllar	Yerli Koyun		Merinos		Kıl Keçisi		Ankara (Tiftik) Keçisi		Küçükbaş Toplam Süt Üretimi (bin ton)	Büyükbaş Toplam Süt Üretimi (bin ton)
	Sağılan hayvan sayısı (bin baş)	Süt (bin ton)	Sağılan hayvan sayısı (bin baş)	Süt (bin ton)	Sağılan hayvan sayısı (bin baş)	Süt (bin ton)	Sağılan hayvan sayısı (bin baş)	Süt (bin ton)		
1991	22.732	1.111	490	17	5.275	322	602	13	1.462	8.779
1992	21.910	1.072	489	17	5.082	308	520	11	1.409	8.872
1993	21.045	1.031	487	17	4.991	304	472	10	1.361	9.046
1994	20.018	975	489	16	4.769	289	393	8	1.289	9.274
1995	18.802	918	461	16	4.544	270	363	8	1.212	9.391
1996	18.411	905	479	17	4.379	258	347	7	1.187	9.575
1997	16.686	810	483	17	4.111	243	296	6	1.076	9.002
1998	16.279	796	498	17	3.989	240	258	5	1.059	8.913
1999	16.015	789	458	16	3.843	231	243	5	1.041	9.042
2000	15.489	760	431	15	3.605	216	188	4	995	8.800
2001	14.427	710	419	14	3.590	216	183	4	943	8.553
2002	13.265	645	372	12	3.412	206	141	3	867	7.542
2003	12.116	755	361	15	2.999	274	128	4	1.048	9.564
2004	9.591	756	328	16	2.379	255	98	4	1.031	9.650
2005	9.837	774	329	16	2.332	250	95	4	1.044	10.065
2006	9.885	777	361	17	2.335	251	86	3	1.048	10.905
2007	9.698	763	412	20	2.191	235	73	3	1.020	11.311
2008	9.224	727	418	20	1.937	207	60	2	956	11.288
2009	8.963	713	445	21	1.778	190	52	2	926	11.617
2010	10.070	792	514	25	2.516	270	66	2	1.090	12.455
2011	10.998	866	563	27	2.968	318	65	2	1.213	13.844
2012	12.375	974	694	33	3.440	367	63	2	1.376	16.026
2013	13.491	1.062	796	39	3.878	413	65	2	1.517	16.708
2014	13.586	1.069	938	44	4.323	461	78	3	1.577	17.055
2015	14.349	1.129	1.014	48	4.484	478	95	3	1.658	16.998
2016	14.161	1.113	989	47	4.466	476	89	3	1.640	16.851
2017	16.330	1.288	1.173	57	4.878	520	86	3	1.868	18.834
2018	17.498	1.382	1.322	64	5.235	558	92	3	2.008	20.115
2019	18.349	1.449	1.488	72	5.378	574	93	3	2.099	20.864

1.2.5. Türkiye Küçükbaş Kırkılan Hayvan Sayısı ve Yün, Kıl, Tiftik Üretimi

Türkiye’de kırkılan hayvan sayısı ve yün, kıl, tiftik üretiminin 1991-2022 yıllarındaki değişimi Tablo 1.6’da verilmiştir. 1991-2009 yılları arasında kırkılan hayvan sayısı sürekli olarak azalmıştır. Ancak 2009 yılından sonra kırkılan hayvan sayıları artış göstermiştir. 1991 yılında yerli koyundan elde edilen yün miktarı 57.902 ton iken, 2021 yılında 73.633 tona yükselmiş ve 2022 yılında ise 72.681 tona gerilemiştir. Merinos yünü üretimi ise 1991 yılında 2.590 ton iken, 2021 yılında 12.283 tona yükselmiş ve 2022 yılında 12.204 tona düşmüştür. Kıl keçisinden elde edilen kıl miktarı ise 1991 yılında 3.955 ton iken, 2021 yılında 6.162 tona yükselmiş ve 2022 yılında 6.393 tona gerilemiştir.

2022 yılında bir önceki yıla göre yapağı ve tiftik üretimi azalmıştır. Yerli koyun yapağı üretimi %1,29, merinos yapağı üretimi %0,65, kıl üretimi %4,58 ve tiftik üretimi %10,86 oranında azalmıştır. 1991 yılına göre merinos yapağı üretimi %371,26, Kıl üretimi %61,67, Yerli koyun yapağı ise %25,52 artıştır. Merinosun yapağı verimi yerli koyun ve diğerlerine göre daha çok yüksektir. Tiftik üretimi ise ne yazık ki yün ve kıl da yaşanan artışa rağmen %69,74 azalmıştır. Ankara keçisinden elde edilen tiftik ise 1991 yılında 1.379 ton iken 2022 yılında 417 tona düşmüştür.

Hayvan başına yapağı/yün verimi yerli koyunda 1,46 kg’dan 1,79 kg’a yükselmiştir. Merinostan elde edilen yapağı/yün miktarı ise hayvan başına ortalama 3,07-3,17 kg arasındadır. Hayvan başına ortalama kıl verimi ortalama 0,54 ile 0,60 kg arasındadır. Tiftik Ankara keçisinden elde edilen tiftiğin hayvan başına ortalama verimi 1,53 kg’dan 1,76 kg’a yükselmiştir.

Tablo 1.6. Türkiye’de Kırkılan Hayvan Sayısı ve Yün, Kıl, Tiftik Miktarı (TÜİK, 2023).

Yıllar	Yerli Koyun		Koyun - Merinos		Kıl Keçisi		Ankara (Tiftik) Keçisi		
	Kırkılan Sayısı (bin baş)	Yün (ton)	Kırkılan Sayısı (bin baş)	Yün (ton)	Kırkılan Sayısı (bin baş)	Kıl (ton)	Kırkılan Sayısı (bin baş)	Tiftik (ton)	Tiftik Verimi (Kg)
1991	39.590	57.902	842	2.590	7.117	3.955	899	1.379	1,53
1992	38.576	56.479	840	2.586	6.891	3.855	783	1.200	1,53
1993	36.709	53.635	832	2.573	6.787	3.786	721	1.118	1,55
1994	34.823	50.905	823	2.556	6.440	3.568	601	917	1,53
1995	32.985	48.288	806	2.490	6.173	3.397	530	797	1,50
1996	32.234	47.264	838	2.576	6.014	3.311	524	795	1,52
1997	29.376	43.020	862	2.612	5.637	3.071	451	690	1,53
1998	28.560	41.720	875	2.648	5.458	2.981	397	607	1,53
1999	29.425	43.079	831	2.586	5.254	2.887	368	571	1,55
2000	27.719	40.706	773	2.435	4.923	2.697	274	421	1,54
2001	26.213	38.533	759	2.376	4.866	2.684	259	400	1,55
2002	24.474	36.043	700	2.201	4.694	2.589	199	318	1,60
2003	24.689	44.124	742	2.333	4.595	2.741	196	333	1,70
2004	24.438	43.558	763	2.414	4.542	2.716	178	304	1,71
2005	24.552	43.801	752	2.374	4.435	2.654	177	302	1,71

Yıllar	Yerli Koyun		Koyun - Merinos		Kıl Keçisi		Ankara (Tiftik) Keçisi		
	Kırkılan Sayısı (bin baş)	Yün (ton)	Kırkılan Sayısı (bin baş)	Yün (ton)	Kırkılan Sayısı (bin baş)	Kıl (ton)	Kırkılan Sayısı (bin baş)	Tiftik (ton)	Tiftik Verimi (Kg)
2006	24.801	44.212	815	2.564	4.527	2.728	159	274	1,72
2007	24.491	43.688	971	3.063	4.207	2.536	137	237	1,73
2008	22.956	40.970	1.019	3.196	3.741	2.238	110	194	1,76
2009	20.722	37.012	1.028	3.258	3.355	2.002	99	174	1,75
2010	22.003	39.390	1.086	3.432	4.455	2.607	116	200	1,73
2011	23.811	42.739	1.221	3.847	5.181	3.062	115	194	1,69
2012	25.893	46.392	1.533	4.788	6.011	3.570	119	200	1,68
2013	27.485	49.236	1.799	5.548	8.245	4.902	153	260	1,70
2014	29.034	51.899	2.106	6.503	9.166	5.460	163	280	1,72
2015	29.302	52.357	2.206	6.839	9.345	5.569	190	325	1,71
2016	28.833	51.523	2.151	6.645	9.266	5.518	195	340	1,74
2017	31.257	55.911	2.420	7.404	9.827	5.797	202	356	1,77
2018	32.513	58.202	2.682	8.226	10.165	5.999	210	371	1,76
2019	34.199	61.134	3.077	9.453	10.422	6.162	215	380	1,76
2020	38.580	68.829	3.547	10.926	10.847	6.401	260	463	1,78
2021	41.183	73.633	3.995	12.283	11.292	6.700	267	468	1,75
2022	40.729	72.681	3.959	12.204	10.747	6.393	237	417	1,76

1.2.6. Küçükbaş Hayvan Fiyatları

Türkiye'de 2008-2022 yılları arasında küçükbaş hayvan fiyatlarında yaşanan değişim Tablo 1.7'de gösterilmektedir. 2008 yılında kıl keçisi ve Ankara (tiftik) keçisi aynı değere sahipken, Ankara keçisinin değeri zamanla küçükbaş hayvanlar arasında en düşük seviyede kalmıştır. 2008 yılındaki fiyatlara göre, merinosun değeri %775,42, yerli koyunun değeri %933,32, kıl keçisinin değeri %957,77 ve Ankara keçisinin değeri ise %787,56 artmıştır. Bu verilere göre, yerli koyun ve kıl keçisinin değeri diğerlerine göre daha fazla artmıştır, Ankara keçisinin değeri ise daha az artış göstermiştir. 2022 yılında ise bir önceki yıla göre küçükbaş hayvanlar arasında en yüksek artış %55,37 ile merinos koyun fiyatında gerçekleşmiş, en düşük artış ise %48,55 ile Ankara (tiftik) keçisi fiyatında olmuştur.

Tablo 1.7. Türkiye’de Küçükbaş Hayvan Fiyatları TL/Baş (2008-2022) (TÜİK, 2023).

Yıllar	Koyun (Merinos)	% Değişim	Koyun (Yerli)	% Değişim	Kıl keçisi	% Değişim	Ankara (Tiftik) keçisi	% Değişim
2008	263,86	-	218,53	-	180,45	-	180,32	-
2009	303,71	15,10	274,74	25,73	233,33	29,30	220,91	22,51
2010	455,18	49,87	449,39	63,57	384,65	64,85	302,76	37,05
2011	573,25	25,94	540,50	20,27	470,48	22,31	394,77	30,39
2012	575,93	0,47	517,08	-4,33	470,10	-0,08	390,70	-1,03
2013	604,70	5,00	487,48	-5,72	463,32	-1,44	356,02	-8,88
2014	552,18	-8,69	432,19	-11,34	426,36	-7,98	361,17	1,45
2015	598,07	8,31	462,79	7,08	449,74	5,48	364,11	0,81
2016	687,48	14,95	539,34	16,54	502,68	11,77	448,58	23,20
2017	795,35	15,69	653,42	21,15	571,36	13,66	540,43	20,48
2018	921,62	15,88	890,91	36,35	742,41	29,94	654,14	21,04
2019	1.031,41	11,91	1.027,15	15,29	873,86	17,71	766,08	17,11

Yıllar	Koyun (Merinos)	% Değişim	Koyun (Yerli)	% Değişim	Kıl keçisi	% Değişim	Ankara (Tiftik) keçisi	% Değişim
2020	1.199,76	16,32	1.216,87	18,47	987,46	13,00	826,98	7,95
2021	1.486,74	23,92	1.466,08	20,48	1.239,62	25,54	1.077,41	30,28
2022	2.309,90	55,37	2.258,08	54,02	1.908,79	53,98	1.600,46	48,55

1.2.7. Hayvansal Ürün Fiyatları

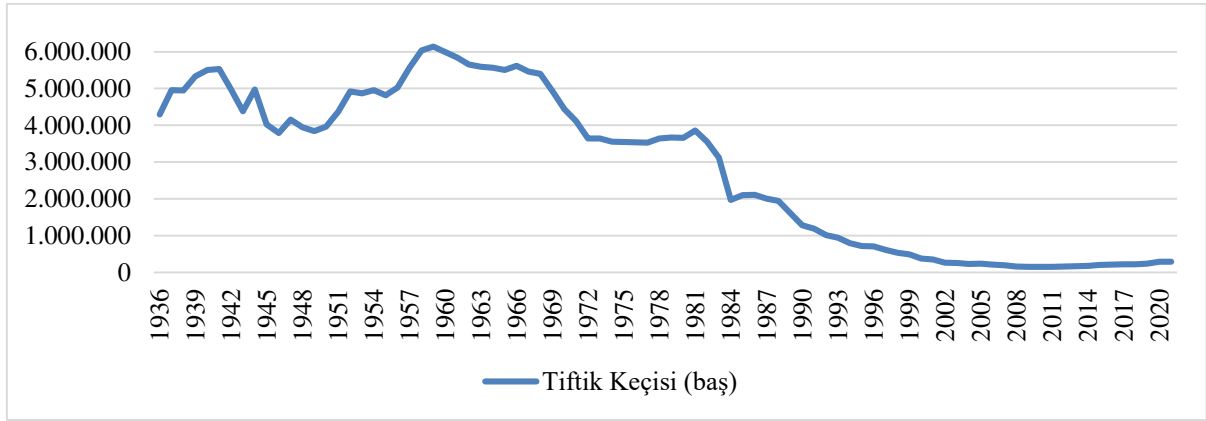
Türkiye'de 2008-2022 yılları arasında küçükbaş hayvan fiyatlarının değişimi Tablo 1.8'de verilmiştir. Bu süre boyunca, en az artış gösteren yapağı ve koyun derisi olurken, en fazla artış tiftik ve ipek kozasında gerçekleşmiştir. Tiftik fiyatları, 2008 yılına göre %1445,08 oranında artmıştır.

Tablo 1.8. Türkiye’de Hayvansal ürün Fiyatları TL/kg (2008-2022) (TÜİK, 2023)

Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Koyun sütü	1,06	1,17	1,29	1,40	1,48	1,69	1,82	2,01	2,24	2,41	2,77	3,35	4,03	5,58	9,42
Keçi sütü	1,09	1,14	1,36	1,45	1,56	1,65	1,70	1,89	2,27	2,51	2,49	3,06	3,83	4,84	9,50
İnek sütü	0,80	0,79	0,91	0,80	0,89	0,93	1,04	1,16	1,15	1,24	1,47	1,78	2,20	2,77	6,46
Manda sütü	1,22	1,58	1,79	1,77	2,02	2,40	2,59	3,17	3,56	3,97	4,43	5,09	6,35	8,13	12,93
Koyun eti	11,13	13,27	18,93	20,36	19,64	18,14	18,28	20,72	24,24	27,82	31,85	35,78	40,30	49,10	86,62
Keçi eti	10,07	12,57	18,32	18,87	18,78	17,00	17,00	18,85	22,22	25,09	28,77	32,74	37,27	44,80	78,88
Sığır eti	11,72	13,41	18,41	18,54	17,51	15,83	17,10	21,14	25,03	27,44	28,76	31,32	35,66	43,52	87,06
Manda eti	10,40	11,29	16,65	16,80	15,97	15,57	15,25	19,17	22,69	25,40	27,87	27,01	32,36	40,03	80,33
Koyun derisi	7,89	5,87	4,95	6,35	7,33	6,97	7,02	6,68	5,95	5,56	5,74	6,33	6,61	8,26	13,50
Keçi derisi	4,12	4,24	4,75	5,24	5,84	5,49	5,42	5,53	5,40	4,76	5,13	5,55	5,67	6,38	10,53
Sığır derisi	26,02	25,93	33,29	32,91	34,14	34,81	38,94	43,08	46,15	48,09	54,27	56,30	54,82	65,05	122,07
Manda derisi	17,76	20,18	21,40	30,53	29,71	27,79	29,90	34,59	37,92	37,26	46,77	41,39	40,69	48,74	84,15
Yapağı	2,60	2,65	2,44	2,55	2,51	2,23	2,19	2,23	2,18	2,37	2,51	2,54	2,43	2,63	4,33
Kıl	1,65	1,66	1,87	1,99	1,86	1,90	1,98	2,15	1,96	1,67	1,78	2,20	2,30	2,98	3,88
Tiftik	7,00	6,17	6,29	7,39	7,98	8,35	9,42	9,67	11,62	15,62	14,37	20,70	30,63	52,77	108,17
Yumurta	3,04	3,29	3,22	4,26	4,53	3,75	4,04	4,78	4,95	5,39	6,12	5,90	6,11	8,91	20,53
Bal	15,17	16,86	17,60	17,77	19,23	19,94	19,77	21,53	23,69	27,72	32,16	37,29	42,38	50,73	97,89
Balmumu	9,55	10,73	11,86	12,94	13,75	14,47	14,62	14,98	18,18	23,54	28,33	31,42	32,31	40,43	64,49
İpek kozası	9,97	15,57	17,74	22,02	18,97	24,46	31,37	35,75	40,88	42,37	51,68	58,64	64,24	80,61	144,49

1.2.8. Türkiye’de Ankara Keçisi Varlığı ve Tiftik Üretimi

Türkiye’de Ankara (tiftik) keçisi özellikle iç Anadolu Bölgesi’nde yaygın olarak yetiştiriciliği yapılırken Türkiye genelinde kıyı ve nemli bölgelerde bulunmamaktadır.

Şekil 1.2. Ankara Keçisi Varlığı 1936-2021 Yıllarındaki Değişimi (Cenan, 2011; TÜİK, 2023)

1936 yılında 4.3 milyon popülasyona sahip olan Ankara keçisi, 1960 yılında en yüksek seviyesi olan 6 milyona ulaşmıştır. Ancak son 50-60 yılda ciddi bir azalma yaşamıştır. 1980 yılından itibaren hızlı bir düşüş başlamış ve 1991 yılında yaklaşık 1.2 milyon başa gerilemiştir. Bu düşüş trendi 2009 yılına kadar devam ederek en düşük seviyesi olan 146.986 başa ulaşmıştır. 2009 yılından günümüze kadar uygulanan destek ve politikaların başarılı sonuçlarıyla hayvan varlığı artmış ve 2021 yılında 289.557 başa ulaşmıştır. Ancak 2022 yılında bir önceki yıla göre %11,01 azalarak 257.654 başa gerilemiştir (Şekil 1.2).

Türkiye, 19. yüzyılın başlarında ham tiftik talebinin artmasıyla birlikte talebi karşılayacak kadar hızlı bir şekilde sürülerini yetiştirememiştir. Yetiştirilen bölgelerde, kıl keçileri kullanılarak Ankara tekeleriyle melezlenerek tiftik üretebilen hayvanların sayısını artırma çabaları hızla yaygınlaşmıştır. Bu durum, safkan Ankara keçilerinin sayısının ciddi şekilde azalmasına yol açmıştır (Lambert, 1937). Bu durum, tiftik kalitesi ve verimini önemli ölçüde etkilemiştir. Bu dönemde Türkiye’de tiftik varlığı azalırken Güney Afrika ve ABD’de Ankara keçisi yetiştiriciliği gelişmiş ve tiftik verimi ile kalitesi üzerine çalışmalar yapılarak üretim hacmi artırılmıştır.

1991 yılında 898.785 baş Ankara (tiftik) keçisi kırılarak 1.379 ton tiftik elde edilmiştir. Hayvan başına ortalama tiftik verimi 1,53 kg’dır. Ancak yetiştirilen hayvan sayısına bağlı olarak kırılan hayvan sayısı ve tiftik üretimi 2009 yılına kadar düşmeye devam etmiştir. Kırılan hayvan sayısı 100 binin altına düşmüş ve tiftik üretimi 1991 yılına göre %87,38 oranında azalarak en düşük seviye olan 174 tonu görmüştür. Ancak 2009 yılından sonra Ankara (tiftik) keçisi varlığında bir artış yaşanmış ve 2021 yılında 289.557 başa ulaşmıştır. Ancak son 13 yıldır artış trendi durmuş ve 2022 yılında bir önceki yıla göre 257.654 başa gerilemiştir. Bu duruma bağlı olarak tiftik üretimi de 2021 yılında 468 ton seviyelerinden 2022 yılında 417 tona düşmüştür (Tablo 1.9).

Tablo 1.9. 1991-2021 Yılları Arasında Ankara Keçisi Varlığı ve Tiftik Üretimi (TÜİK, 2023)

Yıl	Ankara Keçisi sayısı (baş)	Kırkılan hayvan sayısı (baş)	Toplam Tiftik üretimi (ton)	Tiftik Verimi (Kg)
1991	1.184.942	898.785	1.379	1,53
1992	1.014.340	782.690	1.200	1,53
1993	941.000	721.170	1.118	1,55
1994	797.000	601.016	917	1,53
1995	714.000	529.818	797	1,50
1996	709.000	523.613	795	1,52
1997	615.000	450.503	690	1,53
1998	534.000	396.647	607	1,53
1999	490.000	367.508	571	1,55
2000	373.000	274.019	421	1,54
2001	346.000	258.831	400	1,55
2002	260.762	198.772	318	1,60
2003	255.587	196.082	333	1,70
2004	230.037	178.158	304	1,71
2005	232.966	176.802	302	1,71
2006	209.550	159.378	274	1,72
2007	191.066	137.149	237	1,73
2008	158.168	110.266	194	1,76
2009	146.986	99.308	174	1,75
2010	152.606	115.733	200	1,73
2011	151.091	114.682	194	1,69
2012	158.102	118.607	200	1,68
2013	166.289	152.976	260	1,70
2014	177.811	162.513	280	1,72
2015	205.828	189.798	325	1,71
2016	207.765	195.273	340	1,74
2017	215.645	201.639	356	1,77
2018	223.874	210.154	371	1,76
2019	241.055	215.208	380	1,76
2020	287.020	260.015	463	1,78
2021	289.557	266.772	468	1,75
2022	257.654	237.066	417	1,76

Türkiye’de Ankara keçisi sayısının azalma nedenleri olarak kamu tarafından yapılan uygulamalarda koyun ve keçilerin yer aldığı sektörün ihmal edilmesi, kırdan kente yapılan göç nedeniyle yetiştiricilik yapan işletmelerin azalması ve genç nüfusun kentlerde çalışmak istemesi, pazar şartlarının yetiştirici lehinde olmaması, keçilerden elde edilen ürünlere tüketici talebinin az olması, meralardan yeterince yararlanamama, çoban sorunu ve fiyatlarının yüksek olması ve en önemlisi girdi maliyetlerindeki ciddi artışlar gibi nedenler sayılmaktadır (Ertuğrul ve ark., 2010; Kaymakçı ve Engindeniz, 2010).

Ankara keçisi yetiştirmek için en uygun iklim step iklimidir. Orta Anadolu bölgesi yetiştiriciliğinin yapılması için en uygun şartlara sahiptir. Bölgeler arası keçi varlığı dağılımını incelediğimizde en yoğun yetiştiriciliğinin yapıldığı bölgeler sırasıyla Batı Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Doğu Marmara ve Batı Karadeniz Bölgesi yer almaktadır (TÜİK, 2021). Orta Anadolu bölgesinde özellikle Ankara ili başta olmak üzere Türkiye genelinde Siirt,

Eskişehir, Bolu, Mardin, Karaman, Çankırı, Kastamonu, Kırıkkale, Konya, Şırnak, Adana, Afyonkarahisar, Çorum, Kütahya, Niğde, Aksaray, Kocaeli, Giresun, Sinop, Karabük, Batman, Zonguldak, Aydın, Bilecik, İstanbul, Ardahan, Bayburt, Elazığ, Mersin, Samsun, Yozgat illerinde yetiştiriciliği yapılmaktadır (Şekil 1.3). Ankara (tiftik) keçisi varlığının başlıca illere göre dağılımı Tablo 1.10’da verilmiştir. 2022 yılında Ankara (tiftik) keçisi varlığının illere göre dağılımını incelediğimizde ise Ankara ilk sırada yer almakta olup onu sırasıyla Siirt, Eskişehir, Mardin, Bolu illeri takip etmektedir. 2022 yılında tiftik varlığının %76,51’ini Ankara, %7,19’una Siirt, %4,75’ine ise Eskişehir illeri sahiptir. 2022 yılında bir önceki yıla göre tiftik varlığı % 11,01 azalmıştır. Ankara ilinde %7,24 azalırken, Karaman ilinde %85,42, Kırıkkale’de %41,23, Siirt’te %39,06, Kastamonu’da %32,52 ve Bolu’da %27,84 oranında tiftik varlığı azalmıştır.

Tablo 1.10. Ankara Keçisi Varlığının Başlıca İllere Göre Dağılımı (TÜİK, 2023)

Yıllar	Ankara (baş)	Siirt (baş)	Eskişehir (baş)	Bolu (baş)	Mardin (baş)	Karaman (baş)	Çankırı (baş)	Kastamonu (baş)	Konya (baş)	Şırnak (baş)	Kırıkkale (baş)
2004	88.308	8.550	19.163	6.520	6.684	11.813	15.206	11.813	16.770	1.400	3.247
2005	88.427	8.750	20.793	6.892	6.050	10.462	14.287	10.462	15.849	1.100	2.408
2006	83.617	9.690	18.158	6.480	6.350	10.062	12.477	10.062	15.554	0	2.108
2007	72.671	10.807	15.925	7.780	3.600	6.984	10.240	6.984	2.549	0	1.421
2008	66.459	6.050	12.188	7.398	3.945	6.733	10.578	6.733	2.806	0	1.144
2009	75.839	6.997	12.173	6.774	3.995	3.069	4.807	3.069	2.932	1.750	3.111
2010	75.391	13.640	11.952	10.469	4.090	3.437	5.351	3.437	3.504	1.810	4.399
2011	75.629	9.008	10.301	11.216	3.010	5.604	3.661	5.604	3.361	2.044	4.338
2012	85.749	12.112	10.286	8.987	5.110	5.912	1.789	5.912	3.570	1.540	4.910
2013	89.385	13.749	10.025	10.705	5.137	6.705	1.871	6.705	2.416	1.800	3.385
2014	107.028	13.521	10.177	11.959	3.670	5.492	2.362	5.492	1.191	8.628	1.117
2015	125.729	12.713	13.314	12.010	4.266	5.856	2.998	5.856	875	19.380	1.092
2016	137.835	14.447	13.720	10.766	3.895	6.135	2.139	6.135	848	9.725	931
2017	162.724	12.206	11.495	9.019	3.937	6.192	2.138	6.192	1.067	735	1.394
2018	165.904	16.037	13.002	8.786	3.552	3.841	1.593	3.841	1.030	769	1.613
2019	182.763	15.066	13.243	9.772	3.602	4.193	1.720	4.193	1.243	938	1.912
2020	189.063	22.621	13.399	11.712	4.616	4.172	2.208	4.172	1.575	1.063	2.034
2021	212.523	30.410	12.182	9.453	7.435	2.251	2.652	2.251	1.783	1.331	1.795
2022	197.135	18.533	12.241	6.821	10.176	1.519	3.124	1.519	1.894	1.397	1.055

Şekil 1.3. 2022 Yılı Ankara Keçisi Varlığının İllere Göre Dağılımı (TÜİK, 2023)

Şekil 1.3'te görüldüğü gibi, Ankara keçisi yetiştiriciliği Orta Anadolu bölgesinde yoğunlaşmıştır. Beyazdan maviye doğru gidildikçe Ankara keçisi varlığı artmaktadır. Şekilde beyaz renkte gösterilen 48 ilde Ankara keçisi yetiştiriciliği yapılmamaktadır. Açık mavi renkte gösterilen 20 ilde 0-1000 baş Ankara keçisi varlığı mevcuttur ve hayvan varlıkları 18 ilde 500 başın altındadır. Mavi renkte gösterilen iller, 1.000-10.000 baş Ankara keçisine sahip olan illerdir. Bu iller Bolu, Mardin, Karaman, Çankırı, Kastamonu, Kırıkkale, Konya ve Şırnak'tır. Koyu mavi işaretli olan üç ilde, 10.000-50.000 arası Ankara keçisi varlığı bulunmaktadır. Bu illerde Eskişehir 12.241 baş, Mardin'de 10.176 baş ve Siirt'te 18.533 baş Ankara keçisi bulunmaktadır. Ankara, 197.135 baş Ankara (tiftik) keçisi varlığı ile Ankara keçisi yetiştiriciliğinde ilk sırada yer almakta olup toplam Ankara keçisi varlığının %76.51'ine ev sahipliği yapmaktadır.

1.2.9. Ankara İli ve İlçelerinde Ankara Keçisi Varlığı ve Tiftik Üretimi

Ankara (tiftik) keçisi varlığının büyük çoğunluğu Ankara'da bulunmaktadır. 2004-2022 yılları arasında Ankara ili Ankara keçisi varlığı ve tiftik üretimi Tablo 1.11'de verilmiştir. 2004 yılında toplam 230.037 baş Ankara keçisinin %38,39'u Ankara ilinde bulunurken, 2006-2008 yıllarında azalarak en düşük seviyesine 66.459 başa kadar gerilemiştir. Ancak 2009 yılından itibaren varlığını arttırarak devam etmiştir. 2021 yılında en yüksek seviyesine 212.523 başa ulaşmıştır. 2022 yılında bir önceki yıla göre % 7,24 azalarak 197.135 başa gerilemiştir. 2022 yılında Ankara ilinin sahip olduğu pay ise %76.51'e yükselmiştir.

2004 yılında Ankara ili toplam tiftik üretiminin %40,60'ına sahip iken 2022 yılında %77,71'ine sahiptir. Tiftik verimi 18 yıldır ortalama 1,81 kg'dır.

Tablo 1.11. Ankara İli Ankara (Tiftik) Keçisi Varlığı ve Tiftik Üretimi (TÜİK, 2023)

Yıllar	Ankara (Tiftik) Keçisi Varlığı (baş)		Tiftik Üretimi (ton)	
	Ankara İli	%	Ankara	%
2004	88.308	38,39	123,39	40,60
2005	88.427	37,96	121,81	40,27
2006	83.617	39,90	115,46	42,13
2007	72.671	38,03	90,03	37,93
2008	66.459	42,02	80,03	41,28
2009	75.839	51,60	87,53	50,32
2010	75.391	49,40	109,45	54,79
2011	75.629	50,06	105,44	54,27
2012	85.749	54,24	115,85	58,07
2013	89.385	53,75	149,31	57,37
2014	107.028	60,19	180,15	64,29
2015	125.729	61,08	213,43	65,61
2016	137.835	66,34	237,98	70,07
2017	162.724	75,46	277,91	77,98
2018	165.904	74,11	281,44	75,89
2019	182.763	75,82	293,45	77,32
2020	189.063	65,87	302,47	65,32
2021	212.523	73,40	349,42	74,62
2022	197.135	76,51	324,36	77,71

2004 yılında Ankara (tiftik) keçisi varlığı en çok sırasıyla Beypazarı, Nallıhan, Güdül, Kızılcahamam, Polatlı ve Ayaş ilçelerinde bulunurken zamanla sadece sıralamaları değişmiştir. Güdül, Ayaş, Beypazarı, Kızılcahamam, Nallıhan ilçeleri Ankara keçisi yetiştiriciliği yapılmaya devam eden ve ön plana çıkan ilçelerdir. Ankara ili 2022 yılı Ankara keçisi varlığının %32,08'i Güdül'de, %21,82'si Ayaş'ta, %18,41'i Beypazarı'nda ve %6,57'si Kızılcahamam ilçelerinde bulunur. (Tablo 1.12).

Tablo 1.12. Ankara Keçisi Varlığının Ankara İli Başlıca İlçelerine Göre Dağılımı (TÜİK, 2023)

Yıllar	Ayaş	Beypazarı	Güdül	Kızılcahamam	Nallıhan	Polatlı	Haymana	Sincan	Çubuk
2004	8.010	19.000	12.000	9.320	14.770	8.500	1.000	249	618
2005	8.500	19.000	14.200	8.800	14.900	9.050	920	266	555
2006	8.440	17.200	14.200	6.880	15.260	8.990	920	435	537
2007	11.650	15.750	7.144	7.850	14.669	5.700	1.515	457	300
2008	11.670	15.969	7.040	5.000	14.377	5.270	1.370	457	470
2009	9.925	10.724	18.495	5.850	15.694	7.000	925	617	520
2010	11.690	17.548	14.825	6.370	8.450	7.000	1.487	2.025	595
2011	9.145	18.100	15.500	5.005	11.169	7.000	700	2.115	910
2012	7.485	22.700	22.000	6.520	10.002	7.000	544	2.150	480
2013	8.480	23.000	22.750	7.177	8.700	6.760	1.348	2.881	480
2014	13.688	24.290	26.050	10.635	8.700	11.000	1.425	3.255	892
2015	15.000	23.900	39.070	10.974	9.010	13.390	1.436	4.156	1.207
2016	15.600	34.475	38.555	11.600	9.765	13.180	1.580	3.970	1.204
2017	16.258	44.363	55.271	9.643	13.277	10.445	1.915	1.987	1.904
2018	16.360	44.362	61.686	10.360	10.846	10.000	1.985	1.693	2.232
2019	28.950	44.363	62.328	11.550	12.387	9.710	2.420	2.323	2.462
2020	34.850	42.823	61.539	13.344	11.370	9.895	2.740	2.506	4.093
2021	42.650	36.434	76.953	13.837	13.127	12.350	4.000	3.056	2.467
2022	43.009	36.294	63.250	12.947	10.194	11.990	3.733	3.263	3.199
% 2022	21,82	18,41	32,08	6,57	5,17	6,08	1,89	1,66	1,62

1.2.10. Tiftik Dış Ticareti

Başlıca tiftik üreticisi olan ülkelerde üretilen tiftiklerin büyük bir kısmı ham ve/veya yarı işlenmiş şekilde ihraç edilirken çok az bir kısmı işlenerek son haline dönüştürülerek ihraç edilmektedir. Ham tiftiğin fiyatı, başlıca üretici ülkelerde kurulan uluslararası pazarlarda belirlenmektedir (Lupton 2004; Westhuysen 2005; Söylemezoğlu ve ark., 2020).

Güney Afrika'nın tiftiklerinde kemp (ölü kıl) olmaması ve yılda birden çok kırkım yapılabilmesi sonucunda dünya tiftik ihtiyacını bu ülkeden karşılamaktadır. Yapmış oldukları ıslah çalışmaları sonucunda tekstil sanayisinde istenilen kalitede tiftik elde etmişler ve başarılı bir şekilde ürünü değerlendirmişlerdir. Bu durum Türkiye'de Ankara keçisi varlığını ve tiftik üretimini olumsuz etkilemiştir. Tiftikte randımanı (Temiz tiftik oranı), fiyat ve talebin oluşmasında önemli bir özelliktir. Türkiye'de Temiz tiftik oranı %70 iken Güney Afrika'da %84-85, ABD'de %75-78'dir. Bu durum en çok temiz tiftik oranına sahip olan Güney Afrika'nın tiftiğine olan talebi artırmaktadır (Ankara Kalkınma Ajansı, 2018).

Dünya pazarlarında tiftiğin sahip olduğu çap, parlaklık, uzunluk, renk ve mukavemet gibi kalite özellikleri değerini belirlemektedir. Türkiye'de üretilen tiftiklerin ortalama çaplarının, ABD ve Güney Afrika Cumhuriyeti'nde üretilen tiftiklere göre çok geri olmadığı ortaya konulmuştur (Söylemezoğlu ve ark., 2020).

Dünyada tiftik borsasına sahip tek ülke Güney Afrika'dır. Küresel tiftik üretiminin yanı sıra Güney Afrika'nın sahip olduğu tiftik borsası sayesinde tiftik sektöründe belirleyici ve önemli bir rol oynamaktadır. Dünya çapında ticareti yapılan tiftiğin %90'ından fazlası dünyanın 'Tiftik Başkenti' olarak adlandırdığı Güney Afrika'daki Port Elizabeth'ten (Nelson Mandela Körfezi) geçmektedir. Dünyanın en büyük ikinci tiftik üretici olan Lesotho'dan Güney Afrika'ya yapılan tiftik ithalatının neredeyse tamamı yağlı işlenmemiş haldedir. Bir kısmı Port Elizabeth'te müzayedede satıldıktan sonra bu biçimde ihraç edilirken büyük bir kısmı da ihraç edilmeden önce en azından yarı işlenmiş (yıkılmış ve taranmış) hale dönüştürülür. Önceki yıllarda, Lesotho'dan Güney Afrika'ya yapılan ithalat, ticareti yapılan küresel tiftiğin %7 ila %13'ünü oluştuyordu. Ancak son yıllarda bazı ticaret girişimlerinden dolayı Lesotho'dan, Güney Afrika'ya tiftik ihracatında kesinti yaşanmıştır. Tiftiğin Güney Afrika'ya ithal edildiği diğer bölgeler arasında Amerika ve Yeni Zelanda yer alır, ancak bu miktarlar ortalama olarak küçüktür. Avustralya ve Yeni Zelanda'da üretilen tiftiklerin büyük çoğunluğu, belirli partilerde Arjantin'de üretilen tiftiklerde bu borsada açık arttırmayla satılmaktadır. Burada işlendikten sonra da Japonya, Çin ve İtalya gibi ana pazarlara ihraç edilir. Güney Afrika tiftik ihracatının %44'ünü Avrupa ve Birleşik Krallık'a yapmaktadır. Son yıllarda Güney Afrika tiftiği için en büyük alıcı 2015/2016 ihracat rakamlarına göre yaklaşık %35 ile tek başına Çin

olmuştur. Bunların çoğu daha sonra Avrupalı ve diğer moda evleri ve perakendeciler için lisans altında üretmektedir. Avrupa ve İngiltere pazarı oldukça istikrarlı bir şekilde yükselmektedir (Ethical Trade Norway, 2021). Tiftik üretimi yapan diğer ülkelerin Güney Afrika'daki tiftik borsasına girebilmesi için belirli ürün standartlarına sahip olması gerekmektedir. Türkiye ve Güney Afrika arasındaki tiftik ticareti ise ülkemizde görülen hayvan hastalıkları nedeniyle 1990'lı yıllarda sona ermiştir. Ancak Türkiye ve Güney Afrika arasındaki tiftik ticaret ilişkileri, siyasi ve diplomatik kanallar aracılığıyla yeniden başlayabilir (ADKKYB, 2021)

Dünya tiftik pazarında üretimin azalmasıyla birlikte tiftik fiyatları artmıştır. Küresel pazar elyafı olarak tiftik talebi azalırken niş bir lüks ürün olan tiftik talebi artmıştır. Tiftiğin sürekli artan fiyatı imalat ve tekstil sanayi için büyük sorundur. Arzın kısıtlı olması ve tiftik fiyatlarında yaşanan artışın sürekli olması durumunda alıcılar ve son kullanıcılar tiftik ihtiyacını azaltan başka ürünleri kullanmaya yönelebilir. Kısmen daha az tiftik içerikli karışımlar kullanarak ya da tamamen tiftik yerine başka ürünleri tercih etme eğilimi göstermektedirler (USAID, 2020).

Dünya tiftik üretiminin büyük bir kısmı işlenmek üzere Güney Afrika'ya ithal edilmekte ardından ihraç edilmektedir. Çin tiftik ithalatında lider olup bunu sırasıyla Güney Afrika ve İtalya takip etmektedir (Pretoria Department of Agriculture, 2022).

Güney Afrika diğer ülkelere ham tiftik alıp işlemekte ve tekstil hammaddesi olarak ihraç etmektedir. Güney Afrika ürettiği tiftiğin yaklaşık %95'ini ihraç etmektedir. Çoğunlukla işlenmemiş (ham tiftik) ya da çok az işlenmiş olarak satmaktadır. Avrupa ülkelerinde ise çoğunlukla tiftik ürünlerinde katma değer yaratma işlemleri yapılarak ithalatı yapılmaktadır. (Anonim, 2020).

Dünyada tiftik dış ticaret verilerini incelediğimizde GTIP kodu ve HS kodu farklılıkları vardır. Tiftiğin belirli bir HS kodu olmadığından, resmi ticaret verilerinde ne kadarının tiftik olduğunu belirlemek zordur. Harmonize Sistem'de en fazla altı haneli kodlara göre veri paylaşımı görülmektedir. Tiftik ile ilgili 510219 İnce hayvan kılırları (kardelenmemiş veya taranmamış; kaşmir hariç) ve 510539 İnce hayvan kılırları (kardelenmiş veya taranmış; kaşmir hariç) ve 510810-510820 ince hayvan kılından iplikler olmak üzere üç kod bulunmaktadır. Bu kodlar geniş kapsamlı olup tiftik dışında diğer keçilerin kılırları, deve, lama, alpaka kılırları ile Ankara tavşanı kılırlarını da bulunmaktadır. Dolayısıyla dünya rakamları da sadece tiftiğe dair veriler yoktur (Ankara Kalkınma Ajansı, 2020). 2009 yılına kadar, kardeli ve taranmış tiftik için dış ticaret GTIP kodları kullanılırken, 2009 yılından sonra kardeli ve taranmış tiftik yeni bir GTIP koduyla ince hayvan kılırları grubuna dahil edilmiştir. Bu değişiklik nedeniyle taranmış veya kardeli tiftik için dış ticaret verilerini tek başına bulmak mümkün değildir (Anonim, 2017).

Dünya genelinde dış ticaret verileri 510539 GTIP koduyla, 6 haneli bir şekilde ele alınmaktadır. Türkiye’de tiftik dış ticareti büyük çoğunlukla 510539000011 GTIP koduyla "Tiftikler (karde edilmiş veya taranmış)" pozisyonu üzerinden yapılmaktadır. Tiftiğin dahil olduğu diğer ürünler ve GTIP kodları Tablo 1.13'te listelenmiştir.

Tablo 1.13. Tiftiğin Dahil Olduğu Ürünler ve GTIP Kodları (TİM, 2022)

GTIP KODU	Açıklama
510219409013	I. Tiftik (İnce Tiftik) - Karde Edilmemiş. Taranmamış
510219409014	İyi Tiftik - Karde Edilmemiş. Taranmamış
510219409015	Sıra Tiftik - Karde Edilmemiş. Taranmamış
510219409021	Çengelli Tiftik - Karde Edilmemiş. Taranmamış
510219409022	Yıkanmış Tiftik - Karde Edilmemiş. Taranmamış
510539000011	Tiftikler; karde edilmiş veya taranmış
510810100011	Tiftiklerden iplikler; karde edilmiş, ağartılmamış, perakende satılacak hale getirilmemiş
510810900011	Tiftiklerden iplikler; karde edilmiş, ağartılmış, perakende satılacak hale getirilmemiş
510820100011	Tiftiklerden iplikler; taranmış, ağartılmamış, perakende satılacak hale getirilmemiş
510820900011	Tiftiklerden iplikler; taranmış, ağartılmış, perakende satılacak hale getirilmemiş

510539 GTIP kodlu ince hayvan kılı (kardeli/taranmış) grubunda dünya ihracatı, 2019 yılında 10.365 ton olan ihracat miktarı, 2021 yılında 14.224 tona yükselmiş, ardından 2022 yılında 10.233 tona gerilemiştir. 2021 yılında bu gruba ait dünya ihracatının yaklaşık %38'lik payı Çin'e, %32'si Peru'ya aittir. Ancak 2022 yılında Peru'nun ihracatı kayıtlarda yer almamıştır. 2022 yılında Çin, %66,63'lük payla en büyük ihracatçı konumundadır. Güney Afrika %16,97, Birleşik Krallık %5,83 ve İtalya %2,83 paylarıyla takip etmektedir. 2022 yılında Çin 534 milyon, Güney Afrika ise 60 milyon Amerikan doları tutarında ihracat gerçekleştirmiştir. İhracat birim fiyatı en yüksek olan ülke Çin'de 78,45 dolar, en düşük ise ABD'de 9,13 dolar olarak kaydedilmiştir. Türkiye ise 2019 yılında 109 ton, 2022 yılında 73 ton ihracat yapmış olup yıllar içinde dalgalı bir seyir izlediği gözlemlenmektedir (Tablo 1.14).

Tablo 1.14. Dünya’da 2019-2021 Yılları Arasında Karde Edilmiş veya Taranmış Tiftik İhracat Miktar Ve Değerleri (United Nations, 2023)

Ülkeler	2019 Yılı İhracat Miktarı (ton)	2019 Yılı İhracat Değeri (Bin \$)	2020 Yılı İhracat Miktarı (ton)	2020 Yılı İhracat Değeri (Bin \$)	2021 Yılı İhracat Miktarı (ton)	2021 Yılı İhracat Değeri (Bin \$)	2022 Yılı İhracat Miktarı (ton)	2022 Yılı İhracat Değeri (Bin \$)	2022 Yılı İhracat payı (%)	2022 Yılı İhracat Birim Fiyatı (\$)
Çin	4.256	251.951	3.850	220.990	5.390	371.574	6.818	534.904	66,63	78,45
Peru	2.882	60.546	2.445	36.298	4.510	74.857	-	-	-	-
Güney Afrika	1.808	53.278	1.905	45.961	2.285	80.791	1.737	60.714	16,97	34,96
Birleşik Krallık	512	10.764	453	9.919	702	19.520	596	14.803	5,83	24,83
İtalya	276	6.477	254	5.549	353	8.365	290	6.840	2,83	23,59
Bolivya	279	3.933	131	1.397	165	1.875	165	2.240	1,61	13,58
Türkiye	109	1.504	68	943	142	2.244	73	1.369	0,71	18,85
Almanya	30	608	65	1.065	123	2.336	26	549	0,26	20,94
ABD	9	69	0	11	2	47	7	61	0,07	9,13
Dünya Toplamı	10.365	393.108	9.324	325.215	14.224	571.322	10.233	659.730	100,00	64,47

2019-2022 yılları arasında ince hayvan kılı (kardeli/taranmış) grubunda dünya ithalatı Tablo 1.15'te verilmiştir. İthalat miktarı 2019 yılında 4.793 ton iken azalarak 2020 yılında 3.624 tona gerilemiştir. 2021 yılında ise artarak 8.774 tona yükselmiştir. İtalya bu grupta %40,74 payla önde gelen ithalatçı konumunda olup Çin %33,23 payla ikinci sıradadır. Birleşik Krallık, Romanya ve Kore Cumhuriyeti ise sırasıyla diğer önemli ithalatçı ülkelerdir. Türkiye ise dünya ithalatında 7. sırada yer almaktadır. 2021 yılında İtalya yaklaşık 76,5 milyon Amerikan Doları, Çin ise 50,5 milyon Amerikan Doları değerinde ince hayvan kılı (kardeli/taranmış) ithalatı yapmıştır. Türkiye ise 2019 yılında 147 ton olan ithalat miktarını %37,4 artırarak 2022 yılında 202 tona yükseltmiştir. İthalat birim fiyatı en yüksek olan ülke Japonya'da 33,50 dolar, en düşük olan ülke ise Romanya'da 13,13 dolar olarak kaydedilmiştir.

Tablo 1.15. Dünya’da 2019-2022 Yılları Arasında Karde Edilmiş veya Taranmış Tiftik İthalat Miktar ve Değerleri (United Nations, 2023)

Ülkeler	2019 Yılı İthalat Miktarı (ton)	2019 Yılı İthalat Değeri (bin \$)	2020 Yılı İthalat Miktarı (ton)	2020 Yılı İthalat Değeri (bin \$)	2021 Yılı İthalat Miktarı (ton)	2021 Yılı İthalat Değeri (bin \$)	2022 Yılı İthalat Miktarı (ton)	2022 Yılı İthalat Değeri (bin \$)	2022 Yılı İthalat payı (%)	2021 Yılı İthalat Birim Fiyatı (\$)
İtalya	2.550	64.373	1.836	39.284	3.206	74.991	3.181	76.539	40,74	24,06
Çin	1.760	36.031	1.876	32.511	3.039	62.116	2.595	50.501	33,23	19,46
Birleşik Krallık	549	7.774	416	5.129	521	9.911	552	11.776	7,07	21,33
Romanya	352	6.061	410	6.499	565	9.395	348	4.569	4,46	13,13
Hong Kong	467	15.529	263	8.644	302	11.295	186	4.394	2,38	23,59
Türkiye	147	2.647	158	2.282	192	3.488	202	4.149	2,59	20,54
Bulgaristan	206	5.914	114	2.661	160	4.569	220	7.322	2,82	33,28
Japonya	170	5.156	102	2.892	149	4.661	208	6.967	2,66	33,50
Almanya	40	727	129	2.361	78	1.355	46	923	0,59	20,12
Yeni Zelanda	25	330	9	113	2	36	4	127	0,05	33,07
Güney Afrika	24	538	27	421	47	713	36,47	644,83	0,47	17,68
ABD	18	328	8	217	10	253	13	298	0,17	22,92
Dünya Toplam	4.793	113.959	3.624	74.796	8.774	194.563	7.809	110.749	100,00	14,18

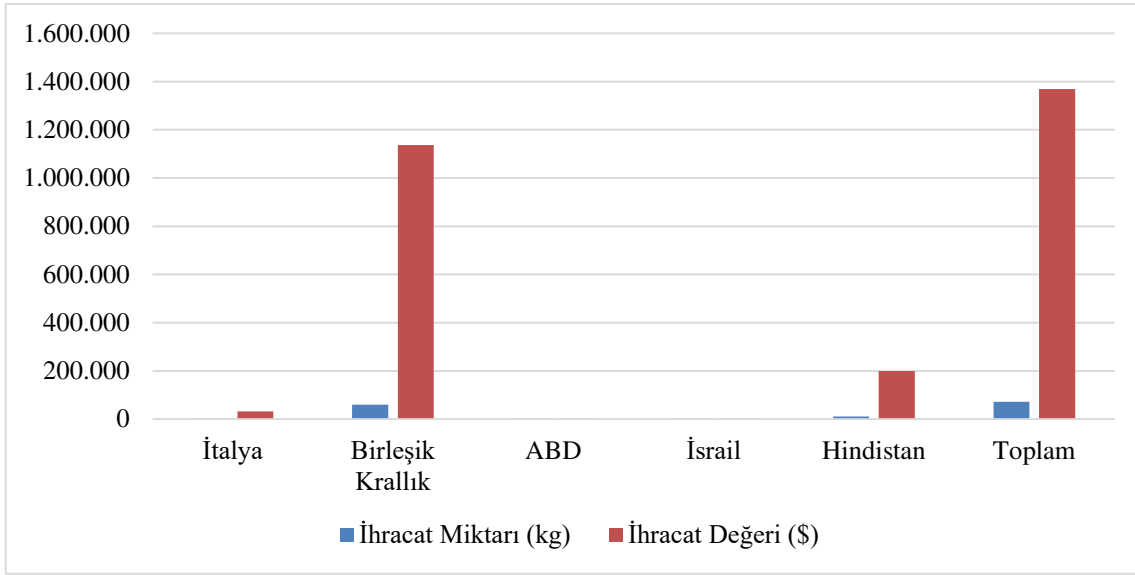
Türkiye’de tiftik, tiftik topsu ve tiftik ipliği için spesifik GTIP kodları bulunmadığından, dış ticaret verileri bu ürünler için yeterli düzeyde bulunmamaktadır. Aynı şekilde, iç pazarda bu ürünlerin ne kadar kullanıldığına dair de yeterli kayıtlar bulunmamaktadır. GTIP kodlarının olmaması nedeniyle, ihracat ve ithalat miktarlarından tiftik ürünlerinin ayrımını yapmak mümkün değildir. 2017-2022 yılları arasında tiftik ve tiftik ipliği ihracat/ithalat miktarları ve değerleri Tablo 1.16’da verilmiştir.

2017 yılında 110 ton tiftik ve tiftik ipliği ihracatı gerçekleşirken, 101 ton tiftik ve tiftik ipliği ithalatı gerçekleşmiştir. 2022 yılında ise 74,3 ton tiftik ve tiftik ipliği ihracatı ve 46,9 ton tiftik ve tiftik ipliği ithalatı gerçekleşmiştir. Tiftik ve tiftik ipliği ihracatı ve ithalatı dalgalı bir seyir izlemiştir. En çok ihracat ve ithalat karde edilmiş ve taranmış tiftik şeklinde

gerçekleşmektedir. 2022 yılında ihracatın %96,64'ü karde edilmiş ve taranmış tiftik, %3,36'sı ise tiftik iplikleri şeklindedir. İthalat da benzer şekilde %99,14'ü karde edilmiş ve taranmış tiftik olarak gerçekleşmiştir. İhracat, ithalattan daha fazla miktarda gerçekleşmiştir.

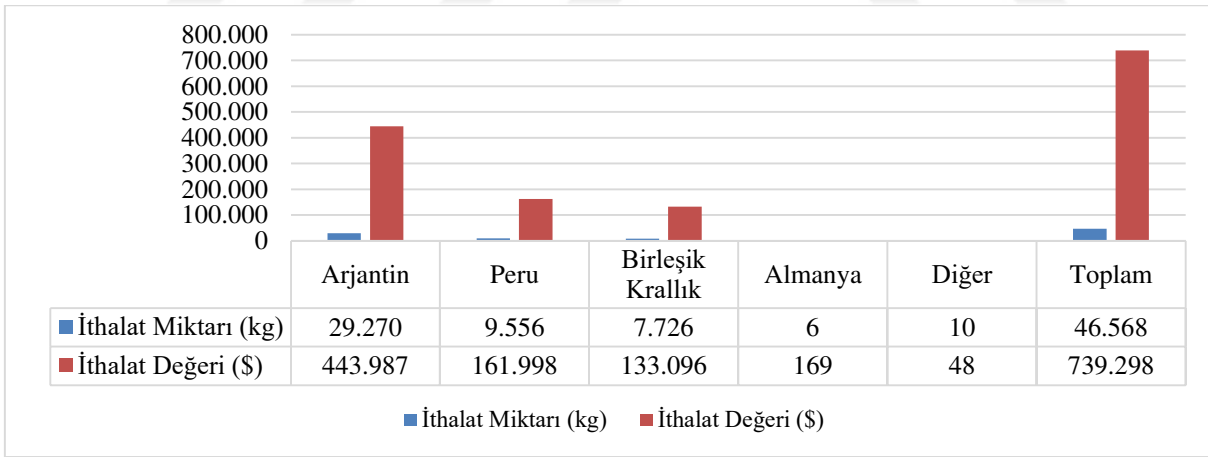
Tablo 1.16. Türkiye'nin 2017-2022 Yıllarında Tiftik ve Tiftik İpliği İhracatı ve İthalatı (TÜİK, 2023c)

Yıl	HS12 adı	İhracat Miktarı (ton)	İhracat Değeri (bin \$)	İthalat Miktarı (ton)	İthalat Değeri (bin \$)
2017	510539000011- Tiftikler; karde edilmiş veya taranmış	110	1.445	101	1.306
	510820900011-Tiftiklerden iplikler; taranmış, ağartılmış, perakende satılacak hale getirilmemiş	-	-	0	18
	TOPLAM	110	1.445	101	1.324
2018	510539000011- Tiftikler; karde edilmiş veya taranmış	177	3.040	51	775
	510820100011- Tiftiklerden iplikler; taranmış, ağartılmamış, perakende satılacak hale getirilmemiş	-	-	0	25
	510820900011-Tiftiklerden iplikler; taranmış, ağartılmış, perakende satılacak hale getirilmemiş	-	-	0	19
	TOPLAM	177	3.040	52	819
2019	510539000011- Tiftikler; karde edilmiş veya taranmış	66	1.378	41	741
	510820100011- Tiftiklerden iplikler; taranmış, ağartılmamış, perakende satılacak hale getirilmemiş	-	-	0	6
	510820900011-Tiftiklerden iplikler; taranmış, ağartılmış, perakende satılacak hale getirilmemiş	0	4	0	4
	TOPLAM	66	1.382	41	752
2020	510539000011- Tiftikler; karde edilmiş veya taranmış	68	943	27	381
	510810100011- Tiftiklerden iplikler; karde edilmiş, ağartılmamış, perakende satılacak hale getirilmemiş	-	-	1	106
	510820100011- Tiftiklerden iplikler; taranmış, ağartılmamış, perakende satılacak hale getirilmemiş	-	-	0	7
	510820900011-Tiftiklerden iplikler; taranmış, ağartılmış, perakende satılacak hale getirilmemiş	-	-	0	19
	TOPLAM	68	943	29	512
2021	510539000011- Tiftikler; karde edilmiş veya taranmış	142	2.244	31	452
	510810100011- Tiftiklerden iplikler; karde edilmiş, ağartılmamış, perakende satılacak hale getirilmemiş	1	11	0	0
	510820100011- Tiftiklerden iplikler; taranmış, ağartılmamış, perakende satılacak hale getirilmemiş	-	-	0	8
	510820900011-Tiftiklerden iplikler; taranmış, ağartılmış, perakende satılacak hale getirilmemiş	-	-	1	72
	TOPLAM	143	2.254	32	532
2022	510539000011- Tiftikler; karde edilmiş veya taranmış	72	1.369	47	739
	510810100011- Tiftiklerden iplikler; karde edilmiş, ağartılmamış, perakende satılacak hale getirilmemiş	3	26	0	0
	510820100011- Tiftiklerden iplikler; taranmış, ağartılmamış, perakende satılacak hale getirilmemiş	0	0	0	1
	510820900011-Tiftiklerden iplikler; taranmış, ağartılmış, perakende satılacak hale getirilmemiş	0	0	0	19
	TOPLAM	74	1.395	47	759

Şekil 1.4. Türkiye'nin 2022 Yılı Tiftik İhracat yaptığı Ülkelerin Miktar ve Değerleri (TÜİK, 2023c)

Türkiye'nin toplam tiftik ve tiftik ipliği ihracatı 2022 yılında 74,3 ton olup ihracat değeri 1 milyon 395 bin dolardır. Toplam ihracatın nerdeyse tamamı tiftikler karde edilmiş veya taranmış şekilde olup 71,8 tondur. En çok ihracat yapılan ülkeler sırasıyla Birleşik Krallık, Hindistan ve İtalya'dır (Şekil 1.4).

Şekil 1.5. Türkiye'nin 2022 Yılı Tiftik İhracat yaptığı Ülkelerin Miktar ve Değerleri (TÜİK, 2023c)

2021 yılı TÜİK verilerine göre toplam tiftik ve tiftik ipliği toplam ithalat miktarı 46,9 ton olup ithalat değeri 739 bin dolardır. İhracatta olduğu gibi ithalatta da en büyük pay karde edilmiş veya taranmış tiftik olarak ihracat gerçekleşmiştir (%99,14). En çok ithalat yapılan ülkeler sırasıyla Arjantin, Peru ve Birleşik Krallığı'dır (Şekil 1.5).

1.2.11. Hayvancılığa Yönelik Yapılan Destekler

Türkiye’de Hayvancılığa yönelik yapılan destekler hayvancılığın geliştirilmesi ve sürdürülebilir olması, politikaların etkinliğinin sağlanarak arttırılması, yerli genetik kaynaklarımızın yerinde korunması ve geliştirilmesinin sağlanması, hayvancılık faaliyetlerinin düzenli bir şekilde kayıt altına alınabilmesi, hayvan hastalıklarıyla mücadele edilmesi, sağlıklı tür ve ırklardan hayvan üretimin yapılması, gıda arzının karşılanabilmesi, yetiştiricilerin ekonomik açıdan iyileştirilmesi gibi amaçlar için uygulanmaktadır.

1926-1970 yılları arasında Merinoslaştırma ve Tiftik Keçisi Islah Projeleri desteklenmiştir. Ancak bu maddi kaynaklar diğer küçükbaş hayvan ırklarının saf yetiştirme ve seleksiyonla ıslahı yerine kullanılmamış, sadece bu iki ırkın sayısal olarak çoğalmasına sebep olmuştur. Bu yüzden başarıya ulaşamamıştır. Planlı kalkınma dönemlerinde ise önce tavukçuluk daha sonra da süt sığırcılığını geliştirmesi için destekler yoğunlaşırken küçükbaş hayvancılığa yönelik destekler tamamen ihmal edilmiştir (Gürsoy, 2009). Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği 80’li yıllardan 2009 yılına kadar büyük oranda azalmıştır. Bu azalmanın başlıca nedenleri ise; üretim dalının geleneksel olması, düşük girdi ve düşük çıktı yapısına sahip olması, verimi düşük ırkların yoğun olduğu küçük aile işletmelerinin olması ve ayrıca küçükbaşa yönelik hayvancılık desteklemelerinin, hayvancılık desteklemeleri içinde aldıkları payı ciddi oranda az olmasıdır. Bu yüzden, küçükbaş hayvan yetiştiriciliği için sürdürülebilir bir yapı ortaya konulmamıştır. Ayrıca, Türkiye’de koyun ve keçi yetiştiriciliğine ait örgütlenme yapısı oldukça düşüktür (Gürsoy, 2009).

1980’li yıllardan sonra hayvancılıkta ciddi sorunlar ortaya çıkmış ve sektör gerilemiştir. Türkiye, hayvansal ürün ithalatına yönelerek zamanla hayvansal ürün ithalatını arttırmıştır (Demir ve Yavuz, 2010). Uygulanan destekleme politikalarıyla 2000 yılına kadar hayvancılıkta istenen hedeflere ulaşılamamış ve yaşanan sorunlar çözülememiştir. 2000 yılında 2000/467 sayılı "Hayvancılığın Desteklenmesi Kararnamesi" yürürlüğe girmiştir. Bu reform niteliğindeki kararname, 2000-2004 yılları arasında 5 yıl boyunca uygulanmıştır. Kararname ile yem bitkileri desteği, damızlık düve alımı ve suni tohumlama desteği öne çıkmış, zamanla besi, süt, arılı kovan, anaç sığır-manda, anaç koyun-keçi, hastalıktan ari işletme desteklemesi gibi desteklemeler eklenerek destekleme kalemlerinin sayısı artırılmış ve uygulamalar üzerinde değişiklikler yapılmıştır (Akyüz ve Aytekin, 2021). 2005 yılında süresi biten kararname, 2005/8503 sayılı kararname ile kapsamı biraz daha genişletilerek tekrar 5 yıllık olarak yürürlüğe girmiştir. Ancak bir yıl sonra 2008/13489 sayılı BKK ile kaldırılarak, desteklemelerin her yıl yeniden belirleneceği, kapsamının ve içeriğinin değiştirildiği tek yıllık

uygulamaya geçilmiştir. Bu dönemde "hayvan başına ödeme" şeklinde destekleme yöntemi benimsenmiş ve suni tohumlama desteklemeleri kaldırılmıştır (Demir, 2012).

Cumhuriyetin ilanından itibaren Türkiye’de uygulanan tarım politikalarının büyük çoğunluğu bitkisel üretime yönelik destekler olup, hayvancılığa sağlanan destekler daha sınırlı düzeylerde kalmıştır (Demir ve Yavuz, 2010). Yıllar geçtikçe hayvancılık desteklerinin toplam destek içerisindeki payı artmıştır. 2000 yılında %3,4 olan hayvancılık desteklerinin payı, 2005 yılında %9,2’ye, 2010 yılında %21,8’e yükselmiştir (Demir, 2012). 2021 yılında ise bu pay %30,8’e yükselmiştir. 2020-2021 yıllarında ödenen tarımsal destekleme tutarları Tablo 1.17’de verilmiştir

2022 yılında ödenen tarımsal destek ödemeleri bir önceki yıla göre %70 artış göstererek 40.404.986.004 TL olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde bitkisel üretime yönelik destekleme tutarı neredeyse %100 artarken, hayvansal üretimin desteklenmesi için ödenen tutar %34,22 artmıştır.

Tablo 1.17. 2020-2021 Yılı Tarımsal Destek Miktarı (TOB, 2022; TOB, 2023)

Sıra No	Destekleme Konusu	2021 Yılı Ödeme Tutarları (TL)	2022 Yılı Ödeme Tutarları (TL)
1	Bitkisel Üretimin Desteklenmesi	14.299.368.107	28.446.022.656
2	Hayvansal Üretimin Desteklenmesi	7.196.099.301	9.659.020.481
3	Kırsal Kalkınmanın Desteklenmesi	1.628.678.798	1.935.757.611
4	Su Ürünleri Üretiminin Desteklenmesi	123.853.680	126.375.709
5	Tarımsal Araştırma ve Geliştirmenin Desteklenmesi (Ar-Ge destekleri- Hayvan gen kaynakları desteği)	108.093.251	237.809.547
TOPLAM		23.356.093.137	40.404.986.004

Hayvancılığa yönelik destekler her yıl resmi gazetede yayınlanan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile destekleme kalemleri ve destekleme miktarları belirlenmektedir. Kararnameye istinaden Hayvancılık Desteklemeleri Uygulama Tebliği hazırlanır ve Resmi Gazete’ de yayınlanır. Hayvancılık desteklemeleri ile ilgili usul ve esaslar, bu tebliğe göre uygulanır.

Kararnamede hayvancılık ile ilgili yem üretimi hayvansal üretimin desteklenmesi, su ürünleri üretiminin desteklenmesi, tarımsal araştırma ve geliştirmenin desteklenmesi adı altında hayvan gen kaynağı desteği ile ilgili uygulanacak destekler ve miktarları yer almaktadır. Bunlar;

- 1) Yem bitkileri desteği,
- 2) Büyükbaş hayvancılığa yönelik; buzağı, malak, manda desteği, ıslah amaçlı süt analizi desteği, düve alım desteği, hastalıktan ari işletme desteği, besilik erkek sığır desteği

- 3) Küçükbaşa yönelik destekler; sürü yöneticisi istihdam desteği, anaç koyun-keçi desteği, sürü yöneticisi istihdam desteği,
- 4) Diğer destekler; Tiftik üretimi, ipekböceği, arı, aşı, atık ve küpe desteği, hayvan hastalıkları tazminatıdır.
- 5) Hayvan gen kaynağı desteği: büyükbaş ve küçükbaş koruma, sığır pedigri koruma, arı ve ipekböceği koruma, Halk elinde küçükbaş ıslahı, Halk elinde manda ve yerli sığır ıslahı, Damızlığa ayrılan manda, Damızlığa ayrılmak üzere seçilen yerli sığır ve damızlık erkek materyal (koç/teke) destekleridir.

1.2.12. Türkiye’de Küçükbaş Hayvancılığa Yönelik Mevcut Destekleme Uygulamaları

2022 Yılında yapılan Tarımsal Desteklemelerine İlişkin Cumhurbaşkanlığı Kararı 20 Ekim 2022 tarih ve 31989 sayılı Resmi Gazete’de yürürlüğe girmiştir. İlgili Karar’a göre küçükbaş hayvan yetiştiricilerinin 2022 yılında aldığı destek miktarları Tablo 1.18’de verilmiştir.

Tablo 1.18. Küçükbaş Hayvan Yetiştiricilerine Yönelik 2022 Yılı Desteklemeleri (Cumhurbaşkanlığı Kararı, 2022)

Sıra	Küçükbaşa Yönelik Verilen Destekler	Destek Miktarı
1	Sürü Yöneticisi İstihdam Desteği	12.000 TL/işletme
2	Damızlık Anaç Koyun-Keçi Desteği	50 TL/baş
	Anaç Tiftik Keçisine İlave	20 TL/baş
	Göçer Yetiştiricilere İlave	2 TL/baş
3	Damızlık Koyun-Keçi Sürü Büyütme Desteği İlavesi	200 TL/baş
4	Tiftik (Tiftiğin Kalitesine Göre)	Tali 25 TL/kg
		Anamal 60 TL/kg
		Oğlak 70 TL/kg
	Sözleşmeli Üretimde İlave ödeme Desteği	10 TL/kg
5	Aşılama Sonrası Küçükbaş Hayvan Atık Desteği	250 TL/baş
6	Küçükbaş Programlı Aşılama Ve Küpe Uygulaması Desteği	1,5 TL/baş
7	Genetik Kaynakların Yerinde Koruması Projesi- Küçükbaş Koruma	150 TL/baş
8	Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı (Koyun- Keçi-Yavru)	Elit Sürü 150 TL/baş
		Taban Sürü 100 TL/baş
10	Damızlık Erkek Materyal (Koç Ve Teke) Islahı Desteği	Elit Sürü 350 TL/baş
		Taban Sürü 250 TL/baş

1.2.13. Sürü Yöneticisi İstihdam Desteği

Türkiye’de çoban sorununun ortadan kaldırılması ve nitelikli çoban ihtiyacının karşılanması amacıyla, istihdam edilen çobanların sosyal güvence kapsamına alınmalarını teşvik etmek için Sürü Yöneticisi (çoban) İstihdam Desteği verilmektedir. Bu destek 100 baş ve üzeri anaç koyun-keçi varlığına sahip olan işletmelere ya da sürü yöneticilerine verilmektedir. Desteklemeden yararlanacak olan çobanın Sürü yöneticisi sertifikasına sahip olması ve destekleme yılında SGK primleri en az 5 ay yatırılmış olması gerekmektedir. 2021 yılında 5.000 TL, 2022 yılında 6.000 TL olacak şekilde işletme/köy-mahalle sürüsü çobanlarına destekleme ödemesi yapılmıştır. 2022 yılında Sürü yöneticisi istihdam desteğinden 10.516 işletme faydalanmıştır. 20/10/2022 tarihli ve 6243 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararına göre anaç koyun-keçi hayvan varlığı 100 baş ve üzeri olan işletmelere ya da sürü yöneticilerine ödenecek destek miktarı 12.000 TL olarak belirlenmiştir.

1.2.14. Anaç Koyun-Keçi Desteği

Koyun Keçi Yetiştiricileri birliği üyeliği bulunan yetiştiricilerin anaç hayvanlarına ödenen bir destektir. Birliğe üye yetiştiricilerin anaç koyun ve keçilerinin bakanlığın kayıt sisteminde küpeli ve yetiştirici adına TÜRKVET’te kayıtlı olması gerekmektedir. Anaç küçükbaş hayvan başına 20/10/2022 tarihli ve 6243 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararına göre 50 TL/baş destek ödemesi yapılması belirlenmiştir. Anaç küçükbaş hayvanlardan saf ırk Tiftik (Ankara) keçilerine sahip yetiştiricilere hayvan başına ilave 20 TL/baş destekleme ödemesi 2020 yılına kadar sadece Mardin, Siirt ve Şırnak illerinde bulunan tiftik keçisine ödenirken artık tüm illeri kapsayacak şekilde uygulanmaktadır. Ayrıca, göçer yetiştiricilerin anaç koyun ve keçilerine ilave destek ödemesi 2020 yılından itibaren 2 TL/baş destek ödenir. 2022 yılında 213.372 yetiştiricinin 26.818.881 baş anaç koyun -keçisine destekleme ödemesi yapılmıştır.

1.2.15. Sürü Büyütme ve Yenileme Desteği

Bir önceki yılın anaç koyun-keçi desteğini alan ve destekleme yılında anaç koyun-keçi sayısını arttıran işletmeler destekleme kapsamına alınmışlardır. Bir önceki yılın kuzu ve oğlaklarının, destekleme yılında anaç koyun-keçi haline gelecek şekilde büyütenlere bakanlıkça belirlenen artış oranını aşmamak kaydıyla hayvan başına sürü büyütme ve yenileme desteği ödenir. 2022 yılında 90.086 yetiştiricinin 2.760.812 baş anaç koyun keçisine sürü büyütme ve yenileme desteği verilmiştir. 2021 yılında 125 TL olan destek 2022 yılında % 60 arttırılarak 200 TL olarak belirlenmiştir.

1.2.16. Küçükbaş Soy Kütüğü Desteği

Küçükbaş hayvanlarda ıslah amacıyla kayıt altına almak için 2020 yılında başlamıştır. Koyun ve keçilerin soy kütüğünü tutma yetkisi il birliklerine verilmiştir. 2021 yılı ve öncesi ıslah programına dâhil olan damızlık koyun ve keçi yetiştiricileri birliklerine üye yetiştiricilere yapılan bir desteklemedir. Küçükbaş Soy Kütüğü ve Ön Soy Kütüğü Bilgi Sistemi (SOYBİS) ve Bakanlık Hayvancılık Bilgi Sistemine kayıtlı yetiştiricilerin küçükbaşlarına 2021 yılında 100 TL/baş, soy kütüğü işletmelerinde yetiştirilen koç-tekeleri alan yetiştiricilere ise 500 TL/baş destek ödenmiştir. 2022 yılında 17 ilde destekleme ödemesi yapılmıştır. Türkiye'nin küçükbaş hayvancılık ıslah çalışmalarını tek bir çatı altına toplanması kararı alınarak 2022 yılından itibaren Halk Elinde Hayvan Islahı Ülkesel Projesi çatısı altında uygulanmaya devam edecektir. 2022 yılında 468 yetiştiricinin 30.078 baş hayvanı için 3.007.800 TL küçükbaş soy kütüğü desteği verilmiştir.

1.2.17. Yem Bitkileri Desteği

Türkiye'de hayvan yetiştiriciliğinde en önemli girdi kalemi olan yem maliyetlerinin azaltılabilmesi, kaba yem ihtiyacımızın kendi öz kaynaklarımızdan karşılanabilmesi, yeşil yem için silaj üretiminin artırılması, yaşanabilecek kuraklıkla mücadele, yetiştiricilerin ihtiyaç duyduğu yemi daha ucuza ve daha kalitelisini temin edilebilmesi ve artan yem fiyatlarının önüne geçmek amacıyla yem bitkileri desteği verilmektedir. Yem bitkileri desteği 2000 yılından beri destekleme kapsamında yer almaktadır. Çitçi kayıt sistemine kayıtlı arazisinde Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeline göre belirlenmiş havzalarda 10 dekar kaba yem bitkileri ekimi ve hasadı yapan çiftçilere Cumhurbaşkanlığı kararnamesinde belirtilen miktarda destekleme ödemesi yapılır. 2019 yılından beri destekleme kapsamında (sulu/Kuru) ufak değişiklikler yapılsa bile destekleme miktarı 2022 yılında da aynı kalmıştır. 2022 Yılı Yem Bitkileri Üretim Desteği Tablo 1.19'da sunulmuştur.

Tablo 1.19. Yem Bitkileri Üretim Desteği (Cumhurbaşkanlığı Kararı, 2022)

Yem Bitkileri Üretim Desteği	2022 Yılı Destek Miktarı
Korunga (sulu/kuru)	90 TL/dekar/
Tek yıllık yem bitkileri	60 TL/dekar/yıl
Silajlık ekilişler (sulu)	100 TL/dekar/yıl
Yapay çayır mera	150 TL/dekar/yıl
Diğer çok yıllık yem bitkileri (sulu)	90 TL/ dekar/yıl
Kuru ekilişler	40 TL/dekar/yıl

1.2.18. Tiftik Üretim Desteği

Tiftik keçisi yetiştiriciliğinin teşvik edilmesi ve tiftik üretiminin artırılması amacıyla 2006 yılından itibaren verilen destektir. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ve bu kararnameye istinaden hazırlanan Hayvancılık Desteklemeleri Uygulama Tebliğine göre belirlenen usul ve esaslara göre yapılmaktadır. Yetiştiricilerin üretmiş olduğu tiftikleri, Tiftikbirlik, Tiftikbirlik'e bağlı kooperatiflere, Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliklerine veya Bakanlığa kayıtlı yün işleme tesislerine müstahsil makbuzu karşılığında satan ve Tiftik Kayıt Sistemi (TKS) veri tabanına kayıt yaptıran üreticilere kilogram ve hayvan başına olmak üzere verilmektedir. 2007-2022 Yılları Arasında uygulanan tiftik üretim desteği Tablo 1.20'de verilmiştir. 2007 yılında tiftiğin kg başına tiftiğin cinsine göre oğlak ise 9 TL, anamal ise 8 TL, tali ise 6 TL ödenirken 2010 yılında oğlak ise 15 TL, anamal ise 14TL, tali ise 8 TL destek ödemesi yapılmıştır. 2010-2011 yılları arasında destek miktarı sabit kalmıştır. 2011 yılında destek miktarı %50 oranında artırılmıştır. 2012-2018 yılları arasında tiftiğin kalitesine bakılmaksızın kg başına ödeme yapılmıştır. Tiftik üretim desteği 2019 yılından sonra kalitesine göre yeniden 3 sınıfa ayırarak kg başına ödeme yapılmaya yeniden başlanmıştır. 2022 yılı kararnameye göre bir önceki yıla göre destek miktarı %100 arttırılarak Oğlak tiftiğine 70 TL/kg, Anamal Tiftiğine 60 TL/kg ve Tali tiftiğine 25 TL destekleme ödemesi yapılmaktadır.

Tablo 1.20. 2007-2022 Yılları Arasında Tiftik Üretim Desteği (TL/kg) (Akyüz, S., & Aytekin, İ., 2021; ADKKYB, 202; Cumhurbaşkanlığı Kararı, 2022)

Yıllar	Oğlak Tiftiği (TL/kg)	Anamal Tiftiği (TL/kg)	Tali Tiftiği (TL/kg)
2007	9	8	6
2008	10	9	7
2009	12	11	8
2010	15	14	10
2011	15	14	10
2012	17	17	17
2013	20	20	20
2014	20	20	20
2015	22	22	22
2016	22	22	22
2017	27	27	27
2018	30	30	30
2019	30	28	20
2020	30	28	20
2021	35	30	22
2022	70	60	25

Sözleşmeli Tiftik Üretim Desteği: 2020 yılı Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile sözleşmeli tiftik üretim desteği hayvancılık destekleri kapsama alınmıştır. Sözleşmeli tiftik üretimi yapacak yetiştirici işletmenin TÜRKVET'de kayıtlı olduğu il ya da ilçede Tiftik Kayıt

Sistemine tiftik alım satıma ait sözleşmeyi kaydettirerek kararnamede belirtilen destek miktarı kadar ilave destek ödenir. Satış belgesinden önce sözleşme TKS'ye girişinin yapılması gerekmektedir. Tiftik üretim desteğine ilave olarak 2020 yılından beri 10 TL destekleme ödemesi verilmektedir. 2021 Yılında tiftik üretimi ve sözleşmeli tiftik üretim desteği için toplamda 356 üretici 173,773 ton, 2022 yılında 343 üreticiye 170.143 ton tiftik için destekleme ödemesi yapılmıştır (TOB,2022; TOB 2023).

1.2.19. Ankara Tiftik Keçisi Yetiştiriciliğinin Geliştirilmesi Projesi

Ankara il ve ilçelerinde Ankara (tiftik) keçisi yetiştiricilerine Hayvancılık Genel Müdürlüğü'nün sağladığı bütçe ile Ankara İl Tarım ve Orman Müdürlüğü tarafından “ Ankara Keçisi Yetiştiriciliğinin Geliştirme Projesi” kapsamında Genç Damızlık Teke ve Şaftlı Elektrikli Kırkım Makinaları dağıtımı yapılmak üzere 2020 yılında projeye başlanmıştır. 2022 yılında Damızlık Teke dağıtımı ve Şaftlı Elektrikli Kırkım Makinası yanında 9 adet de seyyar ektoparaziter yıkama havuzu dağıtılmıştır. Proje kapsamında desteklenen yetiştirici sayısı, dağıtılan teke ve kırkım makinası Tablo1.21’de verilmiştir.

Yetiştirici elindeki sürülere lif kalınlık ölçümleri belirlenmiş yüksek damızlık vasıflı genç tekelerin dağıtılmasıyla sürüde kan değişimi sağlanması ve böylece kalite ve verimin artırılması hedeflenmiştir. Kırkım makinaları dağıtılması ve kullanılmasının yaygınlaştırılmasıyla da elle kırkımda yaşanan zorlukların önüne geçilmesi, iş ve zamandan tasarruf edilmesi, lif uzunluğu standardı açısından yapağı verimimin artması amaçlanmıştır. Proje ile yetiştiricilerin sürdürülebilir bir hayvancılığa devam etmeleri ve maksimum faydalanabilmeleri için il ve ilçe müdürlükleri tarafından 2 yıl süre ile takip edilmektedir.

Tablo 1.21. Dağıtılan damızlık teke ve kırkım makinası sayısı (TOB, 2022; TOB, 2023)

	2020 Yılı	2021 Yılı	2022 Yılı
Yetiştirici sayısı	146	123	96
Damızlık teke sayısı	676	315	245
Kırkım Makinası Sayısı	35	44	57

1.2.20. Atık Desteği

Bakanlığın belirlediği programlanan aşı uygulamaları için yetkilendirdiği veteriner hekim ya da resmi veteriner hekim ve sorumluluğundaki yardımcı sağlık personelleri tarafından aşılardan yapıldıktan sonra oluşabilecek atıklardan dolayı hayvan sahiplerine ödemektedir. 2022 yılı için Aşılama sonrasında meydana gelen, küçükbaş hayvan atıkları için 250 TL/baş destek ödemesi yapılmaktadır.

1.2.21. Hayvan Hastalığı Tazminatı Desteği

Hayvan Hastalıklarında Tazminat Yönetmeliğine kapsamında tazminatlı hastalık olan hayvanların bedelleri ile tazminatlı hastalıklar nedeniyle imha edilen hayvansal ürün, yem, madde ve malzemelerin bedelleri ile bunların imha, nakliye ve dezenfeksiyon masrafları hayvan sahiplerine hayvan hastalığı tazminatı desteği ödenir. Tazminatlı hayvan hastalığı tespit edildiği takdirde hayvanların kıymet takdirleri ve tazminatlı hastalıklar nedeniyle imha edilmesi gereken hayvansal ürün, yem, madde ve malzemelerin bedelleri ile bunların imhası için yapılan nakliye ve dezenfeksiyon masraflarının kıymet takdirleri yerel kıymet takdir komisyonu tarafından Bakanlığın belirlediği kriterler dikkate alınarak hesaplanır. İhbarı mecburi olan bir hastalığa karşı koruma sağlamak amacıyla bakanlığın resmi veteriner hekim veya veteriner hekim ile sorumluluğundaki yardımcı sağlık personelleri tarafından yapılan aşı ve serum uygulamasından dolayı öldüğü ya da ölmeden önce kesim yapıldığına dair rapor ile belgelendirilmiş olan hayvanların bedelleri de hayvan hastalığı tazminatı desteği olarak hayvan sahiplerine verilir (Hayvancılık Destekleri Uygulama Tebliği, 2022).

1.2.22. Hayvan Gen Kaynakları Desteği

Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında 2005/8503 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile Hayvan genetik kaynaklarının yerinde korunması ve geliştirilmesi amacıyla Tarım ve Orman Bakanlığınca uygulanan projeye dahil olmak için sözleşme yapılan yetiştiricilere, her yıl yayınlanan Cumhurbaşkanlığı Kararı'na göre aşağıda belirtilen miktarlarda destekleme ödemesi yapılmaktadır. Hayvancılık Desteklemeleri Uygulama Tebliği ile de Hayvan genetik kaynaklarının yerinde korunması ve geliştirilmesine ilişkin destekleme esasları yer alır. Aynı zamanda başvurunun nasıl ne ve zaman yapılacağı, başvuruların nasıl değerlendirileceğini ve sözleşmeye ilişkin hususlar, programa alınan il, alt proje ve desteklenecek hayvan materyal sayısı, destekleme ödemelerine ilişkin esaslar, asgari şartlar ve “Çiftçi Örgütlerini Güçlendirme” adı altında yetiştiricilerden yapılacak kesinti miktarları gibi temel esaslar belirtilmektedir. 20 Ekim 2022 tarih ve 31989 sayılı Resmi Gazete 'de yayınlanan 2022 Yılı Destekleme Kalemleri ve Miktarları Tablo 1.22'de gösterilmektedir.

Tablo 1. 22. 2022 Yılı Hayvan Gen Kaynakları Destekleri (Cumhurbaşkanlığı Kararı, 2022)

Destekleme Kalemleri		Destekleme Miktarları
Büyükbaş Hayvan Koruma		1.000 TL/baş
Küçükbaş Hayvan Koruma		150 TL/baş
Sığır Pedigrili Koruma		1.200 TL/baş
Arı Koruma		80 TL/kovan
İpekböceği Koruma		170 TL/kg
Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Elit Sürü	Koyun- Keçi-Yavru	150 TL/baş
Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Taban Sürü	Koyun- Keçi- Yavru	100 TL/baş
Halk Elinde Manda Islahı (Anaç Manda)	Boğa ve yıl içerisinde doğuran anaç manda	2.000 TL/baş
	Yıl içerisinde Doğurmayan Anaç Manda	1.200 TL/baş
Halk Elinde Yerli Sığır Islahı	Boğa ve Anaç Yerli Sığır)	2.000 TL/baş
Damızlığa Ayrılmak üzere seçilen Yerli Sığır (Düve/Tosun)		1.500 TL/baş
Damızlığa Ayrılan Manda (Düve/Tosun)		1.300 TL/baş
Damızlık Erkek Materyal (Koç-Teke)	Elit Sürü	350 TL/baş
	Taban Sürü	250 TL/baş

1.2.22.1. Hayvan Genetik Kaynaklarının Yerinde Korunması ve Geliştirilmesi Projesi

Türkiye’de yok olma tehdidi altında bulunan çiftlik hayvan ırklarının yetiştirici elinde, küçük koruma sürüler oluşturularak korunması, koruma altına alınan hayvan ırkların tanımlanması çalışmalarının yapılabilmesi, kamuoyunun bilinçlendirilmesi, yok olma tehdidinin önüne geçilmesi ve sürdürülebilir kullanımının sağlanması amacıyla 2005 yılında başlatılmıştır. Yerinde koruma desteklemesinden yararlanmak isteyen yetiştiricinin ikameti koruma yapılması belirlenen yerde olmalı ve ipekböceği hariç destek alacağı türün farklı ırklarını ve melezlerini bir arada yetiştirmeyen bir işletme olmalıdır. Koruma projesine dahil edilecek yetiştiricilerin, çocuklarından en az birisinin yanında olması, tüm yetiştiricilik dışında bir işle uğraşmaması, tarımsal eğitim almış olması, büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliğini bir arada yapmaması dikkate alınarak seçilir.

Koruma kapsamına her yıl yayınlanan Hayvancılık Desteklemeleri Uygulama Tebliği’nde belirtilen illerde belirli ırk ve hayvan sayısı kadar alınır. Şartları sağlayan yetiştiricilere ise Cumhurbaşkanlığı kararnamesinde belirtilen miktarda destekleme ödenir.

Koruma yöntemi 3 şekilde uygulanmaktadır. Bunlar; Koruma Sürüleri halinde TAGEM Enstitüleri, doğal ortamında yetiştirici elinde ve genetik materyallerinin dondurarak korunması şeklinde gen bankasında korunmaktadır. Koruma Sürüleri halinde TAGEM’e bağlı enstitülerde 4 sığır ırkı, 4 koyun ırkı, 1 keçi ırkı, 2 tavuk/horoz ırkı, Kafkas Arısı Üretim, Eğitim ve Gen Merkezi Müdürlüğünde ise 1 arı ırkı koruma altına alınmış ve tanımlama çalışmaları yapılmıştır.

Genetik materyallerin dondurularak muhafaza edilebilmesi ve korunması için Lalahan Uluslararası Hayvancılık Araştırma ve Eğitim Merkezi Müdürlüğünde ve TÜBİTAK-Marmara Araştırma Merkezi Gen Mühendisliği ve Biyoteknoloji Enstitüsünde olmak üzere 2 yerde gen bankası kurulmuştur. 18 küçükbaş, 7 büyükbaş, 5 at ırkına ait DNA, hücre, doku, embriyo ve sperma dondurularak koruma altına alınmış ve tanımlama çalışmaları yapılmıştır (TAGEM, 2022). Yerinde korunması projesine 2005 yılında 16 il, 17 ırk, 179 yetiştirici dahil iken 2021 yılında 32 ilde 27 ırk ve 1000 yetiştirici ulaşmıştır. 2022 yılı desteklenecek ırklar ve iller dağılımı Tablo 1.23’de sunulmaktadır.

Tablo 1. 23. Hayvan Genetik Kaynakların Yerinde Korunmasına İlişkin İrklar ve İller, (TOB, 2022a)

Desteklenecek Irk	Desteklenecek İl
Boz Sığırırkı	Edirne, Bursa, Balıkesir, Çanakkale, Kocaeli
Boz Sığırırkı (Pedigrili Koruma Desteği)	Edirne, Bursa, Balıkesir, Çanakkale, Kocaeli
Yerli Kara Sığırırkı	Ankara, Antalya, Çankırı, Konya, Karaman
Yerli Kara Sığırırkı (Pedigrili Koruma Desteği)	Ankara, Çankırı, Konya, Karaman
Yerli Güney Sarısı Sığırırkı	Adana, Hatay, Diyarbakır, Kahramanmaraş, Şanlıurfa, Mersin, Osmaniye
Doğu Anadolu Kırmızı Sığırırkı	Erzurum, Kars, Artvin
Kilis Sığırırkı (Güney Anadolu Kırmızı Sığırırkı)	Hatay, Şanlıurfa, Mersin, Gaziantep, Batman, Diyarbakır
Zavot Sığırırkı	Ardahan, Kars
Kıvırcık Koyunu	Kırklareli
Sakız Koyunu	İzmir
Gökçeada Koyunu	Çanakkale
Karagöl Koyunu	Tokat
Çine Çaparı Koyunu	Aydın
Hemşin Koyunu	Artvin, Erzurum
Norduz Koyunu	Van
Dağlıç Koyunu	Afyonkarahisar, Konya
Tuj Koyunu	Ardahan, Kars
Karakaçan Koyunu	Balıkesir
Arth Koyunu	Trabzon
Çepni Koyunu	Trabzon
Of Koyunu	Trabzon, Rize
Kilis Keçisi	Kilis, Hatay
Honamlı Keçisi	Antalya, Isparta
Abaza Keçisi	Artvin
Kaçkar Keçisi	Artvin
Osmanlı Keçisi	Ardahan
Ankara (Tiftik) Keçisi	Siirt, Kırıkkale, Bolu
Halep Keçisi	Gaziantep, Hatay, Adana
Noduz Keçisi	Van
Mahalli Keçisi	Diyarbakır
İspir Keçisi	Rize, Erzurum
Kafkas Arısı	Ardahan, Artvin.
İpek Böceği (Bursa Beyazı)	Bursa, Bolu, Eskişehir
İpek Böceği (Bursa Beyazı Alaca)	Bursa, Bolu, Eskişehir

1.2.22.2.Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Ülkesel Projesi

Hayvan genetik kaynaklarının yerinde geliştirilmesi Projesi; Halk Elinde Küçükbaş, Yerli Sığır ve Anadolu Mandası Islahı Projesi olmak üzere 3 projeyi kapsamaktadır. Proje kapsamında yeni başlatılacak alt projeler ile önceki yıllarda başlatılan ve devam edecek alt projeler Hayvancılık Desteklemeleri Uygulama Tebliği'nde belirtilen miktarda destekleme yapılmaktadır. 2022 yılı proje kapsamındaki alt proje sayıları, desteklenecek iller ve hayvan sayısı Tablo 1.24'de gösterilmektedir.

Proje ile yerli ırklarda saf yetiştirme ve seleksiyon ile verimlerinin artırılması, yerli ırkların genetik potansiyellerini belirlemek ve bunların korunmasını sağlamak, damızlıkçı işletmelerin kurulmasını sağlamak ve birliklerle ortak hareket edilerek yetiştiricilere hayvan ıslahı konusunda bilgilendirilmesi amaçlanmaktadır (TAGEM, 2022).

Halk Elinde Hayvan Islahı Ülkesel Projesi Uygulama Esasları Yönergesi ile de projeye dahil olacak yetiştiricilerin belirlenmesi, sürülerin seçimi, çalışmalarla ilgili tüm verilerin kayıt altına alınması, yetiştirici/yetiştirici temsilcisi, proje lideri, proje teknik elemanı ile bakanlık arasındaki ilişkilerini, görev ve sorumluluklarını, projede yapılacak harcamaların düzenlenmesine ilişkin usul ve esasları belirtilmektedir.

Halk Elinde Ülkesel Hayvan Islahı Projesi yıllara göre ırk, il, proje, yetiştirici ve hayvan sayısı Tablo 1.25'de gösterilmektedir. 2005 yılında 2 ilde, Ankara Keçisi ve Akkaraman Koyunu'nda ile başlatılan bu projenin kapsamı genişletilerek desteklemeye alınan il sayısı, ırk sayısı, proje sayısı ve desteklenecek hayvan sayısı ve yetiştirici sayısı artarak devam etmiştir. 2022 yılında 8 keçi ırkında 46 alt proje, 23 koyun ırkında 176 alt proje olmak üzere toplam 31 küçükbaş ırkında, 223 alt proje ile 1.404.900 baş hayvan desteklenmesine ulaşılmıştır. Boz ırk ve Yerli kara sığır ırklarında bugüne kadar sadece halk elinde koruma yapılırken ilk defa bu yıl yerinde geliştirilmesi projesine de dahil edilmiştir. Halk Elinde Manda 19 ilde 34.000 baş ile devam etmektedir. Son yıllarda projenin durumu korunarak devam etmektedir. Yıllara göre proje kapsamındaki hayvan sayısı artsa da il ve yetiştirici sayılarında dalgalanmaların yaşanmasının başlıca nedeni projenin gönüllülük esasına dayalı olmasından dolayıdır

Tablo 1. 24. Hayvan Genetik Kaynakların Yerinde Geliştirilmesi Projesi yeni başlatılacak ve önceki yıllarda başlatılan ve devam edecek alt projeler (TOB, 2022a)

İrk	Alt Proje Sayısı	İller	Hayvan sayısı (Baş)
Akkaraman Koyunu	39	Aksaray, Ankara, Bingöl, Çankırı, Çorum, Kahramanmaraş, Kayseri, Karaman, Kırşehir, Konya, Malatya, Osmaniye, Niğde, Yozgat, Tokat	245.700
Şavak Akkaraman Koyunu	16	Elazığ, Erzincan, Tunceli	100.800
Ankara (Tiftik) Keçisi	6	Ankara, Siirt	37.800
Dağlıç Koyunu	1	Afyonkarahisar	6.300
Eşme Koyunu	1	Uşak	6.300
Güney Karaman Koyunu (Karakoyun)	4	Mersin	25.200
Hamdani Koyunu	1	Siirt	6.300
Hemşin Koyunu	6	Artvin, Ardahan	37.800
Honamlı Keçisi	4	Antalya, Burdur	25.200
İvesi Koyunu	18	Adana, Denizli, Gaziantep, Kahramanmaraş, Kilis, Mersin, Osmaniye, Şanlıurfa	113.400
Kangal Akkaraman Koyunu	9	Sivas	56.700
Karacabey Merinosu Koyunu	6	Balıkesir, Edirne, Çanakkale, Manisa	37.800
Karayaka Koyunu	11	Amasya, Giresun, Ordu, Sinop, Tokat, Trabzon	69.300
Karakaş Koyunu	4	Diyarbakır	25.200
Karya Koyunu	3	Aydın, Denizli	18.900
Kıl Keçisi	28	Adana, Amasya, Antalya, Aydın, Bingöl, Burdur, Çanakkale, Çorum, Denizli, Edirne, Isparta, İzmir, Kahramanmaraş, Karaman, Mersin, Muğla, Niğde, Osmaniye, Tokat, Şırnak	176.400
Kıvırcık Koyunu	8	Aydın, Balıkesir, İzmir, Kırklareli, Manisa, Yalova	50.400
Kilis Keçisi	4	Gaziantep, Kilis	25.200
Koçeri Koyunu	4	Batman	25.200
Maltız Keçisi	1	Kırklareli	6.300
Mahalli Keçisi	1	Diyarbakır	6.300
Morkaraman Koyunu	18	Ağrı, Bingöl, Erzurum, Elazığ, Muş	113.400
Orta Anadolu Merinosu Koyunu	7	Ankara, Eskişehir, Karaman, Konya	44.100
Ramlıç Koyunu	4	Afyonkarahisar, Eskişehir	25.200
Pırlak Koyunu	5	Afyonkarahisar, Antalya, Kütahya	31.500
Pırıt Koyunu	2	Isparta	12.600
Sakız Koyunu	2	Çanakkale, İzmir	12.600
Şam Keçisi	1	Hatay	6.300
Tahirova Koyunu	1	Çanakkale	6.300
Zom Koyunu	6	Diyarbakır, Şanlıurfa	37.800
Türk Saanen Keçisi	2	Çanakkale	12.600
31 İrk	223	56 İl	1.404.900
	Alt Proje		
Anadolu Mandası	19	Afyonkarahisar, Amasya, Balıkesir, Bartın, Bitlis, Çorum, Diyarbakır, Düzce, Giresun, İstanbul, Kayseri, Kocaeli, Kütahya, Muş, Samsun, Sivas, Tokat, Yozgat, Zonguldak	34.000
Boz İrk	1	Balıkesir	2.000
Yerli Kara	1	Ankara	2.000

Tablo 1. 25. Halk Elinde Ülkesel Hayvan Islahı Projesi yıllara göre ırk, il, proje, yetiştirici ve hayvan sayısı (TAGEM, 2022)

Yıl	İl Sayısı	İrk/Tip Sayısı	Proje Sayısı	Materyal Sayısı (Baş)	Yetiştirici Sayısı	Destekleme Tutarı (TL)
2005	2	2	2	8.300	20	166.000
2006	12	11	12	69.668	461	1.811.368
2007	12	11	12	71.414	466	2.184.260
2008	12	11	12	71.362	466	2.497.670
2009	12	11	12	71.672	438	2.550.697
2010	13	12	13	75.824	472	2.936.640
2011	42	23	81	488.278	3.068	16.528.010
2012	54	27	139	746.698	4.899	31.901.400
2013	59	28	149	876.232	5.828	38.996.350
2014	59	28	149	911.920	5.931	44.909.375
2015	59	28	172	1.041.108	6.796	46.990.675
2016	60	29	182	1.061.201	6.745	52.970.120
2017	57	29	176	1.005.315	6.066	84.700.090
2018	58	29	176	1.013.756	5.801	92.124.570
2019	56	28	171	1.022.227	5.317	91.244.670
2020	55	27	167	1.001.164	5.127	90.991.780
2021	54	27	172	1.132.664	5.237	97.956.300
*2022 Planlanan	56	31	223	1.405.000	6.650	264.000.000

Yetiştiriciler gönüllülük esasına göre projeye başvurmaktadır. Proje liderleri tarafından başvurusu alınan yetiştiricilerin elindeki hayvanlarının projeye uygunluğu incelenir. Gerekli bilgiler alınarak seçim tutanağı hazırlanır. TAGEM tarafından seçim tutanağının onaylanması halinde projenin yasal yükümlülükleri yerine getireceklerini bilerek sözleşme imzalamaktadırlar.

Projeye ilk defa katılanların sürülerinde bir yaş ve üzeri anaç koyun ve keçilerin en az Maltız, Türk Saanen keçileri, Tahirova ve Sakız koyunu için 40 baş, diğer ırklar için ise 100 baş bulunması gerekmektedir.

Devam eden her bir alt projede, 20 anaç için 1 erkek hayvan olacak şekilde toplam 6300 baş hayvan bulunur. Kontrollü çiftleştirilen yeterli miktarda elit anaç koyun ve keçi olması sağlanır. Projeye yeni dahil olan ya da yeterli hayvan sayısının olmadığı, hayvan temininin zor olduğu ırklar için de alt projelerde 5000 baş anaç, 250 baş erkek hayvan ile başlatılabilir ancak daha sonra hayvan sayısı 6000 baş anaç, 300 baş erkek hayvan olacak şekilde proje teknik elemanın yönlendirilmesiyle tamamlanır.

Islah programı kapsamında yetiştirici elinde iki adet sürü bulunmaktadır. Bunlar, kontrollü çiftleşme yapılarak, ebeveyn ve verim kayıtlarının tutulduğu hak elinde bulunan sürülere elit sürü, ana ve yavruya ait verim kayıtlarının tutulduğu sürüye ise taban sürü denilmektedir.

Islah programındaki; koyun/keçiler ve yavrularına destekleme ödenecek yıl içerisinde doğmuş olan ve doğum ağırlığı dışında en az bir tartım verisine sahip kuzu/oğlak başına elit sürüde yer alanlara 150 TL, taban Sürüde bulunanlara 100 TL destekleme ödemesi yapılır. Programa dahil olmayan yetiştiricilere ise anaç hayvan başına destekleme ödemesi verilmektedir.

Proje dışındaki anaç dişiler için de projeden temin edilen damızlık koç ve tekelere de 20 Dişiye 1 koç/teke oranını geçmemek üzere kullanılan erkek materyale elit sürüde 350 TL/baş, taban sürüde 250 TL/baş destek ödenir.

Halk Elinde Manda desteği yıl içerisinde doğuran mandaya 2.000 TL ve doğurmayan anaç mandaya 1.200 TL ile bir yaşı tamamlamış, damızlığa ayrılan düve/tosun için 1.300 TL hayvan başına ödenir.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Shelton (1993), 10 bölümden oluşan yapmış olduğu çalışma ile ilk olarak Ankara keçisinin evcilleştirilmesi, kökeni ve tarihine yer vermiştir. Diğer bölümlerde ise Tiftik keçilerinin büyüme biyolojisini, elde edilen tiftiğin özelliklerini, değerlendirilmesi ve pazarlanmasını, üreme biyolojisini, beslenme ve bakımı, genetik ve seleksiyonunu, hastalık sorunlarını, soğuğa karşı stresi, tiftikte yaşanan kusurları ve büyümesinin kontrolü gibi konu başlıklarıyla Ankara keçisine ait temel özellikleri ortaya koymuştur.

Özdemir (2009), yaptığı çalışma ile Ankara keçisi yetiştiriciliği yapan tarım işletmelerinin mevcut yapısını ve yetiştiricilik özelliklerini, tiftik keçisinden sağlanan ürünlerin değerlendirilmesinin nasıl olduğunu, sağlık açısından bakımı ve koruma uygulamalarını ve son yıllarda Ankara keçisi yetiştiriciliğinde yaşanan değişimleri ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmaya katılan işletmelerin, işletme nüfusunu, işletmelerin arazi varlığının ortalamasını, işletmelerde yetiştirilen anaç Ankara keçisi sayısını, işletmelerin hayvancılıkla ilgilenme zamanı ve Ankara keçisi yetiştiriciliği yapma sürelerini, işletmelerin sahip oldukları mera alanlarının verilerini ortalama olarak tespit etmiştir. Araştırma kapsamında yer alan işletmelerin eğitim durumunu, üretim sistemlerini, sürünün mevcut durumunu ve işletmede var olan diğer türdeki hayvanların dağılımlarını, mera, yayla ve barınak özellikleri, köyde-merada ve yaylada bulunan ek yapılar, suya erişme durumu ve mevcut işgücü gibi özellikleri tespit etmiştir. İşletmelerde yetiştirilen Ankara keçisinden elde edilen ürünlerin değerlendirilmesinin nasıl ve ne şekilde yapıldığını (et, süt, tiftik, deri, gübre) ve pazarlama yapılarını incelemiştir. Araştırmaya dahil olan İşletmelerde sürü sağlığını koruma yöntemlerinin nasıl olduğunu ve son dönemde Ankara keçisi yetiştiriciliğinde yaşanan gelişmeleri, yetiştiriciliğinde yaşanan sorunları ve örgütlenme durumlarını da araştırmıştır.

Çelik ve Bayramoğlu (2010) yaptıkları çalışma ile tiftik keçisi yetiştiriciliği yapan işletmelerin karlılığını analiz etmişlerdir. Araştırma sonuçlarında Türkiye’de tiftik keçisi varlığı 1990 yılında 1.3 milyon iken 2008 yılına gelindiğinde 158.168 başa kadar gerilediğini ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan işletmelere göre tiftik keçisi sayılarının azalmasındaki en önemli nedeni tiftik fiyatlarındaki düşme olduğu belirtmişlerdir. Araştırma kapsamında yer alan sürüler ortalama 43.4 baş büyüklüğünde olduğunu ve arazi varlığının ise ortalama 19.69 ha olarak saptamışlardır. 1960-1970’li yıllarda yetiştiricilerin ana gelir kaynağını tiftik oluştururken, günümüzde ise tiftik fiyatlarının istenilen düzeyin altında kalmasından dolayı yan gelir durumunda olduğunu belirtmişlerdir.

Çıtak (2011), çalışmasında Çanakkale ili Merkez İlçesi'nde keçi yetiştiriciliği yapan işletmelerin ekonomik açıdan analizini yapmıştır. Araştırmasında basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanarak 58 tarım işletmesinden anket yaparak veriler elde etmiş ve bu verileri çalışmasında kullanmıştır. İşletmelerin mevcut hayvan varlığına göre 2 gruba ayırmıştır. Yapılan çalışma sonucuna göre incelenen işletmelerde aktif sermaye içinde çiftlik sermayesinin payı %54,62 iken işletme sermayesinin oranını %45,32 olarak saptamıştır. Hayvansal üretim değerinin yaklaşık %86'sı keçi yetiştiriciliğinden sağlanmaktadır. Keçi yetiştiriciliğinde üretim değerinin %73,25'i süt üretim değerinden sağlanmaktadır. Gayrisafi üretim değerinin 19,46'sını bitkisel üretim değeri, % 80,54'ünü hayvansal üretim değeri oluşturmaktadır ve aynı zamanda hayvansal üretim değeri içinde keçi yetiştiriciliğinin payı % 69,22'dir. İşletmelerin toplam aile gelirinin büyük oranda tarımsal gelirden sağlamakta olup, işletmelerde tarım dışı gelir elde etmenin payı % 3,68'dür. Yapılan çalışma ile elde edilen verilere göre büyük işletmelerin küçük işletmelerden daha çok başarılı olduğunu ekonomik analiz sonucunda ortaya koymuştur.

Demir ve Mert (2010), yapmış oldukları çalışmalarında Türkiye yerli keçi genetik kaynakları ve mevcut durumunu inceleyerek yerli genetik kaynaklarımızın yok olma durumunu ve ağır tehdit altında olanların korunması açısından temel yaklaşımları ele almışlardır. Araştırmacılara göre; Dünya çapında genetik kaynakların korunması ile ilgili çalışmalar son yıllarda hızla artış gösterdiğini belirtilmiştir. Hayvansal üretimde büyük çoğunlukla belirli sayıdaki evcilleştirilmiş hayvanların kullanıldığı ve ilerleyen zamanlarda hayvansal üretimde kullanılmak üzere yeni arayışların özellikle de yerli genetik kaynaklar üzerine olacağını ve bu yönde ilginin artacağını vurgulamıştır. Ülkemiz Ankara, Norduz, Honamlı, Kilis ve kıl keçileri olmak üzere beş adet keçi genetik kaynaklarına sahiptir ve bunların korunması oldukça önemli olduğunu ve daha sonraki zamanlarda büyük bir yatırım olabileceğini belirtmişlerdir. Islah edilmiş keçi ırkları günümüz çevre koşullarına iyi uyum sağladığını, daha sonraları yeni koşullara adapte olamayacağını bu yüzden yerli genetik kaynaklarının korunmasına yönelik çalışmaların önemli olacağını vurgulamışlardır. Yerli ırkların verim açısından çok verimli bir üretim aracı olmadığını ancak bu ırkların başta iklim ve çevre şartları, beslenme ve hastalıklara karşı duyarlılık konularında uyum sağlayabildiklerini belirtmişlerdir.

Günlü ve Alaşan (2010), Türkiye'de keçi yetiştiriciliğinin mevcut durumunu değerlendirmek ve keçi yetiştiriciliğinin gelişmesini sağlayacak önerilerde bulunmak için bir çalışma yapmışlardır. Yaptıkları çalışma sonucunda Türkiye'de hayvancılığa uygulanan politikaların neticesinde keçi varlığında ciddi anlamda azalma yaşandığını, ekonomik ve

coğrafi şartların keçi yetiştiriciliğine uygun olduğunu ve bu durumdan daha fazla etkin olarak yararlanmak gerektiğini ortaya koymuşlardır.

Kaymakçı ve Engindeniz (2010), yaptıkları çalışma ile keçi yetiştiriciliğinde yaşanan sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerilerini belirlemişlerdir. Türkiye’de mevcut keçi yetiştiriciliğinde var olan sorunlara yönelik çözüm ve keçi yetiştiriciliğinin ise sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesi için politika önerilerini ortaya koymuşlardır.

Acar ve Ayhan (2012), Isparta İlinde Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği Üyesi olan keçicilik faaliyeti gösteren işletmeler ile yapmış oldukları çalışma yetiştiricilerinin yapısal, teknik, yetiştirme, besleme, sağlık koruma, barınma ve otlatma sorunları olduğunu belirtmişlerdir. En önemli sorunun ise mera ve otlak sorunu olduğunu saptamışlardır. Yapılan görüşmeler ve gözlemler neticesinde keçi yetiştiriciliğinin büyük oranda azalmaya başladığını ancak son zamanlarda değerlendirilmesi ile yetiştiricilerin yüzünü güldürmeye başladığını, yetiştiricilerin borçlarını kapatarak hayvan sayılarını arttıracaklarını bildirmişlerdir. Bu sebeple kamu, üniversite ve özel sektörle eşgüdümün olması gerektiğini vurgulamışlardır. Son dönemde verilen faizsiz kredi imkanı ile hayvancılığa olan ilginin artabileceğini ancak teknik ve ekonomik açıdan daha çok desteğe ihtiyaçları olduklarını belirtmişlerdir.

Savran ve ark. (2012), yaptıkları çalışmalarında kaynakları sınırlı ve diğer iş imkanlarına uygun olmayan kırsal alanlarda yaşayan ailelerin geçimini ve tüketim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla keçi yetiştiriciliğinin yapıldığını belirtmişlerdir. Ülkemizde tarıma uygun olmayan yerlerde, küçük ve orta ölçekteki işletmelerin geleneksel yöntemler kullanılarak keçi yetiştiriciliğine devam ettiğini, gelir düzeyi düşük ailelerin ise geçimini sağlayan ana gelir kaynağı olduğunu belirlemişlerdir. Bu çalışma ile yoksulluğun ekstansif ve entansif koşullarda keçi yetiştiriciliğinin etkisinin olabileceğini belirtmişlerdir.

Arkan ve Aral (2013), Ankara Keçisi yetiştiriciliğinde ve tiftik üretimindeki mevcut durumu, örgütlenme yapısını, üretim ve pazarlama yapısını, sektörde yaşanan temel sorunların belirlenmesi ve bu sorunlara çözüm önerileri ortaya koymak amacıyla çalışmalarını yapmışlardır. Hayvan varlığı, tiftik üretimi ve tiftik veriminin gitgide azaldığını vurgulamışlardır. Uygulanması istenilen teşvik ve desteklerin ürünlerin işlenmesi, tiftikteki kalitenin iyileştirilmesi ve var olan potansiyelinin dış ticarete etkin şekilde kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir. Sürdürülebilir Ankara keçisi yetiştiriciliği yapılabilmesi için tiftik üretiminde gider ve maliyeti azaltıcı, yetiştiriciler için fayda sağlayan ve tiftik satışından elde edilen gelirin artırılması, sanayi ile birlikte uyumlu bir şekilde çalışılmasını sağlayan politikaların geliştirilmesi gerektiğini ve bunların daha önce yapılması gereken bir hedef olduğunu ortaya koymuşlardır.

Yiğit (2013), "Türkiye’de Ankara keçisi ve Tiftik Üretimi” adlı çalışmasında Ankara (tiftik) keçisinin anavatanının Orta Asya olduğu ve Türkler tarafından Anadolu’ya getirildiğini ve sonrasında Türkiye için önemli gen kaynaklarından birisi olduğunu ifade etmiştir. Çalışması ile Türkiye’de yetiştirilen Ankara keçisini dünyaya en iyi şekilde tanıtmayı ve yaygınlaştırılmasını amaçlamıştır. Ankara keçisi sayıları ve tiftik üretimini TÜİK ve TOB verilerinin kullanarak, daha önceden yapılmış çalışmalar ve istatistiksel verileri kullanarak incelemiştir. Sonuç olarak Ankara keçisi sayılarının ve tiftik üretiminin hızlı bir düşüş yaşadığını belirtmiştir.

Ceyhan ve ark. (2015), Niğde ilinde keçi yetiştiriciliği yapan işletmelerle yapmış oldukları çalışmalarında; işletmelerinin mevcut ve yapısal durumunu ve bu işletmelerde yaşanan sorunlarını ve memnuniyet durumlarını tespit etmek amacıyla 38 adet işletme ile anket çalışması yapmışlardır. Yaptıkları araştırma sonuçlarına göre, yetiştiricilerin eğitim düzeylerinin %89,5’inin ilkökul, %5,3’ünün ortaokul ve %5,3’ünün ise lise mezunu olduğunu tespit etmişlerdir. İşletmelerinde sadece kıl keçisi yetiştirdiklerini, işletmelerin %55,3’ünün 500 baştan az olan işletmeler olduğunu; işletmelerin %92,1’inin hayvanlarını yaylaya çıktığını, %73,7’sinde çoban ihtiyacını aile içinden temin ettiğini tespit etmişlerdir. Ayrıca, işletme gelirlerinin yarısını keçi sütünden sağladıklarını belirlemişlerdir. Araştırmaya katılan işletmelerin hepsi keçi yetiştiriciliğini kar getiren bir iş olarak görmektedirler. Keçi yetiştiriciliğinde yem giderleri, işçilik giderleri, ilaç ve sağlık giderleri gibi temel giderler ile birlikte ürünlerin satış fiyatının değer fiyatta olmaması ve mera sorunu en önemli sorunlar arasında yer aldığını tespit etmişlerdir. Yetiştiriciler üye oldukları damızlık koyun ve keçi birliğinin hizmetlerinden, sağladıkları teknik bilgi ve desteklerden, teke katılımı ve çiftleştirme ve ağılların yeterli düzeyde olması konusunda memnun olduklarını tespit etmişlerdir. Yem, işçilik, elektrik gibi ana giderler, canlı hayvanların ve hayvanlardan elde ettikleri ürünlerin satış fiyatından, ürettiklerinin satış ve pazarlama imkanları ve işletmelerde gerekli olan maddi desteklerin az olması gibi konular en az memnun oldukları şeyler olarak tespit etmişlerdir. Yetiştiricilik konusunda ise maliyetin yüksek olması ve elde ettikleri ürünlerin fiyatlarının düşüklüğü yaşanan en önemli sorunların olduğunu belirtmişlerdir.

Daşkiran ve Koluman (2015), yaptıkları çalışmada Ankara ilinde bulunan ve tiftik keçisi yetiştiren işletmelerin güncel durumunu ve yetiştiricilerin söylediklerini dikkate alarak sürdürülebilir bir stratejik planlama için önerilerde bulunmayı amaçlamışlardır. Türkiye’de 20 yıllık hayvancılık verilerini incelediklerinde diğer keçi ırklarında olduğu gibi, Ankara Keçisi sayısında yaklaşık %80 gerilediğine dikkat çekmişlerdir. Elde edilen tiftik miktarı ve hayvan varlığındaki azalışın önüne geçebilmek için yapılan devlet desteğinin devam ettiğini ancak keçi

yetiştiricilerinin ilgileri ve tercihleri daha çok gelir sağlayan süt keçiciliğine yöneldiğini ve böylece sütün ekonomik açıdan öneminden dolayı tercihlerinin değiştiğini gözlemlemişlerdir. Değerli gen kaynağının geliştirilmesi için uygulanan devlet desteklemeleri ve politikaları sonucunda Ankara Keçisi sayısındaki azalış yavaşlamış, yetiştiricilerinde ilgisinin arttığını belirtmişlerdir.

Karadaş (2017), Hakkâri ilinde koyunculuk yapan işletmeler ile yaptığı çalışmada işletmelerinin demografik özellikleri, koyun yetiştiriciliği ile ilgili sorunlar ve var olan sorunlara çözüm olabilecek öneriler sunmayı amaçlamıştır. Çalışma sonucunda en önemli üretici sorunlarının girdi fiyatlarının yüksekliği, sulama sorunu ve yem bitkileri üretiminin yetersizliği olduğunu belirlemiştir. Desteklerin artırılması, küçükbaş hayvancılık politikalarının oluşturulması sorunlarının çözümleri arasındadır.

Bakırtaş ve Günlü (2018), Aksaray ilinde keçi yetiştiren işletmelerle yapmış oldukları bir çalışmada işletmelerin teknik ve sosyo-ekonomik analizlerini yaparak alınması gereken bazı önlemleri belirlemişlerdir. Keçi yetiştiriciliği yapan işletmelerden tabakalı tesadüfi örnekleme yöntemiyle 46 tanesi ile anket yapmışlardır. İşletmecilerin % 91.30'unun tek işi keçi yetiştiriciliği olduğunu, İşletmelerin % 77,85'i oranı ile en çok kıl keçisi yetiştirdiğini ardından % 11,94'ünün de kıl keçisi-malta keçisi melezi, malta keçisi, Kilis keçisi ve çok azda olsa Ankara (tiftik) keçisi yetiştirdiğini tespit etmişlerdir. İşletmelerde ortalama 126 baş anaç keçinin var olduğunu tespit etmişlerdir. Masraf kalemlerinden % 37.62'si işgücü giderleri, % 34.06'sı yem giderleri, % 12.15 'inin amortisman giderleri ve % 3.48'inin sağlık giderlerinin olduğunu bulmuşlardır. Enerji giderleri, bakım onarım giderleri, meraların kira gideri, kredi faiz gideri, diğer cari ve genel giderler gibi diğer gider kalemleri yaklaşık toplam %12.69 oranında hesaplanmışlardır. Araştırmaya katılan işletmelerin gelirlerinin büyük oranda süt ve süt ürünlerinden ve hayvan satışından elde ettiklerini belirlemişlerdir. Keçicilik işletmelerinde üretimin devam edebilmesi için ihtiyaç olan ve kullanılan girdi tedarikinin sağlanması, pazarlamadan dolayı yaşanan sorunların ve bakım ve sağlık sorunlarının çözülmesi, tüketici tercihlerine göre, değişiklik gösteren pazar yapısına uyum sağlayabilecek önlemlerin işletme içinde alınması gerektiğini belirlemişlerdir. Belirlenen sorunların çözülmesi, kaynakların en çok fayda sağlayacak şekilde kullanılması ve sosyo-ekonomik açıdan kalkınma ve gelişim göstermesi için önemli olduğunu vurgulamışlardır.

Şahinli ve ark. (2018), Ankara ilinde tiftik keçisi yetiştiriciliği yapan işletmelerle ilgili yetiştiriciliğin ekonomik ve yapısal özelliklerini belirlenmesi ve yaşanan ekonomik sorunların tespiti ve çözümüne yönelik bir çalışma yapmışlardır. Araştırmanın genel amacı tiftik keçisi yetiştiriciliğinin mevcut durumunu, sürü büyüklüğünü, koyunculuk ile rekabet edebilme

düzeyini tespit etmek ve yem fiyatlarının üretim ve verime etkisini ortaya koymaktır. Ayrıca bu araştırma kapsamında işletmelerin yapısını, ihtisaslaşma durumunu, üretim faaliyetinde girdi, üretim, verim ve maliyet düzeylerini tespit etmek, üretim ve sanayi bütünleşmesinde yaşanan sorunları tespit etmek, pazarlama ve örgütlenmede meydana gelen sorunları tespit etmişlerdir. Tiftiğe yönelik uygulanan ekonomik politikaları incelemeyi, iç ve dış ticaret durumunu değerlendirmesini ve yetiştiriciliğinde yaşanan ekonomik sorunları belirleyerek bu sorunlara yönelik çözüm bulmayı amaçlamışlardır. Araştırma sonucunda elde edilen bilgiler ile işletmelerde ortalama nüfus miktarını 3.02 kişi olarak bulmuşlardır. Nüfusun %72.06'ı erkek, %27.94'ü ise kadın oluştuğunu, eğitim durumlarının da %61.76'ı ilkokul, %21.32'si ortaokul, %12.50'i lise, %4.41'i dört yıllık yüksekokul mezunu olduğunu tespit etmişlerdir. Araştırmaya dahil iki guruba da keçi sayısında yaşanan artış ya da azalışının sebepleri sorulmuş, birinci grupta %30 ile işçi sorunu, %26,67 ile yem fiyatları ve %25 ile tiftik fiyatları olduğunu, ikinci grupta ise %25 ile yem fiyatları, %20 ile tiftik fiyatları ve %15 ile su sorunu ve mera sorunu olduğunu tespit etmişlerdir. İşletmelerin büyük bir kısmı devlet desteğini yeterli bulmadığını, keçi yetiştiriciliğinin azalmasında birden fazla faktörün neden olduğu tespit etmişlerdir. İşletmelerin yaklaşık %91'i keçi yetiştiriciliği yapmayı devam edeceklerini belirtmişlerdir.

Oğuz ve ark. (2019), Keçi Yetiştiren İşletmelerin Yapısal Özellikleri adlı çalışmasında Konya ilinde keçi yetiştiriciliği yapan işletmelerin mevcut ve teknik durumunu belirlemek, bakım ve besleme şartlarını tespit etmek ve yaşanan sorunlara çözüm olabilecek önerilerde bulunmayı amaçlamışlardır. Konya İli Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Proje'sine dahil olan 34 keçi işletmesi ile anket yapmışlardır. Araştırma kapsamındaki işletmelerde, işletme sahiplerinin yaşlarının yaklaşık %56'sının 50 yaş ve üzeri olduğunu ve işletme ortalama yaşı 47.50 olarak saptamışlardır. Araştırmaya dahil olan yetiştiricilerin %2.94'ünün okuma yazma bilmediğini, %97.06'sinin eğitim aldığını ve büyük çoğunluğun (%82.35) ilkokul mezunu olduğunu geriye kalanların ortaokul ve lise mezunu olduklarını saptamışlardır. İşletme sahiplerinin %92.18'i mülk araziye sahip iken, %7.82'si kiralık araziye sahip olduklarını belirlemişlerdir. Araştırmaya dahil olan işletmelerde işletmecilerin %44.12'sinin hayvansal üretim alanında, %67.89'unun ise besleme ve çobanlık konusunda eğitim aldığını saptamışlardır. İşletmelerin %94.12'si sağım yaptığını ve sağım işleminde ise makine kullanmadıklarını tespit etmişlerdir. Yetiştiriciliğin yapıldığı yerlerde elektriğin olmaması, keçilere uygun sağım makinalarının olmaması, elle sağım yapılmasının alışkanlık olması, sağımda kullanılan makinelerin hayvanın sütünde var olan hastalığı belirleyemediği gibi nedenlerden dolayı sağımda makine kullanamadıklarını belirlemişlerdir.

Gökdaı ve Sakarya (2020), Çanakkale ilinde Saanen keçi yetiştiriciliği yapan işletmelerin sosyo-ekonomik yapısını ve mevcut problemlerini ortaya koymak amacıyla ile bir çalışma yapmışlardır. Çalışma sonucunda işletmelerin küçük ölçekli, dağınık yapıda olduğunu, girdi tedariki ve pazarlamadaki sorunların üretim maliyeti arttırdığını, küçük ölçekli işletmelerin pazara ulaşma ve değer fiyatla satamadıklarını bu sebeple tüketicilerin de uygun fiyata tüketim yapması için kooperatiflerin oluşturulması yönünde devlet teşvik ve desteklere ihtiyaç duyulduğunu bildirmiştir.

Zengin (2020), Ankara İli Akkaraman Koyun İşletmelerinde Bakım ve Besleme Koşullarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma adlı tez çalışmasında Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı lkesel Projesi kapsamında yer alan işletmelerin genel özelliklerini ve bakım ve besleme şekillerinin nasıl olduğunu ortaya koymak amacıyla anket çalışması yapmıştır. Aynı zamanda Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı lkesel Projesi'nin etkinliğinin tespitini belirleyebilmek için bazı sorulara yer vermiştir. İşletmecilerin yaşlarının %60'ının 41-50 yaş olduğunu, işletmecilerin %73.33' ilkokul, %20'si lise ve %7'si lisansa kadar eğitimine devam ettiğini tespit etmiştir. İşletmecilerin %53'ünün yeterli arazisi olduğunu tespit etmiştir. Üreticilerin tamamının işletmede kayıt tuttuklarını tespit etmiştir. Halk Elinde Islah Projesinde yer almaları sonucunda kayıt tutma, işletme damızlık özellikleri, kuzu büyüme performanslarını iyi yönde etkilendiğini saptamıştır. İşletmecilerin tamamı Halk Elinde Islah Projesini olumlu bularak devam etmesini istediklerini belirtmişlerdir.

Tatlıyer (2020), Türkiye'nin kıymetli yerli gen kaynaklarından Ankara keçisinin ve tiftik üretiminin, Türkiye'de 1991-2019 yıllarında meydana gelen değişimleri çeşitli regresyon modelleri ile inceleyerek sonuçlarını değerlendirmiştir. Çalışma sonucunda, Kübik regresyon modeline göre Türkiye'de Ankara (tiftik) keçisi sayısının 2020 ile 2021 yıllarında 268321 baş ve 287846 baş ve kırılacak sayısı ise sırasıyla 254307 baş ve 275431 baş, tiftik üretiminin ise 439 ton ve 474 ton olacağını yaptığı analizler sonucunda tahmin ederek ortaya koymuştur. Gelecek yıllarda Türkiye tiftik üretiminde artış yaşansa bile bu artış beklentinin altında kalacağını belirtmiştir.

nal (2021), ankırı ilinde Akkaraman ırkı koyun yetiştiriciliği yapan ve halk elinde küçükbaş hayvan ıslahı projesi kapsamında yer alan işletmeler ile yaptığı çalışmasında; işletmecilerin sosyo-ekonomik ve demografik özelliklerinin belirlenmesi, projede yer almalarının işletmelerinde meydana getirdiği değişiklikleri, proje hakkında görüş ve değerlendirmeleri, mevcut sorunların saptanması ve çözüm önerilerini belirlemeyi amaçlamıştır. Anketlerini tam sayım yöntemine göre 2 alt projede 56 işletme ile yüz yüze görüşme yaparak çalışma materyalini elde etmiştir. İşletmecilerin %75'inin ilkokul mezunu

olduğunu saptamıştır. Islah projesi desteğinin, hayvancılık kaynaklı gelirlerin içinde %7,41'ini kapsadığı tespit etmiştir. Yem fiyatları ve mera sorunu kesinlikle önemli iken verim düşüklüğü az önemli sorun olarak saptanmıştır. İşletmeciler ıslah desteği olmasından memnun olduklarını, verilen desteğin artmasını ifade etmişlerdir. Çankırı ilinde 2011 yılında başlatılan bu ıslah projesi akkaraman ırkında daha kaliteli verimin geliştirilmesi, kaliteli damızlık üretilmesi ve yetiştiricilikten elde edilen kazancın artırılması için büyük önem taşıyan bir politika olduğunu değerlendirmiştir.

3. MATERYAL VE METOT

3.1. Materyal

Bu araştırmanın ana materyalini Ankara ilinde Halk Elinde Ülkesel Hayvan Islahı Projesi kapsamındaki 5 alt projede yer alan Ankara keçisi yetiştiriciliği yapan 61 işletme ile yapılan anket çalışmasından elde edilen birincil veriler oluşturmuştur. Veriler tam sayım yöntemi kullanılarak projeye dahil olan işletme sahipleri ile yüz yüze yapılan görüşmelerden anket yoluyla toplanmıştır. Anket yoluyla toplanan veriler 2022 yılına aittir. Konu ile ilgili daha önceden yapılan bilimsel çalışmalar, kamu ve özel kuruluşlardan elde edilen bilgiler ikincil verileri oluşturmaktadır.

Tablo 3.1. Çalışma Yapılan İlçeler ve İşletme Sayıları

İlçe	İşletme Sayısı
Güdül	17
Ayaş	16
Beypazarı	17
Nallıhan	3
Polatlı	3
Haymana	2
Kızılcahamam	2
Çubuk	1
TOPLAM	61

Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Ülkesel Projesi kapsamında Ankara (Tiftik) Keçisi Alt Projelerinde yer alan işletmeler 8 ilçede bulunmaktadır. Ankara ilinde Ankara Keçisi yetiştiriciliği en çok Güdül, Ayaş, Beypazarı ilçelerinde yoğun olarak yapılmaktadır. Projede yer alan en çok işletmede bu ilçelerdedir. Çalışma yapılan ilçeler ve işletme sayıları Tablo 3.1.'de verilmiştir. Güdül'de 17, Ayaş'ta 16, Beypazarı'nda 17, Nallıhan'da 3, Polatlı'da 3, Haymana'da 2, Kızılcahamam'da 2, Çubuk'ta 1 işletme olmak üzere toplam 61 işletme projede yer almaktadır.

3.2. Metot

Araştırmada, Ankara ilinde Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Ülkesel Projesi kapsamında Ankara (tiftik) keçisi alt projelerinde yer alan yetiştiricilerin sosyo-ekonomik yapılarının belirlenmesi kapsamında, 61 işletme ile görüşülmüştür. Söz konusu işletmeler tam sayım yöntemi ile belirlenmiştir. İncelemeye alınan işletmeler ile survey prosedürü uygulanmıştır. Elde edilen veri seti ile çapraz tablolar oluşturulmuştur. Çapraz tablolar ortaya koyulurken işletme büyüklük gruplarına göre üç grup özelinde ve genel çerçevede toplamlar

üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Oluşturulan gruplardan, 0-715 baş arası birinci grup, 716-1250 baş arası ikinci grup ve 1251 baş işletmeler ise üçüncü grup olarak ifade edilmiştir. İşletme büyüklük grupları belirlenirken ana popülasyonundaki hayvan sayıları sıralanarak kırılmalar dikkate alınmış ve en homojen dağılım konusunda karar verilerek elde edilmiştir (Tablo 3.2).

Tablo 3.2. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Dağılımı

	Küçükbaş Hayvan İşletme Büyüklüğü (adet)			Toplam
	0-715	716-1250	1251-+	
N	20	20	21	61
%	100,00	100,00	100,00	100,00

Çapraz tablolardaki değişkenler üzerinden istatistiki olarak ki-kare testi yapılarak işletme büyüklük grupları arasındaki farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Ki-kare testi, gözlenen değerler ile (GF) ile beklenen değerler (BF) arasındaki farkın anlamlılık durumunu açıklamada kullanılmaktadır (Last, 2001; Dawson ve Trapp, 2001). Hesap edilen değer (χ^2_{hes}), tablo değeri (χ^2_{tab}) ile karşılaştırılır. Eğer,

$$\chi^2_{hes} \geq \chi^2_{tab} \quad (1)$$

ise gruplar arasındaki farklılık red edilmektedir χ^2_{hes} ise şu şekilde belirlenmektedir;

$$\chi^2_{hes} = \sum_{j=1}^c \sum_{i=1}^r \frac{(G_{ij} - B_{ij})^2}{B_{ij}} = \sum_{j=1}^c \sum_{i=1}^r \frac{G_{ij}^2}{B_{ij}} - n \quad (2)$$

İşletme gruplarına göre hayvan varlığı büyükbaş hayvan birimi cinsine dönüştürülmüştür. Bu amaçla, inek 1,00, boğa 1,40, buzağı 0,16, dana 0,50, düve 0,70, koç 0,12, koyun 0,10, kuzu 0,05, teke 0,12, keçi 0,1, çepiç 0,08 ve oğlak için 0,05 katsayıları kullanılmıştır (Erkuş vd., 1995).

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Yetiştiricilere Ait Genel Bilgiler

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre cinsiyetlerinin dağılımı Tablo 4.1’de verilmiştir.

Tablo 4. 1. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Cinsiyet Dağılımı

		Küçükbaş Hayvan İşletme Büyüklüğü (adet)			Toplam
		0-715	716-1250	1251-+	
Erkek	N	20	18	19	57
	%	100,00	90,00	90,50	93,40
Kadın	N	0	2	2	4
	%	0	10,00	9,50	6,60
Toplam	N	20	20	21	61
	%	100,00	100,00	100,00	100,00
		Ki-kare: 2,092	df: 2	P:0,351	

Tablo 4.1 incelendiğinde, birinci gruptaki yetiştiricilerin %100’ünün, ikinci gruptaki yetiştiricilerin %90,00’ının ve üçüncü gruptaki yetiştiricilerin ise %90,50’sinin erkek olduğu belirlenmiştir. Toplamda ise, yetiştiricilerin %93,40’ının erkek ve %6,60’ının kadın olduğu ifade edilebilir.

Şahinli ve ark. (2018) tarafından Ankara ilinde tiftik keçisi yetiştiriciliği yapan 45 işletmede yaptığı çalışmada, işletmeler ortalamasına göre %72,06’nın erkek olduğu, %27,94’ünün ise kadın olduğu görülmüştür. Gökdaı (2019) tarafından Çanakkale İli Saanen Keçi İşletmelerinin Teknik ve Ekonomik Analizi ile ilgili yaptığı çalışmasında, işletme sahiplerinin %91,30’unun erkek, %8,70’inin kadın olduğu görülmüştür. Ünal (2021) Çankırı ilinde Akkaraman ırkı yetiştiriciliği yapan 56 işletme sahibi ile yaptığı çalışmasında %92,86’sı erkek, %7,14’ü ise kadın olduğunu ifade etmiştir.

Yapılan ki-kare analizine göre, işletme büyüklük grupları bakımından yetiştiricilerin cinsiyetlerinin istatistiki olarak farklılık göstermediği söylenebilir.

Tablo 4.2. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Yaşlarının Ortalama Dağılımı

İşletme Büyüklüğü (adet)	Ortalama	Varyans Analizi Sonuçları
0-715	52,85	
716-1250	53,60	
1251-+	53,86	F: 0,043 P: 0,958
Toplam	53,44	

Tablo 4.2 incelendiğinde, yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre yaş ortalaması birinci grupta 52,85, ikinci grupta 53,60 ve üçüncü grupta 53,86'dır. İşletmecilerin yaşlarının 20-81 yaş arasında ve işletmeler ortalaması 53.44' dür. Yetiştiricilerin en büyüğü 82 yaşında, en küçüğü ise 20 yaşındadır. Yapılan benzer çalışmalarda; Gökdaı (2019) işletmecilerin ortalama yaşı 43,64, Daşkiran (2015) yaş ortalamaları Polatlı'da 50.95, Ayaş'ta 47.80, Güdül'de 56.15, Beypazarı'nda 49.29 Nallıhan'da 54.37 olarak, Ünal (2021) İşletmecilerin 25-75 yaş arasında olduğunu ve yaş ortalamasının 50,3 olduğunu bildirmiştir.

Yapılan ANOVA testi sonuçlarına göre, işletme büyüklük grupları bakımından yaş değerlendirmelerinde istatistiki olarak anlamlı bir fark görülmemiştir.

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre medeni durumlarının dağılımı Tablo 4.3'de verilmiştir.

Tablo 4.3. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Medeni Durum Dağılımı

		Küçükbaş Hayvan İşletme Büyüklüğü (adet)			Toplam
		0-715	716-1250	1251-+	
Evli	N	18	20	18	56
	%	90,00	100,00	85,70	91,80
Bekar	N	1	0	1	2
	%	5,00	0,00	4,80	3,30
Ayrılmış	N	1	0	2	3
	%	5,00	0,00	9,6	4,90
Toplam	N	20	20	21	61
	%	100,00	100,00	100,00	100,00
		Ki-kare: 4,098	df: 4	P:0,663	

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre medeni durumlarının dağılımı incelendiğinde, birinci gruptaki yetiştiricilerin %90,00' ının evli, ikinci gruptakilerin tamamının evli ve üçüncü gruptaki yetiştiricilerin %85,70' inin evli olduğu ifade edilebilir. Toplamda ise, yetiştiricilerin %91,80' inin evli, %3,30' unun bekar ve %4,90' ının da ayrılmış olduğu belirlenmiştir.

Daşkiran (2012), Ankara ili 5 ilçesinde 20'şer yetiştirici olmak üzere toplamda 100 Ankara keçisi yetiştiriciliği yapan işletme sahibi ile yaptığı çalışmasında, Polatlı ve Güdül'deki işletmecilerin tamamının evli olduğu, Nallıhan'daki işletmecilerin %94,70'inin, Beypazarı'ndaki işletmecilerin %90,5'inin ve Ayaş'taki işletmecilerin %85,00'inin evli olduğunu belirlemiştir.

Yapılan ki-kare analizine göre ise, işletme büyüklük grupları bakımından yetiştiricilerin medeni durumlarının istatistiki olarak farklılık göstermediği söylenebilir.

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre öğrenim durumlarının dağılımı Tablo 4.4’de verilmiştir.

Tablo 4.4. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Öğrenim Durumu Dağılımı

		Küçükbaş Hayvan İşletme Büyüklüğü (adet)			Toplam
		0-715	716-1250	1251-+	
İlkokul	N	8	11	13	32
	%	40,00	55,00	61,90	52,40
Ortaokul	N	2	5	0	7
	%	10,00	25,00	0,00	11,50
Lise	N	8	4	3	15
	%	40,00	20,00	14,30	24,60
Üniversite	N	2	0	5	7
	%	10,00	0,00	23,80	11,50
Toplam	N	20	20	21	61
	%	100,00	100,00	100,00	100,00
		Ki-kare: 16,362	df: 6	P:0,037**	

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre öğrenim durumu dağılımı incelendiğinde, birinci gruptaki yetiştiricilerin %40,00’inin, ikinci gruptaki yetiştiricilerin %55,00’inin ve üçüncü gruptaki yetiştiricilerin ise %61,90’ı ilkokul mezunu olduğu belirlenmiştir. Birinci gruptaki yetiştiricilerin %10,00’u üniversite mezunu iken üçüncü gruptaki yetiştiricilerin üniversite mezunu olma oranı %23,80’dir. Toplamda ise yetiştiricilerin %52,60’nın ilkokul, %11,50’sinin Ortaokul, %24,60’nın lise ve %11,50’sinin üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir.

Oğuz ve ark. (2019), Konya ilinde keçi yetiştiren işletmelerde yapısal özelliklerinin belirlenmesi için yaptıkları çalışmalarında, işletmecilerin %2.94’ü okur-yazar olmadığı, %82.35’inin ilkokul, %8.82’sinin ortaokul, %5.88’inin lise mezunu olduğunu tespit etmişlerdir.

Gökdağ (2019) Çanakkale ili saanen keçi işletmeleri ile yaptığı çalışmasında işletme sahiplerinin %63,04’ünün ilkokul, %14,13’ünün ortaokul ve lise, %8,69’unun üniversite mezunu olduğunu belirtmiştir.

Karadağ (2018) tarafından koyun yetiştiren üreticiler ile yaptığı çalışmasında, %9,7’si okuma yazma bilmemekte, %64,7’si ise ilkokul düzeyinde, %15,00’inin lise mezunu olduğu belirtilmiştir.

Zengin (2020)’in Ankara ili Akkaraman koyun işletmelerinde yaptığı çalışmasında, işletmecilerin %73.33’ü ilkokul, %20’ si lise ve %7’ si lisans mezunu olduğunu ifade etmiştir.

Yapılan ki-kare analizine göre ise, işletme büyüklük grupları bakımından yetiştiricilerin eğitim durumlarının istatistiki olarak farklılık gösterdiği söylenebilir.

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre sosyal güvence durumu Tablo 4.5’de verilmiştir.

Tablo 4.5. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Sosyal Güvence Durumu

Güvence Şekli		Küçükbaş Hayvan İşletme Büyüklüğü (adet)			Toplam
		0-715	716-1250	1251-+	
Bağ-Kur	N	3	9	14	26
	%	15,00	45,00	66,70	42,60
Emekli	N	9	8	4	21
	%	45,00	40,00	19,00	34,40
SSK	N	6	2	3	11
	%	30,00	10,00	14,30	18,10
Yok	N	2	1	0	3
	%	10,00	5,00	0,00	4,90
Toplam	N	20	20	21	61
	%	100,00	100,00	100,00	100,00
		Ki-kare: 13,907	df: 6	P:0,084***	

Tablo 4.5 incelendiğinde, birinci gruptaki yetiştiricilerin %45,00'inin emekli olduğu, ikinci ve üçüncü gruptaki yetiştiricilerin sırasıyla %45,00'ının ve %66,70'ının Bağ-Kur'lu olduğu belirlenmiştir. Toplamda ise, yetiştiricilerin %42,60'ının Bağ-Kur'lu, %34,40'ının emekli, %18,10'unun SSK'lı olduğu ve %4,90'ının sosyal güvencesinin olmadığı ifade edilebilir.

Daşkiran (2015) Ankara ili tiftik keçisi yetiştiricileri ile yaptığı çalışmada, yetiştiricilerin büyük çoğunluğunun sosyal güvencesinin Bağ-Kur'lu olduğunu ifade etmiştir. Polatlı ilçesindekilerin %75,00'inin Bağ-Kur'lu, %25,00'inin ise emekli olduğu, Gündül ilçesindekilerin %93,80'inin Bağ-Kur'lu Beypazarı ilçesindekilerin tamamının, Nallıhan'daki yetiştiricilerin ise %58,8'inin Bağ-kur'lu, %23,5'inin emekli sandığı ve %17,6'sının ise SSK tipi sosyal güvenceye sahip oldukları belirtilmiştir.

Yapılan ki-kare analizine göre, işletme büyüklük grupları bakımından yetiştiricilerin sosyal güvence durumunda istatistiki olarak farklılık gösterdiği söylenebilir.

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre toplam gelir içerisindeki tarımsal gelir paylarının dağılımı Tablo 4.6'da verilmiştir.

Tablo 4.6. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Toplam Gelir İçerisindeki Tarımsal Gelir Paylarının Dağılımı

Tarımsal Gelirin Payı (%)		Küçükbaş Hayvan İşletme Büyüklüğü (adet)			Toplam
		0-715	716-1250	1251-+	
0-80	N	9	6	6	21
	%	45,00	30,00	28,60	34,40
81-95	N	7	5	4	16
	%	35,00	25,00	19,00	26,20
96-100	N	4	9	11	24
	%	20,00	45,00	52,40	39,30
Toplam	N	20	20	21	61
	%	100,00	100,00	100,00	100,00
		Ki-kare: 4,995	df: 4	P:0,292	

Tablo 4.6 incelendiğinde, birinci gruptaki yetiştiricilerin %45,00' inin %0-80 arası, ikinci gruptaki yetiştiricilerin %45,00' inin %96-100 arası ve üçüncü gruptaki yetiştiricilerin %52,40' ının %96-100 arası oranda toplam gelirlerinin içerisinde tarımsal gelirlerinin paya sahip olduğu belirlenmiştir. Toplamda ise, yetiştiricilerin %39,30' unun toplam gelirlerinin içerisindeki tarımsal gelirlerinin payı %96-100 arası oranda olduğu söylenebilir. Yapılan ki-kare analizine göre, işletme büyüklük grupları bakımından yetiştiricilerin toplam gelir içerisindeki tarımsal gelir oranları bakımından istatistiki olarak farklılık görülmemiştir.

İşletmecilerin %62,70'u tarım dışı gelirlerinin olduğunu, tarım dışı geliri olan işletmecilerin ise %67,56'sının emekli olduğu belirlenmiştir. %37,70'unun ise sadece tarım ve hayvancılık ile uğraştıkları, tarım dışı gelirlerinin olmadığını, geçimlerini bu şekilde devam ettirdikleri söylenebilir.

4.2. İşletmelerin İşletme, Üretim ve Hayvan varlığı

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre işletmelerinde aile bireylerinin çalışma durumu Tablo 4.7'de verilmiştir.

Tablo 4.7. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre İşletmelerinde Aile Bireylerinin Çalışma Durumu

Aile Bireylerinin İşletmede Çalışma Durumu		Küçükbaş Hayvan İşletme Büyüklüğü (adet)			Toplam
		0-715	716-1250	1251-+	
Çalışıyor	N	14	17	16	47
	%	70,00	85,00	76,20	77,00
Çalışmıyor	N	6	3	5	14
	%	30,00	15,00	23,80	23,00
Toplam	N	20	20	21	61
	%	100,00	100,00	100,00	100,00
		Ki-kare: 1,286	df: 2	P:0,526	

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre işletmelerinde aile bireylerinin çalışma durumlarının dağılımı incelendiğinde, birinci gruptaki yetiştiricilerin %70,00' inin, ikinci gruptakilerin %85,00' inin ve üçüncü gruptaki yetiştiricilerin %76,20' sinin işletmelerinde aile bireylerinin çalıştığı ifade edilebilir. Toplamda ise, yetiştiricilerin %77,00' sinin işletmesinde aile bireylerinin çalıştığı, %23,00' ünün ise işletmesinde aile bireylerinin çalışmadığı belirlenmiştir. İşletmede çalışan aile nüfusu ortalaması 3,04'dür. Yapılan ki-kare analizine göre ise, işletme büyüklük grupları bakımından yetiştiricilerin aile işletmesi durumlarının istatistiki olarak farklılık göstermediği söylenebilir.

Yapılan benzer bir çalışmada incelenen işletmelerin %79,35’inde aile işgücünün hâkim olduğu görülmüştür (Gökdaı, 2019).

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre işletmelerinde bitkisel üretim faaliyeti gerçekleştirme durumu Tablo 4.8 ‘de verilmiştir.

Tablo 4.8. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre İşletmelerinde Bitkisel Üretim Faaliyeti Gerçekleştirme Durumu

		Küçükbaş Hayvan İşletme Büyüklüğü (adet)			Toplam
		0-715	716-1250	1251-+	
Evet	N	11	13	20	44
	%	55,00	65,00	95,20	72,10
Hayır	N	9	7	1	17
	%	45,00	35,00	4,80	27,90
Toplam	N	20	20	21	61
	%	100,00	100,00	100,00	100,00
		Ki-kare: 9,004	df: 2	P:0,011**	

Tablo 4.8 incelendiğinde, birinci gruptaki yetiştiricilerin %55,00’ inin, ikinci gruptaki yetiştiricilerin %65,00’ inin ve üçüncü gruptaki yetiştiricilerin ise %95,20’sinin işletmelerinde bitkisel üretim faaliyeti gerçekleştirdiği belirlenmiştir. Toplamda ise, yetiştiricilerin %72,10’ unun bitkisel üretim faaliyeti gerçekleştirdiği ve %27,90’ unun bitkisel üretim faaliyeti gerçekleştirmediği ifade edilebilir.

İşletmelerinde bitkisel üretimle uğraşan işletmelerin %47,54’ü buğday ve arpa yetiştirmektedir. Buğday ve arpa yetiştiren işletmelerin % 75,86’sının kullanım amacı işletme ihtiyaçlarını karşılamak iken % 10,34’ü hem işletme içinde kullanım hem de satmak için, %13,80’i sadece satmak için yetiştirmektedir.

Yapılan ki-kare analizine göre, işletme büyüklük grupları bakımından yetiştiricilerin işletmelerinde bitkisel üretim faaliyeti gerçekleştirme durumları arasında istatistiki olarak farklılık gösterdiği söylenebilir.

Oğuz ve ark. (2019) yaptıkları çalışmalarında, işletmelerin %29,41’inin düzenli olarak bitkisel üretim yaptığını, %70.59’unun yapmadığını belirtmişlerdir.

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre bitkisel üretim faaliyeti sürelerinin dağılımı Tablo 4.9’de verilmiştir.

Tablo 4.9. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Bitkisel Üretim Faaliyeti Deneyim Süresi (yıl)

Deneyim Süresi (yıl)		Küçükbaş Hayvan İşletme Büyüklüğü (adet)			Toplam
		0-715	716-1250	1251-+	
0-10	N	8	8	3	19
	%	40,00	40,00	14,30	31,10
11-30	N	6	4	5	15
	%	30,00	20,00	23,80	24,60
31-+	N	6	8	13	27
	%	30,00	40,00	61,90	44,30
Toplam	N	20	20	21	61
	%	100,00	100,00	100,00	100,00
		Ki-kare: 5,816	df: 4	P:0,213	

Tablo 4.9 incelendiğinde, birinci gruptaki yetiştiricilerin %40' ının 0-10 yıl arası, ikinci gruptaki yetiştiricilerin %40' ının 0-10 yıl arası ve 31-+ yıl ve üçüncü gruptaki üreticilerin %61,90' ının 31-+ yıl bitkisel üretim faaliyetinde deneyimlerinin olduğu görülmüştür. Toplamda ise, yetiştiricilerin %44,30' unun 31-+ yıl bitkisel üretim faaliyetinde deneyimine sahip olduğu belirlenmiştir.

Oğuz ve ark. (2019) yaptıkları çalışmalarında, bitkisel üretim yapan işletmelerin %72,55'inin 11 ile 30 yıldır, %27,42'sinin ise 31-+ yıldır bitkisel üretim yaptıklarını tespit etmişlerdir.

Yapılan ki-kare analizine göre, işletme büyüklük grupları bakımından üreticilerin bitkisel üretim faaliyetinde bulunma süreleri istatistiki olarak farklılık göstermemiştir.

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre hayvancılık faaliyetleri sürelerinin dağılımı Tablo 4.10'da verilmiştir.

Tablo 4.10. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Hayvancılık Faaliyeti Deneyimi Süresi (yıl)

Deneyim Süresi (yıl)		Küçükbaş Hayvan İşletme Büyüklüğü (adet)			Toplam
		0-715	716-1250	1251-+	
0-20	N	8	4	3	15
	%	40,00	20,00	14,30	24,60
21-40	N	7	8	13	28
	%	35,00	40,00	61,90	45,90
41-+	N	5	8	5	18
	%	25,00	40,00	23,80	29,50
Toplam	N	20	20	21	61
	%	100,00	100,00	100,00	100,00
		Ki-kare: 5,966	df: 4	P:0,202	

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre hayvancılık faaliyeti deneyim süreleri incelendiğinde, birinci gruptakilerin %40' ının 0-20 yıl arası, ikinci gruptakilerin %40' ının 21-40 yıl arası ve 41-+ yıl ve üçüncü gruptakilerin %61,90' ının 21-40 yıl arası hayvancılık faaliyetinde deneyimleri bulundukları belirlenmiştir. Toplamda ise, yetiştiricilerin %45,90'ının 21-40 yıl arası sürede hayvancılık faaliyeti yaptıkları söylenebilir.

Özdemir (2009) tarafından Ankara keçisi yetiştiriciliği yapan tarım işletmeleri ile yaptığı çalışmasına 33.31±1.27 yıldır hayvancılık ile uğraştıklarını saptamıştır. Ayrıca çalışmasındaki işletmecilerin 32.45±1.29 yıldır Ankara keçisi yetiştiriciliği ile uğraştıklarını belirtmiştir.

Yapılan ki-kare analizi sonuçlarına göre, işletme büyüklük grupları bakımından hayvancılık faaliyet süreleri istatistiki olarak farklılık göstermemiştir.

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre çoban çalıştırma durumu Tablo 4.11'de verilmiştir.

Tablo 4.11. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Çoban Çalışma Durumu

		Küçükbaş Hayvan İşletme Büyüklüğü (adet)			Toplam
		0-715	716-1250	1251-+	
Çoban Çalıştıran	N	16	17	20	53
	%	80,00	85,00	95,20	86,90
Çoban Çalıştırmayan	N	4	3	1	8
	%	20,00	15,00	4,80	13,10
Toplam	N	20	20	21	61
	%	100,00	100,00	100,00	100,00
		Ki-kare: 2,180	df: 2	P:0,336	

Tablo 4.11 incelendiğinde, birinci gruptaki yetiştiricilerin %80' inin, ikinci gruptaki yetiştiricilerin %85' inin ve üçüncü gruptaki yetiştiricilerin ise %95,20'sinin çoban çalıştırdığı belirlenmiştir. Toplamda ise, yetiştiricilerin %86,90'ının çoban çalıştırdığını ve %13,10' unun dışarıdan ücretli çoban çalıştırmadığı ifade edilebilir.

Çoban ihtiyaçlarını işletmelerin %8,20'si sadece aile içinden, %49,18'i ise sadece yabancı uyruklu göçmenlerden, %22,95'i aile ve yabancılardan, %6,55'i yabancı ve köy içinden, %6,55'i dışarıdan karşıladıklarını belirtmişlerdir.

Özdemir (2009) yaptığı çalışma sonucunda, işletmelerin çoban teminini %46.86'sının çoban teminini aileden çobanı olduğunu, %29.14'ünün ücretli çoban çalıştırdığı ve %24'ünün ise hem aileden hem de ücretli çoban çalıştırdıkları belirtilmiştir. Ceyhan ve ark., (2015) Niğde ili keçi yetiştiriciliği yapan işletmeler ile yaptığı çalışmalarında işletmelerin %73,7'sinin aile

içinden, %26,3'ünün dışardan, %7,9'unun köy içinden, %13,2'sinin yakın köyden ve %5,2'sinin de başka ilden çoban ihtiyacını karşıladıklarını tespit edilmiştir.

Oğuz ve ark. (2019) keçi işletmelerinde %72,46'sının aile içinden, %27,54'ünün ise dışarıdan ücretle çoban temini karşıladıkları ifade edilmiştir.

Yapılan ki-kare analizine göre, işletme büyüklük grupları bakımından yetiştiricilerin çoban çalıştırma durumlarının istatistiki olarak farklılık göstermediği söylenebilir.

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre işletmelerde hayvan varlığı Tablo 4.12'de verilmiştir.

Tablo 4.12. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre İşletmelerde BBHB Cinsinden Hayvan Varlığı

Hayvan Cinsi	İşletme Büyüklüğü								Varyans Analiz Sonuçları	
	0-715		716-1250		1251-+		İşletmeler Ortalaması			
	Baş	BBHB	Baş	BBHB	Baş	BBHB	Baş	BBHB	F	P
Oğlak	121,58	6,08	233,00	11,65	456,52	22,83	275,95	13,80	19,676	0,000
Çebiç	78,50	6,28	126,00	10,08	300,95	24,08	170,66	13,65	20,719	0,000
Teke	17,80	2,14	74,55	8,95	105,71	12,69	66,67	8,00	9,188	0,000
Keçi	220,10	22,01	511,00	51,10	734,57	73,46	492,59	49,26	71,217	0,000
Kuzu	28,67	1,43	57,50	2,88	163,73	8,19	105,14	5,26	3,261	0,055
Koyun	104,82	10,48	110,00	11,00	320,59	32,06	210,66	21,07	3,375	0,047
Koç	4,20	0,50	5,00	0,60	13,44	1,61	9,23	1,11	3,632	0,040
Buzağı	4,40	0,70	1,50	0,24	4,50	0,72	3,91	0,63	0,741	0,507
Dana	3,50	1,75	1,00	0,50	3,75	1,88	3,29	1,65	0,489	0,645
Düve	4,00	2,80	5,00	3,50	3,50	2,45	4,00	2,80	0,134	0,877
Tosun	2,00	2,00	7,00	7,00	-	-	4,50	4,50	1,563	0,338
İnek	6,75	6,75	6,00	6,00	6,60	6,60	6,50	6,50	0,019	0,981
Toplam Küçükbaş	504,55	48,92	995,55	96,25	1.984,48	174,90	1.175,02	112,14	44,324	-
Toplam Büyükbaş	3,60	14,00	2,30	17,24	3,81	11,65	3,25	16,07	0,226	0,80

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre BBHB cinsinden hayvan varlığı incelendiğinde 0-715 baş hayvan varlığına sahip birinci grupta toplam küçükbaş hayvan varlığı 48,92 BBHB ve büyükbaş hayvan varlığı ise 14,00 BBHB' dir. 716-1250 baş hayvan varlığına sahip ikinci grupta küçükbaş hayvan varlığı 96,25 BBHB ve büyükbaş hayvan varlığı 17,24 BBHB'dir. 1251-+ baş hayvan varlığına sahip üçüncü grupta küçükbaş hayvan varlığı 174,90 BBHB ve büyükbaş hayvan varlığı 11,65 BBHB'dir. İşletme başına ortalama 112,14 BBHB küçükbaş hayvan varlığı, 16,07 BBHB büyükbaş hayvan varlığı tespit edilmiştir. Toplam küçükbaş hayvan varlığı ortalaması 1.175,02 baştır.

İşletmelerin tamamı keçi yetiştiriciliği yapmakta olup sadece keçi yetiştirenlerin oranı %36,06'dır. Keçi yetiştiriciliğinin yanında işletmelerin %57,37'si koyun, %24,59 'u ise büyükbaş hayvan varlığına sahiptir. Koyun varlığına sahip işletmelerin %68,57'si sadece koyun, %31,42'sinin ise koyun ile birlikte büyükbaş hayvanı bulunmaktadır. Koyun varlığına sahip olmayıp, keçi varlığının yanında büyükbaş hayvanı olan işletme sayısı 4'dür. Büyükbaş hayvan bakan işletmeler süt ve süt ürünleri ihtiyaçlarını karşılamak için, elde ettikleri ürünlerin pazar değeri olduğu için yetiştirmekte olduklarını ifade etmişlerdir.

Yetiştiricilik ile ilgili genel bilgileri kapsayan yetiştiricilik amacı, ağıl tipi, mera kullanma durumu, kesif yem verme durumu ve kesif yem verme zamanı, kesif yem ve kaba yem temini, damızlık temini Tablo 4.13'de verilmiştir.

Tablo 4.13. Yetiştiricilerin Üretime Ait Genel Bilgiler

Yetiştiricilik İle İlgili Genel Bilgiler			Toplam
Yetiştirmesinde Asıl Amaç	Tiftik	N	6
		%	9,84
	Tiftik + Et	N	25
		%	40,98
	Tiftik + Et + Damızlık	N	24
		%	39,34
	Tiftik + Damızlık	N	6
		%	9,84
Ağıl Tipi	Kapalı	N	18
		%	29,51
	Yarı Açık	N	21
		%	34,43
	Kapalı + Yarı Açık	N	22
		%	36,07
Mera Kullanımı	Total	N	61
		%	100
Kesif Yem	Kesif Yem Veren	N	53
		%	86,89
	Kesif Yem Vermeyen	N	8
		%	13,11
Kesif Yem Verme Zamanı	Aralık- Ocak-Şubat-Mart	N	11
		%	18,03
	Ocak-Şubat-Mart	N	15
		%	24,59
	Ocak-Şubat-Mart-Nisan	N	18
		%	29,51
	Ocak- Şubat	N	2
		%	3,28
	Şubat- Mart	N	3
		%	4,92
	Mart- Nisan	N	4

Yetiştiricilik İle İlgili Genel Bilgiler		Toplam	
Kesif Yem + Kaba Yem) Yem Temini		%	6,56
	Kendi İşletmesinden	N	3
		%	4,92
	Dışarıdan Satın Alarak	N	6
		%	9,84
	Kendi işletmesi + Satın alarak	N	44
Damızlık Temini		%	72,13
	Kendi İşletmesinden	N	50
		%	81,97
	Projeden Dışarıdan	N	4
		%	6,56
	Kendi işletmesi + Projeden Dışarıdan	N	7
		%	11,48

Tablo incelendiğinde; Ankara (tiftik) keçisi yetiştiriciliğinde asıl amaçlarının yetiştiricilerin %40,98'inin tiftiği ve eti için, %39,34'ünün tiftik, et ve damızlık için olduğu tespit edilmiştir. Ağılların %29,51'inin kapalı, 34,43'unun yarı açık olduğu ve büyük oranda % %36,07'sinin ise hem kapalı hem de yarı açık bir şekilde olduğu tespit edilmiştir. İşletmecilerin tamamı merayı kullanmaktadırlar. %86,89'unun kesif yem verdiği, %13,11'inin vermediği belirlenmiştir. Kesif yem verenlerin verme zamanı daha çok doğum ve kış aylarının olduğu %29,51'i ocak-nisan ayları arasında, %24,59'u ocak-mart ayları arasındadır. Yem teminlerini işletmelerin %4,92'i sadece kendi işletmesinden, %9,84'ü sadece dışarıdan satın alarak karşılarken, %72,13'ü hem kendi işletmesinden hem de dışarıdan yem satın alarak yem ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Damızlık teminini proje kapsamında kendi işletmesinden karşılamakta olup, yeterli hayvan varlığına sahip olmadığı zaman damızlık ihtiyaçlarını yine proje kapsamındaki alt projelerde yer alan işletmelerden karşılamaktadır. %81,97'si kendi işletmesinden, %11,48'i hem kendi işletmesi içinden hem de projede kapsamında yer alan başka işletmelerden proje lideri ve proje teknik elemanın seçeceği damızlıkları satın alarak damızlık ihtiyacını karşılamaktadır.

Daşkiran (2015) Ankara ili tiftik keçisi yetiştiren işletmelerle yaptığı çalışmasında, Polatlı, Ayaş, Güdül ilçelerinde işletmelerin tamamı kesif yem verirken Beypazarı'nda %33.30, Nallıhan'daki işletmelerin 10.50'u kesif yem vermemektedir. Kesif yem verme zamanı aralık-mart ayları arasında Güdül ilçesindeki işletmelerin %93,8'i Polatlı, Beypazarı ve Nallıhan ilçelerinde işletmelerin %50.00'sinden fazlası vermektedir. Ayaş ilçesinde işletmelerin %75'i ocak ve şubat aylarında kesif yem vermektedir. Kesif yem ihtiyacını Polatlı ilçesindeki işletmelerin %20'si sadece satın alırken, %80'i hem kendi üretip hem de satın almaktadır. Ayaş

ilçesindeki işletmelerin %35'i işletme içinden sağlarken %60'ı hem kendi hem de satın alarak yem ihtiyacını karşılamaktadır.

Özdemir (2009) tiftik keçisi yetiştiricileri ile yaptığı çalışmada, incelenen işletmelerin %50.94'ü sadece kesif yem kullanmakta, %49.06'sı ise kesif yem + kaba yem kullanılmaktadır.

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre elde ettikleri tiftiğe ilişkin bazı bilgiler Tablo 4.14'de verilmiştir.

Tablo 4.14. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Elde Ettikleri Tiftiğe İlişkin Bazı Bilgiler

Elde Edilen Tiftiğe İlişkin Bazı Bilgiler	0-715	716-1250	1251+	Toplam	Varyans Analizi Sonuçları	
	Ortalama	Ortalama	Ortalama	Ortalama	F	P
Kırkılan hayvan sayısı	389,40	767,05	1.232,55	796,33	52,345	0,00*
Oğlak tiftik	119,79	231,68	633,68	328,39	10,603	0,00*
Ana mal tiftik	398,95	927,90	1.588,60	971,82	43,773	0,00*
Tali tiftik	17,50	27,50	53,00	33,31	2,47	0,123
Elde edilen toplam tiftik miktar	507,37	1.188,50	2.216,50	1.317,63	33,214	0,00*
Ortalama Tiftik verimi	1,30	1,55	1,80	1,65		

Tablo 4.14 incelendiğinde, Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre işletmelerinde kırkılan hayvan sayısı birinci grupta 389,40 baş, ikinci grupta 737,05 baş ve üçüncü grupta 1232,55 baştır. İşletmeler ortalamasına göre kırkılan hayvan sayısı ortalaması 796,33'baştır. Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre işletmelerinde elde edilen tiftik miktarı ortalaması birinci grupta 507,37 kg, ikinci grupta 1.188,60 kg ve üçüncü grupta ise 2.216,50 kg'dır. İşletmeler ortalamasına göre elde edilen toplam tiftik miktarı ortalaması 1.317,63 kg'dır. Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre işletmelerinde kırkılan hayvan sayısı ve tiftik miktarları işletme büyüklüğünün artmasına bağlı olarak arttığı görülmüştür. Yapılan ANOVA testi sonuçlarına göre, kırkılan hayvan sayısı, oğlak tiftiği, ana mal tiftiği ve elde edilen toplam tiftik miktarı işletme büyüklük grupları bakımından istatistiksel olarak anlamlı görülmüştür.

Yetiştiricilerin tamamı bir ve birden fazla kooperatif ve odalara üyeliklerinin olduğu yapılan çalışma sonucunda belirlenmiştir. Bir kişi 3,21 adet örgüte üyedir.

Şahinli ve ark. (2018) Ankara ilinde yaptıkları çalışma sonucunda, incelenen birinci gruptaki işletmelerin %88.24'ü, ikinci gruptaki işletmelerin ise %72.73'ü bir kooperatife üyeliklerinin olduğunu ifade etmiştir.

4.3. İşletmelerin Örgütlenme ve Pazarlama Yapısı

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına kooperatiflere üyelik durumları Tablo 4.15’de verilmiştir.

Tablo 4.15. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Kooperatiflere Üyelik Durumları

Üyelik Durumu		Küçükbaş Hayvan İşletme Büyüklüğü (adet)			Toplam	
		0-715	716-1250	1251-+		
Ziraat Odası	Üye	N	13	15	17	45
		%	65	75	81	73,8
	Üye Değil	N	7	5	4	16
		%	35	25	19	26,2
Tarım Kredi	Üye	N	10	10	14	34
		%	50	50	66,7	55,7
	Üye Değil	N	10	10	7	27
		%	50	50	33,3	44,3
Tiftikbirlik	Üye	N	18	20	18	56
		%	90	100	85,7	91,8
	Üye Değil	N	2	0	3	5
		%	10	0	14,3	8,2
Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği	Üye	N	20	20	21	61
		%	100	100	100	100

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre ziraat odalarına üyelik durumu incelendiğinde, birinci gruptaki yetiştiricilerin %65’ inin, ikinci gruptakilerin %75’ inin, üçüncü gruptakilerin ise %81,90’ inin ziraat odalarına üyesi olduğu belirlenmiştir. Toplamda ise, yetiştiricilerin %73,80’ inin ziraat odasına üye olduğu ve %26,20’ sinin üyeliğinin bulunmadığı ifade edilebilir.

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre tarım krediye üyelik durumları incelendiğinde, birinci ve ikinci gruptaki yetiştiricilerin %50’ sinin, tarım krediye üyeliği olduğu, üçüncü gruptaki yetiştiricilerin ise %66,70’ inin tarım krediye üyelikleri bulunduğu belirlenmiştir. Toplamda ise, yetiştiricilerin %55,70’ inin tarım krediye üye oldukları, %44,60’ inin üye olmadıkları ifade edilebilir.

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre tiftikbirliğine üyelik durumu dağılımı incelendiğinde, birinci gruptaki yetiştiricilerin %90’ ı, ikinci gruptakilerin tamamı ve üçüncü gruptakilerin ise %85,70’ inin tiftik birliğine üye olduğu belirlenmiştir. Toplamda ise, yetiştiricilerin %91,80’ inin tiftik birliğine üyeliği bulunurken %8,20’ sinin üyeliğinin bulunmadığı ifade edilebilir.

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre ADKKYB’ne üyelik durumları incelendiğinde, yetiştiricilerin tamamının üye olduğu belirlenmiştir.

Özdemir (2009) iller genelinde incelediği çalışmasında, işletmelerin %98.29'unun tarımsal bir örgüte üye olduğunu, örgüte üye olan işletmelerin de %78,49'unun sadece tiftikbirliğine üye olduğunu tespit etmiştir.

Şahinli vd. (2018) Ankara ilinde tiftik keçisi yetiştiricileri ile yaptıkları çalışmalarında, inceledikleri birinci gruptaki üreticilerin %63.16'sının, ikinci gruptaki üreticilerin %63.64'ünün tiftikbirliğine üyeliği bulunmaktadır. Birinci gruptaki üreticilerin %31.58'i, ikinci gruptaki üreticilerin %18.18'i ise TÜDKİİYEB'e üyedir.

Yetiştirici kırkım sonrasında elde edilen tiftiği aracı, tiftikbirli, DKKYB, doğrudan ve tüccara satmak üzere 4 farklı kanal ile pazarlamaktadır.

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre elde ettikleri tiftiklerini pazarlama kanalları Tablo 4.16'da verilmiştir.

Tablo 4.16. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Elde Ettikleri Tiftiklerini Pazarlama Kanalları

Pazarlama Kanalları	Küçükbaş Hayvan İşletme Büyüklüğü (adet)			Toplam
		0-715	716-1250	1251-+
Aracı	N	3	2	0
	%	15,00	10,00	0,00
Tiftikbirlik	N	2	3	6
	%	10,00	15,00	28,60
Doğrudan	N	2	7	6
	%	5,00	35,00	28,60
Kooperatif	N	11	6	7
	%	55,00	30,00	33,40
Tüccar	N	2	2	2
	%	10,00	10,00	9,50
Toplam	N	20	20	21
	%	100,00	100,00	100,00
Ki-kare: 17,587		df: 8	P:0,226	

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre elde ettikleri tiftiği pazarlama kanalları incelendiğinde, birinci gruptaki yetiştiricilerin %55' i, ikinci gruptakilerin %30'u ve üçüncü gruptakilerin ise %33,40'ı kooperatif kanalıyla ürünlerini pazarladığı belirlenmiştir. Toplamda ise, yetiştiricilerin %8,20'i aracı kanalıyla, %18'i tiftikbirlik kanalıyla, %24,50'si doğrudan satış yaptıkları, %39,40' kooperatif kanalıyla ve %9,80'i tüccar kanalıyla elde ettikleri tiftikleri pazarladıkları ifade edilebilir.

Özdemir (2009) iller genelinde yaptığı çalışmasında, tiftik pazarlanmasını işletmelerin %96'sı tiftikbirliğine, %3.43'ü aracıya satmakta ve %0,57'si de doğrudan kendisinin pazarladığını ortaya koymuştur.

Şahinli ve ark. (2018) Ankara ilinde yaptıkları çalışmalarında üreticilerin elde ettikleri tiftikleri birinci gruptaki üreticilerin %35.00'ı tiftikbirlik kanalı ile pazarlamakta, %25.5'si kooperatifler kanalı ile, %25.00'ı ise doğrudan ürünlerini pazarlamaktadır. İkinci gruptaki üreticilerin ise %41.67'si ürünlerini doğrudan pazarlamakta, %25.00'ı kooperatif yoluyla, %16,672si ise tiftikbirlik kanalı ile elde ettikleri tiftikleri pazarlamakta olduklarını belirtmişlerdir.

Yapılan ki-kare analizine göre, işletme büyüklük grupları bakımından tiftik pazarlama kanalları istatistiki olarak farklılık göstermediği söylenebilir.

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre tiftik pazarlama memnuniyet durumu dağılımı Tablo 4.17'de verilmiştir.

Tablo 4.17. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Tiftik Pazarlama Memnuniyet Durumu Dağılımı

		Küçükbaş Hayvan İşletme Büyüklüğü (adet)			Toplam
		0-715	716-1250	1251-+	
Memnun	N	14	14	14	42
	%	70,00	70,00	61,90	68,80
Memnun Değil	N	6	6	7	19
	%	30,00	30,00	33,30	31,10
Toplam	N	20	20	21	61
	%	100,00	100,00	100,00	100,00
		Ki-kare: 2,088	df: 2	P:0,720	

Tablo 4.17 incelendiğinde, birinci ve ikinci gruptaki yetiştiricilerin %70,00' inin, üçüncü gruptaki yetiştiricilerin ise %61,90' ının tiftik pazarlama kanallarından memnun oldukları belirlenmiştir. Toplamda ise, yetiştiricilerin %68,80' inin tiftik pazarlama kanallarından memnun olduğu, %44,60'ının tiftik pazarlama kanallarından memnun olmadığı ifade edilebilir. Yapılan ki-kare analizine göre, işletme büyüklük grupları bakımından yetiştiricilerin tiftik pazarlama memnuniyet durumu istatistiki olarak farklılık göstermediği söylenebilir.

Şahinli ve ark. (2018) Ankara ili tiftik keçisi yetiştiricileriyle yaptıkları çalışmasında, incelenen birinci gruptaki üreticilerin %44.12'sinin ve ikinci gruptaki üreticilerin %63.64'ünün pazarlama imkânlarından memnun olduğunu ifade etmişlerdir.

4.4. İşletmelerin Küçükbaş Yetiştiriciliğine Yönelik Eğitim Alma Durumu ve Yetiştiricilik, Islah, Seleksiyon ile ilgili Bilgi Edinme Yolları

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre küçükbaş ile ilgili yetiştiricilik eğitimi alma durumları dağılımı Tablo 4.18’de verilmiştir.

Tablo 4.18. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Küçükbaş İle İlgili Yetiştiricilik Eğitimi Alma Durumları

		Küçükbaş Hayvan İşletme Büyüklüğü (adet)			Toplam
		0-715	716-1250	1251-+	
Evet	N	14	14	13	41
	%	70,00	70,00	61,90	67,20
Hayır	N	6	6	8	20
	%	30,00	30,00	38,10	32,80
Toplam	N	20	20	21	61
	%	100,00	100,00	100,00	100,00
		Ki-kare: 0,410	df: 2	P:0,815	

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre küçükbaş hayvancılık eğitimi alma durumu incelendiğinde, birinci ve ikinci gruptaki yetiştiricilerin %70’ inin eğitim aldığını ve üçüncü gruptaki yetiştiricilerin %61,90’ının eğitim aldığı ifade edilebilir. Toplamda ise, yetiştiricilerin %67,20’ sinin eğitim aldığını, %32,80’ inin eğitim almadığı belirlenmiştir. Eğitim alanların %75,60’ı çobanlık, sürü yönetimi konularında eğitim aldığını, %24,40’ının hayvancılığa yönelik yetiştiricilik konusunda eğitim aldığı belirlenmiştir. Yapılan ki-kare analizine göre ise, işletme büyüklük grupları bakımından yetiştiricilerin küçükbaş hayvancılık eğitimi alma durumlarının istatistiki olarak farklılık göstermediği söylenebilir.

Oğuz ve ark. (2019) Konya ili keçi yetiştiren işletmeler ile yaptığı çalışmasında, işletmelerin %44,12’sinin hayvansal üretim eğitimi aldığını, %55,88’inin ise hayvansal üretim eğitimi almadığını belirtmişlerdir. İşletmecilerin çoğunlukla %67.89’unun besleme ve çobanlık eğitimi aldıklarını tespit etmişlerdir.

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre bilgi edinme yolları Tablo 4.19’da verilmiştir.

Tablo 4.19. Yetiştiricilerin Hayvancılık Faaliyetleriyle İlgili Bilgi Edinme Yolları

		İlçe Müdürlüğü	Ziraat Müh / Veteriner	Diğer Üreticiler	Koop ve Birlikler	PTE Lider	Üniversite	TV	İnternet
Evet	N	25	6	20	44	61	3	23	19
	%	41,00	9,80	32,80	72,20	100,00	4,90	37,70	31,15
Hayır	N	36	55	41	17	-	58	38	42
	%	59,00	90,20	67,20	27,90	-	95,10	62,30	68,85
Toplam	N	61	61	61	61	61	61	61	61
	%	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Araştırmaya katılan yetiştiricilerin hayvancılık faaliyetleriyle ilgili bilgi edinme yolları değerlendirildiğinde, %72,20 kooperatif ve birlikler ile tamamının PTE ve liderinden bilgi edinmeyi tercih ettikleri ön plana çıkmaktadır. İlçe müdürlüğü, ziraat mühendisi, diğer üreticiler, üniversiteler, TV ve internet gibi kaynaklardan da yararlansalar bile kooperatif/birlikler ve PTE liderine göre nispeten daha düşük bir düzeyde olduğu ifade edilebilir.

Özdemir (2009) yaptığı çalışmasında, yetiştiricilerin %82,29'unun geleneksel bilgilerinden, %2,86'nın Tarım İl ve İlçe Müdürlüğünden, %10,29'unun geleneksel bilgiyle birlikte Tarım İl ve İlçe Müdürlüğünden, %3,43'ü de araştırma kurumlarından bilgi edindiğini belirtmiştir.

4.5. İşletmelerin Küçükbaşa Yönelik Desteklerden Faydalanma Durumu

Küçükbaşa yönelik anaç koyun keçi desteği, anaç tiftik keçileri için ilave destek ödemesi, tiftik üretimi desteği ve küpe desteğinden işletmelerin tamamı faydalanmaktadır. Sürü yöneticisi istihdam desteği alanlar işletme büyüklüklerine göre farklılık göstermektedir.

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre küçükbaşa yönelik desteklerden faydalanma durumu Tablo 4.20'de verilmiştir.

Tablo 4.20. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Küçükbaşa Yönelik Desteklerden Faydalanma Durumları

Destekler		Küçükbaş Hayvan İşletme Büyüklüğü (adet)				Toplam
		0-715	716-1250	1251-+		
Anaç Koyun-Keçi Desteği + Anaç Tiftik Keçisi ilave	Evet	N	20	20	21	61
		%	100	100	100	100
Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Desteği	Evet	N	20	20	21	61
		%	100	100	100	100
Tiftik Üretimi Desteği	Evet	N	20	20	21	61
		%	100	100	100	100
Sürü Yöneticisi İstihdam Desteği	Evet	N	2	5	9	16
		%	10,00	25,00	42,90	26,20
	Hayır	N	18	15	12	45
		%	90,00	75,00	57,10	73,80
	Toplam	N	20	20	21	61
		%	100,00	100,00	100,00	100,00
Ki-kare: 5,739		df: 2	P:0,057***			

Tablo 4.20 incelendiğinde, Anaç Koyun-Keçi Desteği, Anaç Tiftik Keçisi ilave Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Desteği ve Tiftik Üretimi Desteğinden yetiştiricilerin tamamı faydalanmaktadır. Birinci gruptaki yetiştiricilerin %90' ının, ve ikinci gruptaki yetiştiricilerin %70'inin ve üçüncü gruptaki yetiştiricilerin ise %57,10' unun sürü yöneticisi istihdam desteğinden faydalanmadıkları belirlenmiştir. Toplamda ise, yetiştiricilerin %26,20'sinin sürü yöneticisi istihdam desteğinden faydalandığı, %73,80' inin bu destekten faydalanmadığı ifade edilebilir. Yapılan ki-kare analizine göre, işletme büyüklük grupları bakımından yetiştiricilerin sürü yöneticisi istihdam desteğinden faydalanma durumu istatistiki olarak farklılık gösterdiği söylenebilir.

Şahinli ve ark. (2018) Ankara ili tiftik keçisi yetiştiricileriyle yaptıkları çalışmada, işletmelerin en çok yararlandıkları desteğin küpe ve tiftik desteği olduğunu tespit etmişlerdir. İncelenen 1. Gruptaki işletmelerin %41.46'sı tiftik desteğinden faydalanırken, 2. Gruptaki işletmelerin %42.31'ünün faydalandığını saptamışlardır. Hayvan gen kaynaklarının korunması ve geliştirilmesi desteğinden 1. Gruptakilerin %3,66'ünün, 2. Gruptakilerin 3,85'i faydalandığını tespit etmişlerdir.

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre küçükbaş hayvancılık desteklerinin beklentiyi karşılama durumu Tablo 1.21'de verilmiştir.

Tablo 4.21. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Küçükbaş Hayvancılık Desteklerinin Beklentiyi Karşılama Durumu

		Küçükbaş Hayvan İşletme Büyüklüğü (adet)			Toplam
		0-715	716-1250	1251-+	
Karşılamamıştır	N	18	14	17	49
	%	90,00	70,00	81,00	80,30
Karşılamaya Yakın Olmuştur	N	1	5	4	10
	%	5,00	25,00	19,00	16,40
Karşılamıştır	N	1	1	0	2
	%	5,00	5,00	0,00	3,30
Toplam	N	20	20	21	61
	%	100,00	100,00	100,00	100,00
Ki-kare: 4,127		df: 4		P:0,389	

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre verilen küçükbaş hayvancılık desteklerinin beklentiyi karşılama durumları incelendiğinde, birinci gruptaki yetiştiricilerin %90' ının, ikinci gruptaki yetiştiricilerin %70'inin ve üçüncü gruptaki yetiştiricilerin ise %81,00'inin verilen desteklerin beklentilerini karşılamadıkları ifade edilebilir. Toplamda ise, yetiştiricilerin %80,30' unun beklentilerini karşılamadığı, %16,40' ının beklentilerini karşılamaya yakın olduğunu ve %3,30' unun beklentilerini karşıladığı belirlenmiştir.

Küçükbaşya yönelik verilen desteklerin beklentilerini karşılamadıkları ifade eden yetiştiricilerin büyük bir çoğunluğu enflasyona göre desteklerin arttırılmasını dile getirmişlerdir. Yapılan ki-kare analizine göre ise, işletme büyüklük grupları bakımından yetiştiricilerin erilen küçükbaş hayvancılık desteklerinin beklentiyi karşılama durumları istatistiki olarak farklılık göstermediği söylenebilir.

şahinli ve ark. (2018) Ankara ilinde tiftik keşiisi yetiştiricileriyle yaptığı çalışmalarında, birinci gruptaki işletmelerin %55,88'i ikinci gruptaki işletmelerin %72.73'ü verilen devlet desteğini yeterli bulmadığını belirtmişlerdir.

Ünal (2021) Çankırı ilinde akkaraman ırkı koyun yetiştiricileri ile yaptığı çalışmasında, işletmecilerin % 69,60'ı Küçükbaş hayvancılığa yönelik desteklemeleri yeterli bulmadığını ifade etmiştir.

4.6. İşletmelerin Kredi Kullanım Durumu

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre kredi kullanma durumları Tablo 4.22'de verilmiştir.

Tablo 4.22. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Kredi Kullanma Durumları

		Küçükbaş Hayvan İşletme Büyüklüğü (adet)			Toplam
		0-715	716-1250	1251-+	
Evet	N	12	15	16	43
	%	60,00	75,00	76,20	70,50
Hayır	N	8	5	5	18
	%	40,00	25,00	23,80	29,50
Toplam	N	20	20	21	61
	%	100,00	100,00	100,00	100,00
		Ki-kare: 1,582	df: 2	P:0,453	

Tablo 4.22 incelendiğinde, birinci gruptaki yetiştiricilerin %60' nın, ikinci gruptaki yetiştiricilerin %75,00' inin ve üçüncü gruptaki yetiştiricilerin ise %76,20'sinin kredi kullandığı belirlenmiştir. Toplamda ise, yetiştiricilerin %70,50' sinin kredi kullandığı ve %29,50' sinin kredi kullanmadığı ifade edilebilir. Yapılan ki-kare analizine göre, işletme büyüklük grupları bakımından yetiştiricilerin kredi kullanma durumlarının istatistiki olarak farklılık göstermediği söylenebilir.

Özdemir (2009) Ankara, Çankırı, Kırıkkale, Eskişehir, Bolu, Aksaray illerinde Ankara keşiisi yetiştiricileri ile yaptığı çalışmasında, % 33,14' ünün yetiştiricilik için kredi kullandığı, %66,86'sının kullanmadığını tespit etmiştir.

4.7. Proje Hakkında Bilgiler ve Değerlendirmeler

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre Projede yer aldığı süre (yıl) dağılımı 4.23’de verilmiştir.

Tablo 4.23. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına göre Projede yer aldığı süre (yıl)

	İşletme Büyüklüğü (adet)	Ortalama	Varyans Analizi Sonuçları
Projede yer aldığı süre (yıl)	0-715	8,90	F: 0,942 P: 0,396
	716-1250	8,55	
	1251-+	10,10	
	Toplam	9,20	

İşletme büyüklük gruplarına göre projede yer aldığı süre ortalaması ise, birinci grupta 8,90, ikinci grupta 8,55 ve üçüncü grupta 10,10 yıldır. Toplamda ise projede oldukları yıl sayısı işletmeler ortalamasına göre 9,20 yıldır. Zengin (2020) çalışmasında, işletmecilerin 3 ila 10 yıl arasında Halk Elinde Islah Projesi Kapsamında yer aldığını belirtmiştir. Yapılan ANOVA testi sonuçlarına göre, işletme büyüklük grupları bakımından, yaş, çocuk sayısı ve projede bulunma süreleri bakımından istatistiki olarak anlamlı bir fark görülmemiştir.

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre proje sonrası hayvancılık faaliyetlerinde değişiklik olup olmama durumu Tablo 4.25’de verilmiştir.

Tablo 4.24. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Proje Sonrası Hayvancılık Faaliyetlerinde Değişiklik Olup Olmama Durumu

		Küçükbaş Hayvan İşletme Büyüklüğü (adet)			Toplam
		0-715	716-1250	1251-+	
Değişiklik Olan	N	18	19	20	57
	%	90,00	95,00	95,20	93,40
Değişiklik Olmayan	N	2	1	1	4
	%	10,00	5,00	4,80	6,60
Toplam	N	20	20	21	61
	%	100,00	100,00	100,00	100,00
		Ki-kare: 2,739	df: 3	P:0,602	

Tablo 4.24 incelendiğinde, birinci gruptaki yetiştiricilerin %90’ının, ikinci gruptaki yetiştiricilerin %95’inin ve üçüncü gruptaki yetiştiricilerin %95,20’inin proje sonrasında hayvancılık faaliyetlerinde değişiklik olduğu belirlenmiştir. Toplamda ise, yetiştiricilerin %93,40’ının proje sonrası hayvancılık faaliyetlerinde değişiklik olduğu söylenebilir. Proje sonrası hayvancılık faaliyetlerinde değişiklik olmayan yetiştiricilerin projede yer alma süreleri en fazla 2 yıllık oldukları tespit edilmiştir. Yapılan ki-kare analizi sonuçlarına göre, işletme büyüklük grupları bakımından yetiştiricilerin proje sonrası hayvancılık faaliyetlerindeki değişiklik durumu istatistiki olarak farklılık göstermemiştir.

Projeye dahil olduktan sonra hayvancılık faaliyetlerinde meydana gelen değişimler Tablo 4.25’de verilmiştir. İslah projeye dahil olduktan sonra yetiştiricilerin işletme altyapısında bir gelişme olduğu ve eğiliminin de bu yönde olduğu ifade edilebilir. Yetiştiricilerin işletmelerindeki hayvan varlığı projeye bağlı olarak arttığı söylenebilir. Yetiştiricilerin işletme karlılığında bir artış olduğu, gelirlerinin projeye bağlı olarak arttığı söylenebilir. Yetiştiricilerin ahır ve çevre hijyeni konularında proje sayesinde bilgilerinin arttığı ve eğilimin de bu yönde olduğu söylenebilir. Yetiştiricilerin kırkım ile elde ettikleri tiftik ve tiftik kalitesi ve damızlık kalitesi de hayvan seçimine bağlı olarak proje sayesinde arttığı ve eğiliminin de bu yönde olduğu söylenebilir. İşletmelerdeki hayvanların gelişme hızı da proje sayesinde bir gelişme olduğu ve eğilimin de bu yönde olduğu ifade edilebilir. İşletmelerdeki hayvanların döl verimi ve süt verimi ile ilgili projenin bir etkisinin olmadığı söylenebilir.

Tablo 4.25. Proje Sonrası Hayvancılık Faaliyetleri Bakımından İşletmede Oluşan Unsurlar

Proje sonrası değişiklik olduğu ifade edilen unsurlar	Ortalama Puan	Proje sonrası değişiklik olduğu ifade edilen unsurlar	Ortalama Puan
İşletme altyapısı	2,48	Damızlık kalitesi	2,83
İşletmedeki hayvan sayısı	2,68	Gelişme hızı	2,41
Ahır ve çevre hijyeni	2,40	Döl verimi	2,21
İşletme karlılığı	2,83	Süt verimi	2,01
Yapağı ve tiftik kalitesi	2,90		

Ortalama puan hesabı yapılırken 3’lü likert ölçeğindeki işletmelerin beyan ettikleri puanın aritmetik ortalaması yapılmıştır. 1: Azaldı, 2: değişmedi, 3: Arttı.

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre ıslah desteği olmazsa yetiştiriciliğe devam etme durumları Tablo 4.26’da verilmiştir.

Tablo 4.26. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre İslah Desteği Olmazsa Yetiştiriciliğe Devam Etme Durumları

		Küçükbaş Hayvan İşletme Büyüklüğü (adet)			Toplam
		0-715	716-1250	1251-+	
Devam Edecek	N	7	11	7	25
	%	35,00	55,00	33,30	41,00
Devam Etmeyecek	N	13	9	14	36
	%	65,00	45,00	66,70	59,00
Toplam	N	20	20	21	61
	%	100,00	100,00	100,00	100,00
		Ki-kare: 2,429	df: 2	P:0,297	

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre ıslah desteği olmazsa yetiştiriciliğe devam etme durumları incelendiğinde, birinci gruptaki yetiştiricilerin %65’ inin devam etmeyeceği, ikinci gruptakilerin %55’inin devam edeceğini ve üçüncü gruptaki yetiştiricilerin %66,70 inin devam edeceği ifade edilebilir. Toplamda ise, yetiştiricilerin %41’inin devam edeceğini, %59’unun devam etmeyeceği belirlenmiştir.

Islah desteği olmasa bile tiftik keçisi yetiştirme faaliyetini sürdürmeyi isteyen yetiştiricilerin baba mesleği olduğu ve yetiştiriciliğin alışkanlık olduğunu için devam edeceklerini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Yetiştiriciliğine devam etmeyecek işletmelerin yetiştiricilik maliyetlerin yüksek olması, et ve süt veriminin az olmasından dolayı karlı bir üretim olmayacağını, desteğin olması gerektiğini aksi taktirde ıslah desteği olmazsa devam etmeyeceklerini ifade etmişlerdir.

Zengin (2020) Ankara ili Akkaraman koyun ırkı halk elinde ıslah programındaki yetiştiriciler ile yaptığı çalışmasında ıslah desteği olmazsa üreticilerin %80'i devam edeceğini, %13'ü devam etmeyeceğini ifade etmiştir.

Ünal (2021) Çankırı ilinde akkaraman ırkı koyun yetiştiriciliği yapan ıslah projesi kapsamında yer alan işletmecilerin %89,3'ü ıslah projesi desteği olmasa da devam edeceğini, %10,7'si devam etmeyeceğini bildirmiştir.

Yapılan ki-kare analizine göre ise, işletme büyüklük grupları bakımından yetiştiricilerin ıslah desteği olmazsa yetiştiriciliğe devam etme durumlarının istatistiki olarak farklılık göstermediği söylenebilir.

Yetiştiricilerin işletme büyüklük gruplarına göre projeye katılım şartlarını değerlendirmesi Tablo 4.27'de verilmiştir.

Tablo 4.27. Yetiştiricilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Projeye Katılım Şartlarını Değerlendirmesi

		Küçükbaş Hayvan İşletme Büyüklüğü (adet)			Toplam
		0-715	716-1250	1251-+	
Kolay	N	4	2	3	9
	%	20,00	10,00	14,30	14,80
Orta	N	10	9	12	31
	%	50,00	45,00	57,10	50,80
Zor	N	6	9	6	21
	%	30,00	45,00	28,60	34,40
Toplam	N	20	20	21	61
	%	100,00	100,00	100,00	100,00
		Ki-kare: 1,956	df: 4	P:0,744	

Tablo 4.27 incelendiğinde, birinci gruptaki yetiştiricilerin %50'sinin, ikinci gruptaki yetiştiricilerin %45' inin ve üçüncü gruptaki yetiştiricilerin ise %57,10 'unun proje katılım şartlarını orta derecede buldukları belirlenmiştir. Toplamda ise, yetiştiricilerin %14,80'inin projeye katılma şartlarını kolay, %50,80' inin projeye katılma şartlarını orta ve %34,40'ının projeye katılma şartlarını zor bulduğu ifade edilebilir. Yapılan ki-kare analizine göre, işletme büyüklük grupları bakımından projeye katılma şartları değerlendirilmesi istatistiki olarak farklılık göstermediği söylenebilir.

4.8. Yetiştirmeye Etki Eden Faktörler

Ankara (tiftik) keçisi yetiştirmeye etki eden faktörler Tablo 4.28’de verilmiştir. Yetiştiricilerin büyük çoğunluğu halk elinde ıslah projesi olduğu için yetiştiricilik yapmalarında ve devam etmelerinde kesinlikle etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Tiftik fiyatları, desteklemelerin olması ve iklim ve arazi şartlarının yetiştiricilik için uygun olması ise yetiştiricilik yapmalarında büyük ölçüde etkili olduğunu belirtmişlerdir. Bakımı kolay ve ucuz olduğu için yetiştiricilik yapmalarında etkili olmadığı ve eğilimin de bu yönde olduğu söylenebilir.

Tablo 4.28. Yetiştirmeye Etki Eden Faktörler

Yetiştirmeye Etki Eden Faktörler	Ortalama Puan
Tiftik fiyatları için	4,52
Ekonomik açıdan karlı olduğu için	3,39
Bakımı kolay ve ucuz olduğu için	2,93
Alışkanlık olduğu için	3,95
Desteklemeler olduğu için	4,08
Halk elinde ıslah programı olduğu için	4,62
İklim ve arazi şartları uygun olduğu için	4,16

Ortalama puan hesabı yapılırken 5’ li likert ölçeğindeki işletmelerin beyan ettikleri puanın aritmetik ortalaması yapılmıştır. 1=Etkili değil 2=Biraz etkili 3=Orta derece etkili 4=Büyük ölçüde etkili 5=Kesinlikle etkili

Özdemir (2009) Ankara, Çankırı, Kırıkkale, Eskişehir, Bolu, Aksaray illerinde Ankara keçisi yetiştiricileri ile yaptığı çalışmasında, işletmelerin %72.00’si Ankara keçisi yetiştiriciliğini yalnızca geçim kaynağını sağladığı için yaptığını, %8.57’sinin ek gelir getiren bir faaliyet olarak yaptığını belirtmiştir.

4.9. Yetiştiricilikte Yaşanan Sorunlar

Ankara keçisi yetiştiriciliğinde yaşanan sorunlar Tablo 4.29’da verilmiştir. Yetiştiriciler için kalifiye işgücü bulamama, yem fiyatlarının yüksek olması, tiftik fiyatları, mera sorunu, tecrübeli çoban bulamama gibi sorunlar kesinlikle önemli sorunlar, verimin düşük olması ise büyük ölçüde önemli bir sorun olduğu belirlenmiştir. Alt yapının yetersiz olması, su sorunu, örgütlenme noksanlığı, pazarlama sorunları ve kredi faizlerinin yüksek olması orta derecede önemli, damızlık hayvan temini, yem temini ise az önemli olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 4.29. Ankara Keçisi Yetiştiriciliğinde Yaşanan Sorunlar

Sorunlar	Ortalama Puan	Sorunlar	Ortalama Puan
Verimin düşük olması	4,01	Yem temin etmede yaşanan zorluk	3,32
Kalifiye işgücü	4,67	Su sorunu	3,88
Hastalıklar ve hayvan kayıpları	4,39	Mera sorunu	4,36
Alt yapının yetersiz olması	3,62	Örgütlenme noksanlığı	3,49
Yem fiyatlarının yüksek olması	4,32	Pazarlama sorunları	3,67
Tiftik fiyatları	4,68	Yüksek kredi faizleri	3,49
Damızlık hayvan temini	3,01	Tecrübeli çoban ihtiyacı	4,85

Ortalama puan hesabı yapılırken 5' li likert ölçeğindeki işletmelerin beyan ettikleri puanın aritmetik ortalaması yapılmıştır. 1: Önemsiz, 2: Az önemli, 3: Orta dereceli önemli, 4: Büyük ölçüde önemli, 5: Kesinlikle önemli

4.10. Yetiştiricilerin Projenin Gelişmesine Katkı Sağlayacak Beklentileri

Yetiştiriciler Projede yer aldıkları için mutlu olduklarını, maddi ve teknik açıdan katkı yapmasından memnun olduklarını dile getirmişlerdir. Projenin gelişmesine katkı sağlayacak beklentileri aşağıdaki gibidir.

- Desteklerin artırılması
- Sahada yaşanan zorlukların bildirilmesi,
- İşletmelerin altyapılarını iyileştirecek yöntemlerin de sağlanması gerektiğini,
- Yem, aşı ve ilaç gibi desteklerle birlikte veteriner sağlık hizmetinin sağlanması,
- Mera sorununun çözülmesi, mera tahsisinin yapılması,
- Su, yol, mera ve altyapı sorunları için diğer kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılarak altyapıların iyileştirilmesinin sağlanması
- Proje teknik elemanının yetkilerinin artırılması, aşılama yetkisinin verilmesi,
- Çoban sorunun çözülmesi,
- Damızlık keçi ve teke satışlarının artırılması, hayvan satışlarında alıcı bulunmasında kolaylık sağlanması,
- Kırkım zamanı, kırkım makinası, bıçak ve bileme için ekipman ve yardımcı destek sağlanması,
- Doğumda oğlakların tartılması yaşama gücünü düşürdüğü ve bu yüzden tartılmaması gerektiğini,
- Yemden kdv alınmaması, mazot desteği verilmesi,
- Damızlık hayvan temini ihtiyaçlarının projeden karşılanması,
- Tiftik, et ve canlı hayvan pazarlama imkânlarının artırılması,
- Proje için alınacak hayvanlara düşük faizli kredi imkânının sağlanması,
- GSM çekmiyor sorunun çözülmesi, teknolojik imkânlardan faydalanılması sağlanması

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma ile Halk elinde küçükbaş hayvan ıslahı ülkesel projesi kapsamında Ankara (tiftik) keçisi alt projelerinde yer alan yetiştiricilerin demografik özellikleri saptanmış, mevcut sosyal ve ekonomik yapıları incelenmiş, küçükbaş hayvancılığa yönelik desteklerden yararlanma durumu tespit edilmiş, işletmede örgütlenme durumu incelenmiş, üretim, pazarlama ve satış imkânları tespit edilmiştir. Islah projesine başladıktan sonra hayvancılık faaliyetlerinizde meydana gelen değişiklikleri ve memnuniyetleri değerlendirilmiş, yetiştiriciliğe devam edilmesindeki asıl nedenleri saptanmış, yetiştiricilikte yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri belirlenmiştir.

Dünya çapında tiftik üretimi azalmakta, özellikle son yıllarda yaşanan ani hava değişiklikleri, su sorunu ve kuraklık, hayvan refahı gibi nedenler de tiftik üretiminin azalmasındaki en büyük nedeni olduğunu ve bu durumun iklim değişikliğinin artan etkilerinden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Dünya pazarında tiftik kalitesine ve standartlarına önem verdikleri kadar tiftiğin hayvan refahının ön planda olduğu yöntemler ile elde edilmesi de oldukça önemli sayılmaktadır. Alıcılar sürecin izlenebilir olmasını tercih etmektedir. Dünya tiftik üreticileri ile ortak çalışmalar ve işbirliği ile dünya tiftik borsasındaki şartlara göre üretim ve ticaret yapılabilmesinin önü açılabilir.

Halk elinde ıslah projesi Ankara ili başta olmak üzere yerli Ankara (tiftik) keçisinin saf ırk yetiştiriciliğinin yapılması ve sürdürülebilir kaliteli tiftik elde edilebilmesi için 2005 yılından beri hem ekonomik hem de teknik destek sağlamaktadır. Yetiştiricilerin hayvanlarında ırk özellikleri yönünden güçlü olanlarının seçilmesi ve sürünün devamlılığı için büyük önem taşımaktadır. Projede üstün vasıf niteliğine sahip olanlardan seçici yetiştirme yapılması ve belirli yetiştiricilik teknikleri sayesinde kaliteli ve sürdürülebilir tiftik sağlanmakla aynı zamanda kaliteli damızlıklar da elde edilmesine imkan vermektedir.

Projeye dahil olacak hayvanlar her yıl belirlendiği için başvurular arasından seçilmektedir. Projedeki yetiştiriciler ile koordinasyonun sağlanması için proje teknik elemanının görevlendirilmesi çok büyük avantaj sağlamaktadır. Yetiştiriciler işletmelerine yapılan ziyaretler, iş ve işlemlerle ilgili bilgi ve teknik destek sağlamasından ve proje kapsamında maddi yönden desteğin olmasından memnundur. Ancak yetiştiriciler destekleme miktarlarının artmasını ve enflasyon farkının verilmesini dile getirmişlerdir.

Ankara (tiftik) keçisi yetiştiren ıslah projesine dahil olmayan daha birçok yetiştirici bulunmaktadır. Yetiştiriciliklerine daha küçük ölçekte ve uzun yıllardır yaptıkları iş olduğu için alışkanlık haline gelmiştir. Bugüne kadar küçükbaş ve özellikle Ankara keçisine uygulanan

destekler üretimi ve hayvan varlığını artırmaya yönelik özendirici, teşvik edici özelliğinin zayıf olduğu değerlendirilmektedir. Projede olmayan yetiştiricilerinde projenin avantajlarından faydalanabilmesi ve küçük ölçekli işletme ya da yetiştiricileri de kapsayan daha geniş ve kalıcı hayvancılık politikaları uygulanması gerekmektedir. Böylece Ankara keçisi yetiştiricilerinin tamamının ele alınmasıyla tiftik kalitesi ve veriminin artmasında olumlu sonuçlar elde edilecektir.

Söz konusu projeye dahil olan yetiştiricilerden elde edilen veriler değerlendirildiğinde; işletme sahiplerinin %93,40'ının erkek ve %6,60'ının kadın olduğunu, işletmecilerin yaşları 20-81 yaş aralığında olup yaş ortalamalarının 53,44 olduğu ve %91,80'inin evli, %3,30'unun bekâr olduğunu saptanmıştır. İşletme sahiplerinin eğitim durumu incelendiğinde %52,60'ının ilkökul, %11,50'sinin ortaokul, %24,60'ının lise ve %11,50'sinin üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir. İşletme sahiplerinin sosyal güvencelerinin büyük oranda %42,60'ının Bağ-Kur, %34,40'ının ise emekli olduğu, azda olsa %4,90'ının sosyal güvencesinin olmadığı tespit edilmiştir. İşletmecilerin %45,90'ı 21-40 yıl arası sürede hayvancılık faaliyetlerini sürdürdükleri aynı zamanda %44,30'unun 31-+ yıl bitkisel üretim faaliyetini sürdürdüğü belirlenmiştir. Yetiştiricilerin küçükbaşya yönelik ve yetiştiricilik alanında eğitim durumları incelendiğinde %67,20'sinin eğitim aldığını, %32,80'inin eğitim almadığı belirlenmiştir. İşletmecilerin %86,90'ının çoban çalıştırdığını ve %13,10'unun dışarıdan ücretli çoban çalıştırmadığı ifade edilebilir. İşletmelerin %77,00'sinde aile işgücünden destek alındığı tespit edilmiştir. Proje başladığı yıldan beri projede devam eden yetiştirici olmakla birlikte yeni başlayan yetiştiriciler de bulunmaktadır. İşletmelerin projede yer alma süreleri işletmeler ortalamasına göre 9,20 yıldır. Sahip oldukları hayvan varlığı ve elde ettikleri tiftiğe ait bilgiler incelendiğinde ortalama tiftik verimi işletme büyüklüğü arttıkça arttığı, ortalama 1.65 kg olarak tespit edilmiştir. İşletmelerin tamamı Ankara keçisi yetiştiriciliği yapmakta olup sadece keçi yetiştiriciliği ile uğraşanların oranı %36,06'dır. Keçi yetiştiriciliğinin yanında işletmelerin %57,37'si Koyun, %24,59'u ise büyükbaş hayvan varlığına sahiptir.

İşletmecilerin Ankara keçisi yetiştirmesindeki asıl amaçlarının, %40,98'inin tiftiği ve eti için, %39,34'ünün tiftik, et ve damızlık için olduğu saptanmıştır. Ağılların %29,51'inin kapalı, 34,43'unun yarı açık olduğu ve büyük oranda %36,07'sinin ise hem kapalı hem de yarı açık bir şekilde olduğu tespit edilmiştir. Barınakları kolay inşa edilebilir taş örme, tahta, sac gibi malzemelerden yapılmış basit ve yetersiz yapılardır. İşletmecilerin tamamı merayı kullanmaktadırlar. Sert kış ayları ve doğum zamanı kaba ve kesif yem takviyesi yapılmaktadır. İşletmecilerin %86,89'unun kesif yem verdiği, %13,11'inin vermediği belirlenmiştir. Kesif yem verme zamanı ocak-nisan ayları arasındadır. Yem ihtiyaçlarını işletmelerin %4,92'i sadece

kendi işletmesinden, %9,84'ü sadece dışarıdan satın alarak karşılarken, %72,13'ü hem kendi işletmesinden hem de dışarıdan yem satın alarak yem ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Kendi işletmesinden karşılayanlar daha çok buğday, arpa, mısır gibi bitkisel üretimden elde ettiklerinden karşılamaktadırlar.

Damızlık teminini sahip olduğu hayvanlar arasından elde edilen verilerle birlikte üstün vasıflara sahip olanların arasından seçilmektedir. Damızlık ihtiyacını kendi işletmesinden karşılananların oranı %81,97'dir. Tiftik alımı büyük çoğunlukla birlikler tarafından yapılmaktadır. Yetiştiricilerin örgütlenme durumu oldukça yüksek olup yetiştiriciler birden fazla örgüte üyedir. Damızlık koyun keçi yetiştiriciliği merkez birliğine yetiştiricilerin hepsinin üyeliği bulunurken, tiftikbirliğine üye olanların oranı %91,8'dir. Yetiştiriciler elde ettikleri tiftikleri büyük oranda kooperatif ve doğrudan alıcı firmaya vermektedirler. Yetiştiricilerin %39,30'u ADKKYB'ne, %18,00'i tiftikbirliğine satmaktadırlar. Doğrudan, Aracı ya da tüccar kanalı ile de pazarlama imkânları mevcuttur. Yetiştiricilerin %24,50'si Ferla Firmasına ürettikleri tiftikleri doğrudan satmaktadırlar. Yetiştiricilerin %68,80' inin tiftik pazarlama kanallarından memnun iken, %44,60'ı memnun olmadığı tespit edilmiştir. Yetiştiricilerin küçükbaşaya yönelik verilen desteklerden Anaç Koyun-Keçi Desteği, Anaç Tiftik Keçisi ilave Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Desteği ve Tiftik Üretimi Desteğinden tamamı yararlanırken, sürü yöneticisi istihdam desteğinden yetiştiricilerin %26,20' sinin faydalandığı, %73,80' inin ise şartları sağlayamadığı için yararlanmadığı tespit edilmiştir. Yetiştiricilerin %80,30' unun küçükbaşaya yönelik verilen desteklerin beklentilerini karşılamadığını, %16,40'ının beklentilerini karşılamaya yakın olduğunu ve %3,30' unun beklentilerini karşıladığı tespit edilmiştir. Yetiştiricilerin %70,50'sinin kredi kullandığı ve %29,50'sinin kredi kullanmadığı belirlenmiştir.

İşletmeler damızlık satışı ve tiftik üretim desteği ile en önemli gelir kalemi iken, yem ve işgücü maliyeti ise en büyük gider kalemlerinin başında geldiğini ifade etmişlerdir.

Yetiştiricilerin %14,80'inin projeye katılma şartlarını kolay, %50,80'inin projeye katılma şartlarını orta ve %34,40'ının projeye katılma şartlarını zor bulmuşlardır. Islah projesine dahil olduktan sonra yetiştiricilerin %93,40'ının hayvancılık faaliyetlerinde değişiklik olduğunu belirtmişlerdir. Halk elinde ıslah projesine dahil olmalarının işletmedeki hayvan varlığı, yetiştiricilikten elde ettikleri kazanç, yapağı ve tiftik kalitesi ve damızlık kalitesinin artmasına büyük bir etki sağlarken, süt ve döl verimine bir katkısı olmamıştır. Yetiştiricilerin projeye dahil olmadan işletmelerinde kayıt tutmadığını, projeden sonra kayıt tutmaya başladıkları tespit edilmiştir. Proje kapsamında ıslah, seleksiyon ve kayıt tutma konularında yetiştiricilerin tamamı bilgilerinin arttığını belirtmişlerdir. Bilgi kaynaklarının çeşitli olduğu

ancak yetiştiricilerin tamamı bu konularda proje teknik elemanından destek almaktadırlar. Yetiştiricilerin %41'inin ıslah projesi olmazsa Ankara keçisi yetiştirmeyi sürdürmeyi devam edeceğini, %59'unun devam etmeyeceği tespit edilmiştir. Yetiştiricilerin devam etme sebeplerinin başında bu işi severek yaptıklarını, aile mesleği olarak gördükleri bu yüzden alışkanlık olduğunu dile getirmişlerdir. Devam etmeyecek yetiştiriciler ise maliyetlerin yüksek olmasından dolayı ekonomik olamayacağı, gelirlerinin çok düşeceğini, işin zor olduğunu ifade ederek desteğin devam etmesi gerektiğini yoksa devam etmeyeceklerini vurgulamışlardır.

Projenin kazanımları hem ülke için hem de yetiştiriciler için oldukça önem arz etmektedir. Projede yer almaya devam etmeyecek işletmeler yetiştiriciliğe devam edecekse de ekonomik açıdan daha avantajlı başka ırk ya da türde hayvan yetiştirmeye yönelebilirler. Örneğin sürüsüne başka keçi ırkı katabilir ya da kaliteli tiftik veren genç hayvanlara öncelik vermeyip kasaplık değeri biraz daha yüksek olan ancak tiftik kalitesi düşük olan hayvanlara öncelik verebilir. Bu durum üretilen tiftiğin kalitesinin düşmesine, tiftik varlığının azalmasına sebep olacaktır. Bu yüzden projenin devamlılığı, tüm yetiştiricileri kapsayacak şekilde olması önemlidir.

Yapılan görüşmeler sonrasında yetiştiriciler Ankara keçisi yetiştirilmelerindeki asıl sebeplerin başında alışkanlık ve desteklerin olmasını belirtmişlerdir. Tiftik fiyatları da bu konuda etkilidir. Yetiştiricilik yapılan bölgenin iklim ve arazi şartlarının uygun olması da diğer bir önemli etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak yaşanan sorunlar da yetiştiriciliğinden vazgeçilmesinin ana sebeplerini kapsamaktadır. Bunlar; kalifiye işgücü bulunamaması, yem fiyatlarının yüksek olması, tiftik fiyatlarının istenilen düzeyde olmaması, mera sorunu, tecrübeli çoban sorunu, hastalıklar ve hayvan kayıpları olarak kesinlikle önemli sorunlar olarak değerlendirilmiştir.

Çoban bulunamaması başlı başına hayvancılığın kilit sorunlarının başında gelmektedir. Yetişmiş çoban bulunamaması da hayvanların sağlığı için tehlike arz etmektedir. Yanlış bakım ve besleme yüzünden özellikle yabancı uyruklu çobanların kontrolündeki hayvanlarda kayıplar yaşanmaktadır. Yetiştiriciler bu noktada Ankara (tiftik) keçisi yetiştirmeyi bırakma eğilimi göstermektedir. Yabancı uyruklu çobanlık yapanların yaşları 20-32 yaş aralığında olup en fazla 2 yıldır işletmede çobanlık yapmaktadırlar. Bırakıp gitme, bir süre sonra başka iş kollarına geçmek için ayrılması işletmecileri zor durumda bırakmaktadır. Bu durum yetiştiriciliğin bitmesine bile sebep olabilir. Çoban maaşları her ne kadar yetiştiricileri maddi açıdan zorlasa da bu mesleğin daha cazip kılınabilmesi için artması önemlidir. Yerli ve yabancı çobanlara yönelik eğitim ve kontroller sıklaştırılmalıdır. Çoban mesleğini yapacaklara birtakım ayrıcalıklar tanınmalıdır.

Barınakların kolay inşa edilebilir taş örme, tahta, saç gibi malzemelerden yapılmış basit, dayanıksız ve yetersiz yapılarıdır. Barınakların iyileştirilmesi hayvan refahının arttırılması ve hayvan kayıplarının önüne geçilebilmesi için büyük önem taşımaktadır. Yem maliyetlerinin yüksek olması, Meraların zayıf ve kalitesinin yetersiz olması yetiştiriciler için başlıca sorunların başında gelmektedir. Meraların ıslah edilmesine ağırlık verecek çalışmalarla bu sorunun önüne geçilebileceği düşünülmektedir. Yem desteğinin sağlanması, emden kdv alınmamasıyla da yetiştiricilerin üzerindeki yem maliyetinin yükünü azaltacaktır.

Türkiye’de yetiştiricilerin ellerindeki tiftikler birlik, kooperatif aracılığıyla toplanmaktadır. Belli dönemlerde açık arttırma ile satılarak iç piyasaya sürülmektedir. İç piyasada ne kadar kullanıldığının kayıtları bulunmamaktadır. Tiftik üretimi sektörün planlanmasıyla tekstil sektörünün taleplerini karşılayacak, küresel pazar şartlarına uygun miktar ve kalitede tiftik üretmeyi sağlayabilmek için planlı üretim yapılması gerekmektedir. Böylece tiftik üretiminde yıllar içinde kaybedilen üstünlük yeniden kazanabilecektir.

Türkiye’de hayvan refahı ve kaliteli kırım için çeşitli önlemler alınmış, kırım makinaları kullanılmaya başlanmış ancak alınan önemler yetersiz kalmaktadır. Yetiştiricilerin büyük çoğunluğunun 50 yaş üstünde olduğu ve yetişmiş makas kullanan kırkımcı bulmakta zorluklar yaşanmaktadır. Makas ile kırım, hem emek hem de süreç olarak oldukça zahmetli olmakla birlikte lif uzunluğu standartları ve tiftik kalitesi ve verimini de etkilemektedir. Makinalı kırım hayvan refahını arttırmakta, kırım süresini kısaltmaktadır. Makinalı kırımın yaygınlaştırılması ve kırım konusunda eğitim verilmesiyle birlikte dünya standartlarının yakalanabilmesi için önemli bir adım olmakla beraber hayvan refahı için de oldukça önemlidir.

Ankara (tiftik) keçisi yetiştiriciliği yapan işletmelerin verimlerinin artması, işletmelerin gelirlerinin artması ve yaşam standartlarının yükseltilebilmesi için uygulanan destekleme politikalarının etkinliğinin ve kapsamının artmasına bağlıdır. Gelirini sadece yetiştiricilik ile elde eden, işletmesinde sadece aile işgücü kullanabilen, hayvan varlığının 1000 baştan az olduğu işletmelere öncelik veren bir destekleme modelinin olması, destekleme uygulamalarının düzenli bir şekilde devam etmesiyle mümkün olacaktır. Yetiştiricilere destek verilmez ve kaderleriyle baş başa bırakılırsa, sadece yerli Ankara keçisi değil sahip olduğumuz yerli hayvan varlığı da yeniden azalma eğilimi gösterecektir. Tiftik varlığı ve üretimi daha kapsamlı bir şekilde ele alınması gerektiği, bugüne kadar yapılan çalışmaların sahaya uygulanabilirliğinin sağlanması, gelişimlerin tek elden takip edilip ortak bir tiftik şurası yapılması gerekmektedir.

Yapılan çalışma sonucunda, yetiştiricilerin büyük çoğunluğu Ankara keçisi yetiştiriciliğini severek yaptıklarını, dededen babalarına, babalarından da kendilerine, kendilerinden de daha sonra çocuklarına ve torunlarına miras gibi bırakacakları bir aile

geleneği, bir meslek olarak sürdürmek istedikleri gözlenmiştir. Ancak yetiştiriciler böyle söylemeler de birçoğunun ailesinden bu işi devam edecek çocuklarının eğitim hayatı devam etmekte ve bu mesleği yapmak istemediklerini, sosyal ve kültürel anlamda daha prestijli iş ve meslek kollarında olmak istediklerini dile getirmişlerdir. Yetiştiricilik yapan ve özellikle bu kökenden gelen gençler bu çağda bilişim teknolojisinin gerisinde, gelişmeler ve fırsatlardan uzakta, sosyal imkansızlıklar içinde olmak istememektedirler. Bu coğrafyaların kaderi ancak yaşam standartlarının yükseltilmesiyle, ekonomik ve sosyal açıdan imkanların artmasıyla değişebilecektir. Bu değişim de kırsal kalkınma ile sürdürülebilir olacaktır. Köylerdeki yaşıantıların sürdürülebilir olması ancak sürdürülebilir hayvancılıkla mümkün olacaktır.

6. KAYNAKÇA

- ADKKYB. (2021). Ankara Keçisi Tiftik Raporu. Ankara İli Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiricileri Birliği. <https://adkkbirlik.com/wp-content/uploads/2021/06/TİFTİK-RAPOR-WEB.pdf>, Erişim Tarihi: 25 Şubat 2022
- Akyüz, S., & Aytekin, İ. (2021). Türkiye'de Hayvansal Üretim Ve Tarımsal Desteklerde Mevcut Durum. II International Hazar Scientific Researches conference April 10 - 12, 2021 Baku, Azerbaijan Khazar Universit, https://www.researchgate.net/publication/350823600_current_status_of_animal_production_and_agricultural_supports_in_turkey_-_turkiye'de_hayvansal_uretim_ve_tarimsal_desteklerde_mevcut_durum, Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2022.
- Ankara Kalkınma Ajansı. (2018). Ankara keçisi, tiftik ve sof. Kalkınma Ajansı Dergisi, ISBN: 978-605-63547-2-4. <https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/assets/upload/dosyalar/90.pdf>, Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022
- Ankara Kalkınma Ajansı (2020). Ankara İli Tiftik İşleme Tesisi Ön Fizibilite Raporu. <https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/assets/upload/dosyalar/ankara-ili-tiftik-isleme-tesisi-on-fizibilite-raporu-2020.pdf>, Erişim Tarihi 07 Eylül 2022
- Anonim. (2020). 2019 Yılı Tiftik Raporu. T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Anonim. (2017). 2016 Yılı Tiftik Raporu, T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Arıkan, M. S., & Aral, Y. (2013). Ankara Keçisi Yetiştiriciliği ve Tiftik Üretiminde Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Erciyes Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi, 10(3), 201-214.
- Bakırtaş, Ş., & Günlü, A. (2018). Aksaray İlinde Keçi Yetiştiren İşletmelerin Teknik ve Sosyo-Ekonomik Analizi. Eurasian Journal of Veterinary Sciences, 34(3), 134-141.
- Bhattarai, A. (2018). "H&M, Zara ve diğerleri, hayvan zulmü soruşturmasından sonra tiftik ürünlerini yasaklıyor". Washington Post. <https://www.washingtonpost.com/news/business/wp/2018/05/01/hm-zara-and-others-ban-mohair-products-after-animal-cruelty-investigation/>, Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018.

- Çelik, Y., & Bayramoğlu, Z. (2010). Cost-benefit analysis of Angora goat production in Turkey: The cases of Konya and Karaman Provinces. *Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, 16(2), 251-256.
- Cenan, N. (2011). Çiftlik hayvanlarının (sığır, manda, koyun, keçi) sayıları ve bunlara ait et üretiminin zaman serileri analizi yöntemleri ile incelenmesi. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Ceyhan, A., Ünal, A., Çınar, M., Serbest, U., Şekeroğlu, A., Akyol, E., Yılmaz, E., & Demirkoparan, A. (2015). Niğde ili keçi yetiştiriciliğinin yapısal özellikleri ve sorunları üzerine bir araştırma. *Türk Tarım – Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 3(2), 74-79. 2015.
- Cumhurbaşkanlığı Kararı. (2022). 2022 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemeler ve 2023 Yılında Uygulanacak Gübre ve Sertifikalı Tohum Kullanım Desteklerine İlişkin Karar. Karar Sayısı: 6243, Resmi Gazete, Sayı 31989, 20 Ekim 2022.
- Çıtak D. (2011). Keçi yetiştiren tarım işletmelerinin ekonomik analizi: Çanakkale ili merkez ilçesi örneği. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- DAKA. (2012). Küçükbaş hayvancılık çalıştay raporu. Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı. 8-9 Haziran, Hakkari
- Darcan, N. K., & Daşkiran, İ. (2010). Keçi yetiştiriciliğinin küresel iklim değişimine adaptasyonu ve etkileri azaltmaya yönelik stratejiler. Ulusal Keçicilik Kongresi, 24 Haziran 2010, Çanakkale, s. 60-6.
- Daşkiran, İ., ve Koluman, N. (2015). Ankara ili tiftik (ankara) keçisi işletmelerinin güncel analizi ve sürdürülebilir yetiştiriciliğe ilişkin yaklaşımlar. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 30(1), 25-38.
- Dawson, B., Trapp, R., G., (2001). Research Questions about Two Separate or Independent Groups, *Basic & Clinical Biostatistics*, Lange Medical Books, 3rd Edition,;148-50.
- Demir, A. Ö., & Mert, N. (2010). Türkiye yerli keçi genetik kaynakları ve mevcut durum. Ulusal Keçicilik Kongresi, 24 Haziran 2010, Çanakkale, 223-227.
- Demir, N. (2012). AB ve Türkiye’de hayvancılık politikalarındaki son gelişmelerin uyum süreci açısından karşılaştırılması. *Alinteri Journal of Agriculture Science*, 23(2), 58-63.
- Demir, N., & Yavuz, F. (2010). Hayvancılık destekleme politikalarına çiftçilerin yaklaşımlarının bölgelerarası karşılaştırmalı analizi. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 41(2), 113-121.

- Ergün, O. F., & Bayram, B. (2021). Türkiye'de hayvancılık sektöründe yaşanan değişimler. Bahri Dağdaş Hayvancılık Araştırma Dergisi, 10(2), 158-175. (PDF) Türkiye'de Hayvancılık Sektöründe Yaşanan Değişimler. https://www.researchgate.net/publication/362592570_Turkiye'de_Hayvancilik_Sektoru_nde_Yasanan_Degisimler, 03 Aralık 2022.
- Erkuş, A., Bülbül, M., Kıral, T., Açıl, F., Demirci, R. (1995). Tarım Ekonomisi. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Eğitim Araştırma ve Geliştirme Vakfı Yayınları, No: 5, Ankara.
- Erol, H., Ünal, M., Ünal, N., & Akçadağ, H. İ. (2014). Gen kaynağı olarak koruma önemli altında yetiştirilen verim özellikleri Ankara keçilerinde. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi, 61(3), 211-216
- Ertuğrul, M., & Öztürk, A. (1993). Türkiye’de Ankara keçisi yetiştiriciliği ve tiftik üretimi. Ankara Keçisi ve tiftik kongresi, 93.
- Ertuğrul, M., Savaş, T., Dellal, G., Taşkın, T., Koyuncu, M., Cengiz, F., ... & Pehlivan, E. (2010). Türkiye küçükbaş hayvancılığının iyileştirilmesi. Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi Bildiriler, 11(15), 667-685.
- ESK. (2022.) Keçi ırkları. <https://www.esk.gov.tr/tr/11001/Keci-Irklari>, Erişim Tarihi 15.06.2022.
- Ethical Trade Norway. (2021). Wool & mohair industries in South Africa: A due diligence study of the wool and mohair industries in South Africa. https://etiskhandel.no/wp-content/uploads/2020/09/IEH_duediligence_web_FINAL.pdf
- Gökdaı, A. (2019). Çanakkale ili Saanen keçi işletmelerinin teknik ve ekonomik analizi, Doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hayvan Sağlığı Ekonomisi ve İşletmeciliği Bölümü, Ankara.
- Gökdaı, A., & Sakarya, E. (2020). Çanakkale ili Saanen keçi işletmelerinin sosyo-ekonomik yapısı ve mevcut sorunlar. Eurasian Journal of Veterinary Sciences, 36(2), 72-79.
- Günlü, A., Alaşahan, S. (2010). Türkiye’de keçi yetiştiriciliği ve geleceği üzerine bazı değerlendirmeler. Veteriner Hekimler Derneği Dergisi, 81(2), 15-20, 2010
- Gürsoy, O. (2009). Türkiye ve Avrupa Birliğinde küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde örgütlenme. Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 23(2), 79-95.
- Hunter, L. (2020). Mohair, cashmere and other animal hair fibres. In R.M. Kozłowski & M. Mackiewicz-Talarczyk (Eds.), Handbook of natural fibres (2nd ed.): Volume 1: types, properties and factors affecting breeding and cultivation (pp. 279-383). Woodhead Publishing. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-818398-4.09001-0>

- Kaymakçı M. (2006). Keçi Yetiştiriciliği, Meta Basım Matbaacılık, Bornova, İzmir
- Kaymakçı, M., & Engindeniz, S. (2010). Türkiye keçi yetiştiriciliği: Sorunlar ve teknik-ekonomik çözümler. Ulusal Keçicilik Kongresi, 24 Haziran 2010, Çanakkale, s. 1-25.
- Lambert, W. V. (1937). Breeding Problems with Angora Goats. US Department of Agriculture.
- Last J. M. (2001). A Dictionary of Epidemiology, Fourth Edition, Oxford University Press, 29
- Oğuz, C., Yılmaz, R., & Özer, H. (2019). Keçi yetiştiren işletmelerin yapısal özellikleri: Konya ili örneği. XI. IBANESS Kongreler Serisi – Tekirdağ / Türkiye, 9-10 Mart 2019, 223-227.
- Oğuz, C., Yılmaz, R., & Özer, H. (2019a). Koyunculuk İşletmelerinin Yapısal Özelliklerinin Belirlenmesi: Konya İli Örneği. XI. IBANESS Kongreler Serisi – Tekirdağ / Türkiye, 9-10 Mart 2019.
- Örkiz, M., (1980). Ankara keçisi yetiştirme ve tiftik pazarlama, Zootečni Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 62
- Özdemir, H. (2009). Türkiye’de Ankara keçisi yetiştiriciliğinin yapısal ve yetiştiricilik özellikleri. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Petrie, O.J. (1995). Harvesting of Textile Animal Fibers, FAO Agricultural Services Bulletin No. 122.
- Pretoria Department of Agriculture. (2022). Trends in the Agricultural Sector 2021, http://www.dalrrd.gov.za/phocadownloadpap/Statistics_and_Economic_Analysis/Statistical_Information/Trends%20in%20the%20Agricultural%20Sector%202021pdf, Erişim Tarihi: 25 Eylül 2022.
- Savran, F., Aktürk, D., & Kumuk, T. (2012). Kırsal yoksulluğun azaltılmasında önemli bir araç: Keçi yetiştiriciliği. 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 5-7 Eylül 2012, Konya, Cilt:2, 653-656.
- Saygın, Ö., & Demirbaş, N. (2017). Türkiye’de kırmızı et tüketimi: Sorunlar ve öneriler. Selçuk Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi, 32(3), 567-574.
- Shelton, M. (1993). Angora Goat and Mohair Production. Anchor Publishing Company, 221 N. Main Street, San Angelo, TX.
- Dellal, G., Söylemezoğlu, F., Erdoğan, Z., Pehlivan, E., Yanar, A., Önal, A. R., Behrem, S., Çevik, M., & Erdal, N. (2020). Türkiye’de hayvansal lif üretiminin ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan önemi. Türkiye Ziraat Mühendisliği IX. Teknik Kongresi Bildiriler Kitabı-2, 175.

- Şahinli, M. A. (2011). Konya ilinde koyunculuk faaliyetine yer veren tarım işletmelerinin ekonomik analizi ve koyunculuk faaliyetinde etkili olan unsurların saptanması. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Bölümü, Ankara.
- Şahinli, M. A., Özçelik, A., & Güldal, H. T. (2018). Ankara ilinde tiftik yetiştiriciliğini olumsuz etkileyen ekonomik ve yapısal faktörlerin saptanması ve çözümü üzerine bir araştırma. Bilimsel Araştırma Projesi Sonuç Raporu. 01/06/2017 - 13/08/2018
- TAGEM. (2022). Bilgi Notu
- Tarım ve Köyişleri. (2004). Yerli hayvan ırk ve hatlarının tescili hakkında tebliği, Küçükbaş Hayvan Irk Tescil Formatı, Resmî Gazete, Sayı 25668, 2 Aralık 2004.
- Tatliyer, A. (2020). Türkiye’deki tiftik üretimi değişiminin regresyon analizi ile incelenmesi. Türkiye Tarımsal Araştırmalar Dergisi, 7(3), 321-326.
- Textile Exchange. (2021). Preferred Fiber & Materials Market Report, https://textileexchange.org/app/uploads/2021/08/Textile-Exchange_PREFERRED-Fiber-and-Materials-Market-Report_2021.pdf, Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2022.
- TİM. (2022). Türkiye İhracatçılar Meclisi. GTİP Arama. <https://www.tim.org.tr/tr/gtip-arama>, Erişim Tarihi: 16 Nisan 2022.
- TOB. (2022). 2021 yılı Faaliyet Raporu, <https://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Plan-Program-Ve-Faaliyet-Raporlari/faaliyet-raporlar%C4%B1>
- TOB. (2022a). Hayvancılık Desteklemeleri Hakkında Uygulama Esasları Tebliği (Tebliğ No: 2022/36). Resmi Gazete, Sayı: 32011, 12 Kasım 2022
- TOB. (2023). 2022 yılı Faaliyet Raporu, <https://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Plan-Program-Ve-Faaliyet-Raporlari/faaliyet-raporlar-%C4%B1>, Erişim Tarihi: 29 Mart 2023
- TÜİK. (2022). Hayvancılık İstatistikleri, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=101&locale=tr>, Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2022.
- TÜİK. (2023). Hayvancılık İstatistikleri, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=101&locale=tr>, Erişim Tarihi: 30 Haziran 2022.
- TÜİK. (2023a). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistem Sonuçları, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>, Erişim Tarihi: 01 Nisan 2023.
- TÜİK. (2023b). Ankara ili Hayvancılık İstatistikleri, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=101&locale=tr>, Erişim Tarihi: 08 Nisan 2023.
- TÜİK. (2023c). Dış Ticaret İstatistikleri, <https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/disticaret.zul?param1=25¶m2=0&sitcrev=0&isicrev=0&sayac=5802>, Erişim Tarihi: 22 Nisan 2023.

- United Nations. (2023). UN COMTRADE DATABASE. <https://comtradeplus.un.org>, Erişim Tarihi: 10 Nisan2023.
- USAID/Southern Africa. (2020). Greening The Mohair Industry. [Microsoft Word - SA-LED Strategy and Action Plan for Greening Mohair Production Final 6.19.20.docx \(climatelinks.org\)](#)
- USDA. (2022). Sheep and Goats, Sheep and Goats. https://www.nass.usda.gov/Publications/Todays_Reports/reports/shep0122.pdf, Erişim Tarihi: 31 Temmuz 2022
- Ünal, G. (2021). Küçükbaş hayvancılığa verilen desteklemelerin çiftçi memnuniyeti açısından değerlendirilmesi: Halk elinde küçükbaş hayvan ıslahı projesi, Çankırı İli Akkaraman ırkı koyun ıslah alt proje örneği. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi
- Woodward, S. (2022). How does a dwindling mohair industry in New Zealand learn to play the infinite game. Kellogg Rural Leadership Programme, Course 46.
- Yalçın, B. C. (1986). Sheep and Goats in Turkey. FAO Animal Production and Health Paper, 60.
- Yıldırım, A. E. (2008). 2008 Tarım destekleri. Tarım Dünyası. <http://www.tarimdunyasi.net/2008/03/15/2008-tarim-destekleri/> Erişim Tarihi: 13 Temmuz 2022
- Yiğit, G. K. (2011). Angora goat and mohair production in Turkey. Archives of Applied Science Research, 3(3), 145-153.
- Zengin, Y. (2020). Halk elinde küçükbaş hayvan ıslahı ülkesel projesi kapsamında Ankara ili Akkaraman koyun işletmelerinde bakım ve besleme koşullarının belirlenmesine yönelik bir araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, Türkiye

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER	
Adı Soyadı:	Pınar ALGÜL KARADAŞ
Uyruğu:	T.C.
Orcid Numarası:	0000-0003-2451-9491

EĞİTİM BİLGİLERİ	
Lisans	
Üniversite:	Ankara Üniversitesi
Fakülte:	Ziraat Fakültesi
Bölümü:	Tarım Ekonomisi
Mezuniyet Yılı:	2014-2018
Yüksek Lisans	
Üniversite:	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
Enstitü:	Fen Bilimleri Enstitüsü
Anabilim Dalı:	Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı
Mezuniyet Yılı:	2023

Tezden Üretilen Makaleler ve Bildiriler
Algül Karadaş, P. (November 30 - December 01, 2022) Evaluation of Public Breeding Projects within the Conservation of Genetic Resources in a General Framework. International Baku Conference on Scientific Research. Baku, Azerbaijan.